

Rapportage Natuur Provincie Utrecht

Voortgang van het natuurbeleid

[Rapportage Natuur 2021-2024 / UTSP-
779420977-32882 / Definitief]

27-05-2025

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Samenvatting	7
1 Pijler 1: Natuur in een robuust netwerk.....	10
1.1 Nieuwe natuur ontwikkelen	10
1.1.1 Natuurnetwerk Nederland	11
1.1.2 Groene Contour.....	13
1.1.3 Meer bos.....	15
1.1.4 Groen Groeit Mee	17
1.1.5 Conclusie Nieuwe natuur ontwikkelen	21
1.2 Natuur veiligstellen en ruimtelijk beschermen	22
1.2.1 Natura 2000	22
1.2.2 Natuurnetwerk Nederland	23
1.2.3 Groene Contour.....	24
1.2.4 Weidevogelkerngebieden	24
1.2.5 Landschap	25
1.2.6 Bossen en houtopstanden	26
1.2.7 Conclusie Natuur veiligstellen en ruimtelijk beschermen	27
1.3 Natuur verbinden	27
1.3.1 Faunapassages.....	28
1.3.2 Conclusie Natuur verbinden	31
2 Pijler 2: Natuur met kwaliteit	32
2.1 Biodiversiteit provinciebreed.....	32
2.1.1 Conclusie biodiversiteit provinciebreed	36
2.2 Kwaliteit natuurterreinen.....	36
2.2.1 Kwaliteit bestaande natuur	36
2.2.2 Conclusie kwaliteit bestaande natuur	39
2.3 Natuurkwaliteit verbeteren.....	40
2.3.1 Herstelmaatregelen Natura 2000	40
2.3.2 Natuurbeheer	44
2.3.3 Kwaliteitsverbetering bestaande natuur	45
2.3.4 Kleine landschapselementen	46
2.3.5 Kwaliteitsverbetering van bestaand bos	46
2.3.6 Verduurzaming pacht	48
2.3.7 Verdrogingsbestrijding	49
2.3.8 Preventie natuurbranden.....	49

2.3.9	Agrarisch Natuurbeheer	50
2.4	Conclusies agrarisch natuurbeheer	56
2.4.1	Ecologisch bermbeheer	58
2.4.2	Conclusie Natuurkwaliteit verbeteren	58
2.5	Soortenbescherming en trends van soorten	60
2.5.1	Living Planet Index Utrecht	61
2.5.2	Zoogdieren	62
2.5.3	Broedvogels.....	64
2.5.4	Dagvlinders	65
2.5.5	Libellen	67
2.5.6	Reptielen	68
2.5.7	Amfibieën.....	69
2.5.8	Zoetwatervissen	70
2.5.9	Boerenlandvogels	72
2.5.10	Soorten helpen	72
2.5.11	Soorten beschermen	75
2.5.12	Conclusie Soortenbescherming en trends van soorten	77
3	Pijler 3: Beleven en Betrekken	79
3.1	Toegankelijkheid natuur en landschap	79
3.2	Routes	80
3.3	Stedelijke natuurbeleving vergroten.....	81
3.4	Betrokkenheid burgers	82
3.5	Samenwerkingsverbanden.....	83
3.6	Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.....	84
3.7	Conclusie Beleven en Betrekken	85
4	Pijler 4: Naar duurzame financiering.....	87
4.1	UPLG-maatregelpakketten	87
5	Pijler 5: De balans bewaken	89
5.1	Natuurcompensatie: nieuwe natuur voor verdwenen natuur	89
5.2	Evenwicht in soortenpopulaties bevorderen.....	90
5.2.1	Onevenredige schade door wilde diersoorten voorkomen en bestrijden	90
5.2.2	Het verminderen van verkeersschade	92
5.2.3	Een nieuwe speler in het veld: de wolf	92
5.2.4	Voorkomen van schade aan waterkeringen	93
5.2.5	Verminderen van fruitschade door vogels	93
5.2.6	Verminderen van schade aan gras	94
5.2.7	Grasschade voorkomen met niet-dodende maatregelen.....	95

5.2.8	Ganzenrustgebieden	95
5.2.9	Omgevingsprogramma Faunabeleid en Monitoring	97
5.2.10	Faunaschade	97
5.2.11	Invasieve exoten bestrijden	98
5.2.12	Conclusie de balans bewaken	100
Bijlagen		103
Bijlage 1. Evaluatie actiepunten realisatiestrategie natuur		103
Bijlage 2. Subsidie natuurbeheer		108
Bijlage 3. Natuurkwaliteit in natuurterreinen		110

Inleiding

De provincie Utrecht is een uniek knooppunt in Nederland: op een klein oppervlak vinden we een grote verscheidenheid aan landschappen en natuurgebieden. Ook is het een knooppunt van economische activiteiten. Dankzij het natuur- en het milieubeleid zorgen we ervoor dat een welvarende, vitale samenleving en een robuuste natuur naast elkaar mogelijk zijn.

Het provinciale natuurbeleid staat niet op zichzelf, maar is gebaseerd op een internationaal en nationaal kader met doelstellingen en verplichtingen. Richtinggevend zijn internationale verdragen, zoals het Biodiversiteitsverdrag (1993) en de richtlijnen van de Europese Unie waaronder de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Bescherming, versterking en duurzame beleving en benutting zijn sleutelwoorden en het stoppen van de teruggang van de biodiversiteit heeft prioriteit. Een instrument hiervoor is de realisatie van een kwalitatief hoogwaardig natuurnetwerk, maar ook daarbuiten dienen soorten beschermd te worden.

In 2024 is de Omgevingswet in werking getreden en heeft onder meer de Wet natuurbescherming vervangen. De Omgevingswet heeft betrekking op de fysieke leefomgeving, waarvan natuur één van de onderdelen is. In deze wet, en de daarbij behorende amvb's zoals het Besluit kwaliteit leefomgeving en het Besluit activiteiten leefomgeving, zijn de doelen en inhoud van de Wet natuurbescherming overgenomen. Er zijn onder meer algemene regels opgenomen voor en over de bescherming van dieren, planten en natuurgebieden in Nederland waaronder de strikt beschermde Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland dat natuurgebieden met bestaande en nieuwe natuur omvat en verbindt. De verplichtingen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn in deze wet- en regelgeving verwerkt.

Om alle keuzes voor gebruik van de ruimte goed te kunnen maken en de verschillende belangen goed af te kunnen wegen, heeft de provincie een Omgevingsvisie (2021) en Omgevingsverordening (laatst gewijzigd 2024) opgesteld. In de Omgevingsvisie staat hoe wij willen dat onze provincie er in 2050 uitziet. Beschreven is wat hoofdlijnen zijn voor de kwaliteit van de natuur en welke hoofdlijnen worden aangehouden voor voorgenomen ontwikkeling in en van de natuur, het beheer en de bescherming van die natuur. De regels die hiervoor nodig zijn, staan beschreven in de Omgevingsverordening.

In deze verordening zijn de provinciale algemene regels over de fysieke leefomgeving opgenomen. Dit zijn zowel regels die de provincie gelet op wet- en regelgeving moet opnemen, als regels die de provincie nodig vindt om haar provinciale taken uit te kunnen voeren en om provinciale doelen voor de fysieke leefomgeving die zijn beschreven in de omgevingsvisie te bereiken. In deze verordening zijn regels over de natuur opgenomen, waaronder instructieregels die gelden voor gemeenten en die zijn gericht op de bescherming van het Natuurgebied Nederland, de Groene Contour, weidevogelkerngebieden en oude bosgroeiplaatsen. Ook zijn er activiteitenregels opgenomen die gelden voor onder andere burgers en bedrijven die een activiteit willen ondernemen (of nalaten). Die activiteitenregels gaan onder meer over het vellen van een houtopstand, activiteiten die flora en fauna kunnen aantasten en fauna- en wildbeheer.

In Natuurbeleid 2.0 (2014), is met Provinciale Staten afgesproken dat eens in de drie jaar een uitgebreide rapportage wordt opgesteld over het provinciaal natuurbeleid. De 'Rapportage Natuur 2021-2024' is de derde rapportage waarin staat hoever de uitvoering van het natuurbeleid is, in hoeverre de beleidsdoelen zijn gerealiseerd en hoe het staat met de natuur in Utrecht. Deze rapportage gaat over de realisatie van het natuurbeleid in de periode 2021 tot en met 2023, en voor zover relevant, ontwikkelingen in 2024.

De analyse van de natuurkwaliteit in deze rapportage is mogelijk door monitoring van de natuur. Het betreft de provinciale inventarisatie van het landelijk gebied, monitoring in natuurgebieden door de

beheerders en de provincie (SNL-monitoring), grondwatermetingen in Natura 2000-gebieden, Natura 2000-monitoring en het gebruik van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

Het NEM is een landelijk monitoringsnetwerk op basis waarvan het Rijk aan Brussel rapporteert over de landelijke staat van instandhouding van de soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het NEM wordt ook gebruikt voor bijvoorbeeld de 'Living Planet Index'. Deze rapportage over 2021-2024 gaat ook over het Strategisch Bosbeleid, Groen Groeit Mee en Biodiversiteit in Stad en Dorp en de daaraan gerelateerde beleidsdoelen. In de vorige rapportage waren deze nog niet aan de orde.

Om de kwaliteit van de natuur vast te stellen doen we jaarlijks onderzoek in en rond sloten in het landelijk gebied.

Samenvatting

Deze rapportage gaat over de realisatie van het natuurbeleid in de periode 2021 tot en met 2024. Hieruit blijkt dat de **realisatie van het Natuurnetwerk Nederland** in Utrecht (net als in de meeste andere provincies) te traag verloopt om de doelstelling in 2027 te halen. Oorzaken hiervan zijn onder andere hoge grondprijzen door krapte en de veelheid aan opgaven in het landelijk gebied waardoor grondeigenaren minder geneigd zijn om (vrijwillig) hun gronden te verkopen voor natuur. De realisatiestrategie die GS hebben vastgesteld in 2022 is succesvol. Sinds die tijd is het mogelijk om de agrarische percelen binnen het NNN en percelen binnen de Groene Contour om te vormen naar natuur. In 2022 zijn via deze regeling in 2022 16 en in 2023 14 hectaren binnen de Groene Contour omgevormd naar natuur. Deze hectaren tellen mee in de hectaren functieverandering. Dat laat onverlet dat de provincie Utrecht op de einddatum 2027 nog niet gereed is met de NNN-opgave.

Ook het beleid voor de **Groene Contour** ligt, ondanks de beschikbaarheid van financiële middelen, momenteel niet op schema. Deels komt dat omdat de provincie nog wacht op Europese goedkeuring van de voorgestelde regels. In 2023-2024 zijn 0 hectaren gerealiseerd (in de periode 2011-2022 zijn 64 hectaren gerealiseerd). Het doel om in 2040 3000 extra hectaren Groene Contour te hebben, wordt daarmee niet bereikt.

In 2022 is het bosbeleid vastgesteld met als beleidsdoel de realisatie van 1500 ha nieuw bos in 2040. Ook de **realisatie van nieuw bos** verloopt te traag om dit doel te halen. In de periode 2021-2023 is er 95 ha nieuw bos gerealiseerd, de restopgave is nog 1405 ha. Op korte termijn is voor de realisatie van bos waarschijnlijk voldoende budget vanuit de transitiegelden en de Utrechtse financiële middelen. Op lange termijn is er extra financiële middelen nodig. In de periode 2021-2023 is er intensief gehandhaafd op **illegale kap en herbeplantingverplichtingen**. Dit was effectief: op 99% van de locaties waar een overtreding is geconstateerd, was bij de eerste hercontrole de situatie hersteld. De bescherming van **oude bosgroeiplaatsen** is verbeterd door het opnemen van een instructieregel in de omgevingsverordening.

Om groenontwikkeling mee te laten groeien met verstedelijking is in 2022 het programma **Groen Groeit Mee** gestart. In de afgelopen jaren is voor het programmamanagement en de communicatie het fundament gelegd. Dit is van essentieel belang nu er meer focus komt op het daadwerkelijk realiseren van doelen.

De achteruitgang van de **biodiversiteit** gaat helaas nog steeds door en de contrasten tussen het **agrarisch gebied** en de natuurgebieden worden weer groter. De locaties met hogere biodiversiteit liggen in de natuurgebieden. Maar ook binnen het **NNN** is de botanische kwaliteit van veel beheertypen, ondanks grote inspanningen in natuurbeheer en –herstel, matig tot slecht. Vooral de graslanden en bossen scoren slecht. Een grote drukfactor voor de botanische kwaliteit is de verzurende en vermestende invloed van de hoge stikstofdepositie. Daarnaast zijn ook verdroging en versnippering drukfactoren voor de kwaliteit.

De provincie Utrecht is verantwoordelijk voor vijf **Natura 2000**-gebieden. Uit de natuurdoelanalyses (NDA) blijkt dat er in deze stikstofgevoelige gebieden sprake is van verslechtering dan wel dreigende verslechtering van soorten en habitattypen. De herstel- en instandhoudingsmaatregelen uit de huidige beheerplannen zijn onvoldoende gebleken om deze verslechtering te voorkomen. Ook werd in de NDA's geconcludeerd dat er voor een goede beoordeling van de instandhoudingsdoelen te weinig informatie op Natura 2000-gebiedsniveau beschikbaar is. Voor alle gebieden wordt daarom meer ecologische monitoring geadviseerd. Hiervoor gaat provincie Utrecht integrale monitoringsplannen opstellen. De Ecologische Autoriteit adviseert Gedeputeerde Staten van Utrecht, als bevoegd gezag van deze vijf gebieden, om urgent passende maatregelen te treffen om verslechtering terug te draaien en de instandhoudingsdoelen te halen. Het **Utrechts Programma Landelijk Gebied en Programma Natuur** bieden hier mogelijkheden voor. De benodigde

maatregelen zullen ook landen in de Natura 2000-beheerplannen die in 2025 geactualiseerd worden. Hierin wordt ook het plan van aanpak **verdrogingsbestrijding** top- en sub topgebieden uit 2022 meegenomen.

De huidige **kwaliteit** van de bestaande **bossen** op de Utrechtse Heuvelrug is momenteel onvoldoende en op veel plekken zijn maatregelen nodig om de kwaliteit te verhogen. Deze maatregelen zijn onder andere gericht op het mitigeren van de gevolgen van bodemverzuring door stikstofdepositie. Dit is echter geen duurzame oplossing voor dit probleem: daarvoor zal vooral de stikstofdepositie moeten afnemen.

Het areaal waarop **agrarisch natuurbeheer** wordt toegepast is tussen 2020 en 2023 toegenomen. In het leefgebied Open grasland hebben de toename van zwaar beheer en een professionalisering van de collectieven geleid tot mooie resultaten. Op een aantal plekken in Utrecht lijkt de weidevogelpopulatie zich te stabiliseren. Omdat het op nationaal en provinciaal niveau nog steeds slecht gaat met de weidevogels, is de Europese Commissie in 2024 een infractieprocedure tegen de Nederlandse overheid gestart. Positief is dat de animo onder boeren groot is om met agrarisch natuurbeheer deel te nemen in leefgebied dooradering. Dit is van belang in het kader van de uitvoering van het UPLG en de doelstellingen voor de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.

In Utrecht gaat het over het algemeen goed met een aantal goed onderzochte algemene(re) **planten en diersoorten**. Zeldzame en kritische soorten gaan achteruit. Van een aantal voor biodiversiteit belangrijke soortgroepen zijn te weinig gegevens om iets over de stand van zaken en trends te zeggen. De **trend** van de boerenlandvogels lijkt de laatste 10 jaar gestabiliseerd op een laag niveau. Opvallend is dat ook een aantal weinig kritische soorten achteruitgaat. Oorzaken liggen in het intensieve landgebruik in het landelijk gebied en een te hoge stikstofdepositie op natuurgebieden.

De achtinggang van vissen van helder en plantenrijk water laat zien dat de waterkwaliteit van veel wateren nog niet voldoet aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. De Living planet index heeft als startjaar 1990 omdat vanaf dat jaar betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Maar juist voor 1990 is de **biodiversiteit** al sterk achteruitgegaan. Veel soorten zijn lokaal en regionaal verdwenen of hebben onvoldoende duurzame populaties. Om het doel voor biodiversiteit uit de Utrechtse Omgevingsvisie te halen, is stabilisatie op het niveau van 1990 daarom onvoldoende. Voor duurzaam behoud van de in Utrecht thuishorende biodiversiteit is herstel nodig, wat een grote inspanning vergt. Naast gebiedsgerichte maatregelen (realisatie NNN, beheer, herstel en ontwikkeling) heeft de provincie via **actief soortenbeleid** subsidiemogelijkheden voor aandachtsoorten en Rode lijstsoorten. Dit heeft geleid tot een diversiteit aan projecten. Herstel broedbiotoop voor purperreiger in Lopikerwaard en herstel leefgebied voor de zwarte sachembij op Kwintelooyen zijn hier voorbeelden van.

Gemeenten kunnen op basis van een **Soorten Managementplan (SMP)** een gebiedsgerichte vergunning aanvragen, voor ruimtelijke ontwikkeling in bebouwde omgeving waarbij beschermde soorten worden geraakt. Doel van deze aanpak is om populaties van beschermde soorten, duurzaam in stand te houden. Gemeenten weten de weg te vinden naar de provinciale subsidieregelingen voor het laten opstellen van SMP's. Bijna alle Utrechtse gemeenten hebben een gebiedsgerichte vergunning op basis van een SMP. De Regionale Uitvoeringsdienst houdt een vinger aan de pols of er daadwerkelijk meer en beter leefgebied wordt gerealiseerd voor de beschermde soorten en of de monitoring van de soorten goed wordt uitgevoerd zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de trend van populaties.

De provincie vindt het **beleefbaar** maken van **natuur** en het **betrekken** van **burgers** bij natuur belangrijk. Terreinbeheerders en groene organisaties maken natuur en landschap beleefbaar onder ander door openstelling van natuurterreinen. De provincie stimuleert en faciliteert dit. Toenemende recreatiedruk staat echter soms op gespannen voet met natuurbescherming, de provincie werkt een

zonering voor de recreatie uit. De vrijwillige inzet van inwoners in de natuur is voor de provincie een krachtig instrument om betrokkenheid te vergroten. Terreinbeheerders, Landschap Erfgoed Utrecht en IVN Natuureducatie werven en begeleiden vrijwilligers hierin intensief.

We willen dat inwoners op allerlei manieren kunnen genieten van de natuur

Het provinciale **programma biodiversiteit in stad en dorp** is gericht op behoud en versterken van de biodiversiteit en natuurbeleving in de gebouwde omgeving. Via deze aanpak zijn verhard oppervlak en schoolpleinen vergroend en wil de provincie natuurinclusief bouwen en de aanpak met soortenmanagementplannen stimuleren.

Speciale aandacht vergt uiteraard de terugkeer van de wolf. De provincie blijft zich inzetten, met name middels een nieuw **faunabeheerplan**, om samenleven met de wolf mogelijk te maken. Om te voorkomen dat de maatschappij onevenredige schade ondervindt (aan landbouw, verkeer, waterkeringen, begraafplaatsen, sportvelden, voedselopslag en biodiversiteit) staat de provincie Utrecht **schadebestrijding** en of **populatiebeheer** toe voor een aantal diersoorten. Onderzoeken en de uitvoering van een pilot hebben uitgewezen dat innovatieve methoden van wering en verjaging van ganzen zeer effectief kan zijn en tot een lokale schadereductie van 52% kan leiden. Deze ervaringen worden meegenomen in het nieuwe faunabeheerplan. In een aantal gevallen kunnen grondgebruikers een tegemoetkoming in schade krijgen. Per jaar zijn de kosten in de provincie Utrecht met gemiddeld ongeveer 650.000 euro per jaar gestegen: In 2014 was de totale schade ruim een half miljoen euro, in 2024 is die gestegen tot ruim 4 miljoen euro. Dit betreft voor 83% schade aan grasland (door ganzen). Dit is deels te verklaren door een hogere gewasprijs, maar ook door het stijgende aantal ingediende aanvragen. Daarnaast is de streefstand van grauwe ganzen door populatiereductie niet gehaald.

1 Pijler 1: Natuur in een robuust netwerk

Visie

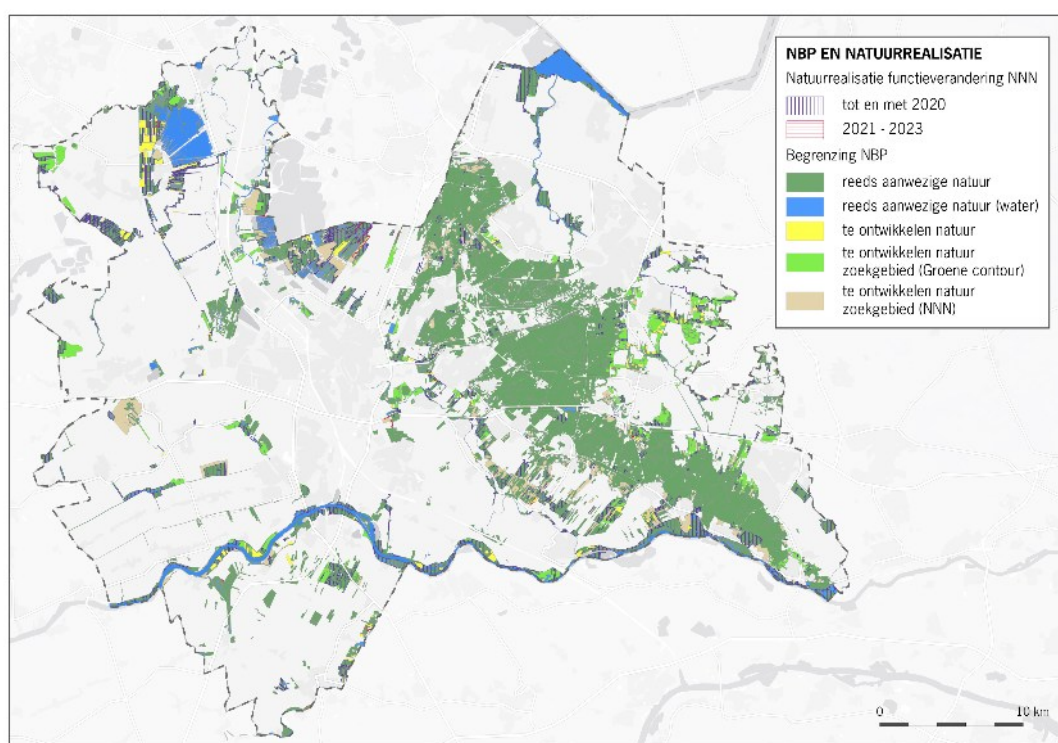
In Utrecht komen natuurwaarden voor die nationaal en internationaal van groot belang zijn. Het is onze ambitie en verantwoordelijkheid deze natuurwaarden te beschermen en te versterken. Hiermee dragen we tevens zorg voor de Utrechtse biodiversiteit. Dit natuurnetwerk Nederland vormt de basis, maar ook natuur in het agrarisch en stedelijk gebied vinden wij belangrijk.

1.1 Nieuwe natuur ontwikkelen

Binnen onze provincie ligt ongeveer 30.000 hectare Natuurnetwerk Nederland (NNN). Om ons NNN robuust en verbonden te maken, willen we onze natuurgebieden vergroten. In 2011 hebben we in het Akkoord van Utrecht afgesproken dat er binnen de provincie 1.570 hectare bijkomt als onderdeel van het NNN (paragraaf 1.1.1). Daarnaast is afgesproken dat er 3000 hectare natuur wordt gerealiseerd binnen de Groene Contour (paragraaf 1.1.2).

Nieuwe natuur bestaat ook uit bos. In de bossenstrategie is afgesproken dat er 1000 hectare bos bij komt binnen het NNN en Groene Contour (paragraaf 1.1.3).

En verder is het van belang dat groenontwikkeling meegroeit met de verstedelijking: Groen Groeit Mee (paragraaf 1.1.4).

Kaart 1. Natuurrealisatie functieverandering NNN

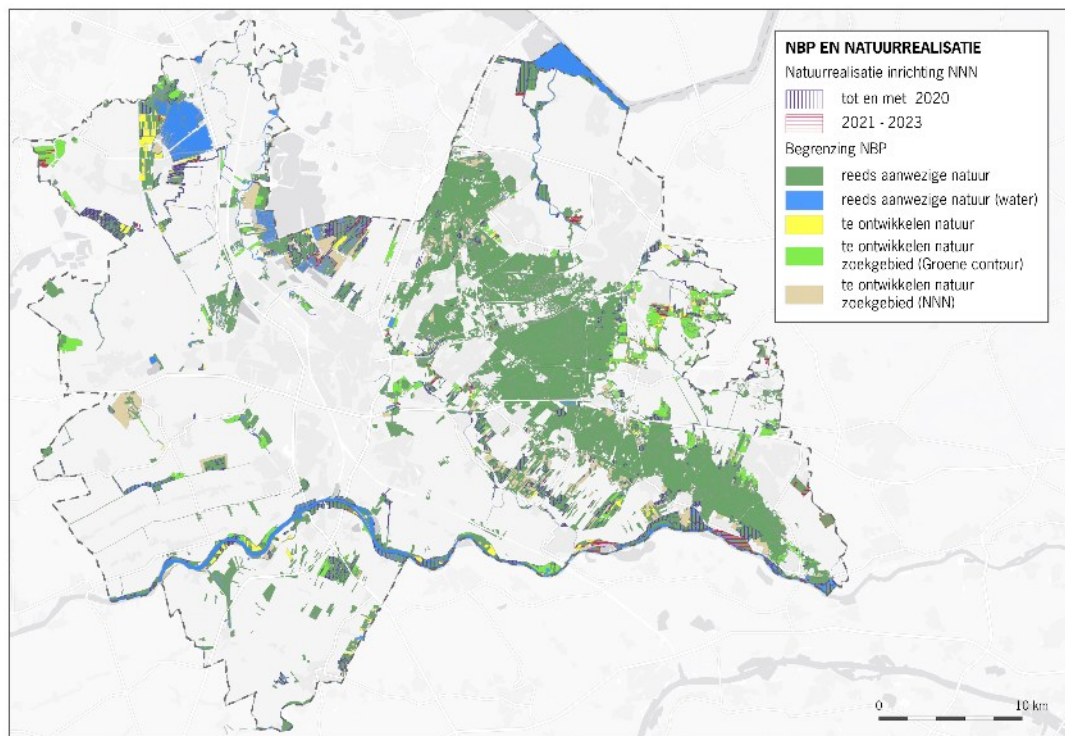
1.1.1 Natuurnetwerk Nederland

In het Natuurpact en met de partners vertegenwoordigd in de Kopgroep Akkoord van Utrecht is afgesproken dat wij in de periode tussen 2011 en 2027 1.570 ha extra natuur realiseren ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Realisatie	Eind- jaar	Doel vanaf 2011	Gerealis eerd 2011 t/m 2020	Realisa tie 2021	Realisati e 2022	Realisat ie 2023	Realisatie 2024	Totaal 2011- 2024	Restant -opgave
NNN functie- verandering	2027	1616 *	996 *	13	40	31	39	1.119	497
NNN inrichting	2027	4381 *	1.962 *	119	208	215	94	2.598	1783

Tabel 1. Realisatie nieuwe natuur ten behoeve van het NNN. Als gevolg van de gemeentelijke herindeling van de gemeente Vijfheerenlanden per 1-1-2019 zijn er ook natuurhectares gerealiseerd in het voormalige Zuid Hollandse deel van deze gemeente tussen 1-1-2011 en 1-1-2019. Het betreft hier 46 ha functieverandering en 117 ha inrichting. Deze cijfers zijn in de taakstelling en realisatie in bovenstaande cijfers verwerkt. Het betreft hier een administratieve correctie waarbij zowel de opgave als de realisatie is opgehoogd met de voorgenoemde hectares. Dit heeft voor de restantopgave en voor de realisatiecijfers van afgelopen jaar geen consequenties.

In tabel 1 staan de doelen en de realisatiecijfers van zowel functieverandering als inrichting. In de periode 2021 t/m 2024 is 123 hectare van functie veranderd en 636 hectare ingericht. Waar de percelen gerealiseerd zijn, staat op kaart 1. Op kaart 2 staat of deze percelen dan ook al ingericht zijn voor natuur. In de tabel staat overigens het aantal hectares genoemd waarbij het gehele proces van functieverandering en inrichting is afgerond. Er zijn daarnaast nog projecten waarbij het bestemmingsplan of omgevingsplan nog moet worden afgerond. Bovendien lopen er verschillende projecten waaronder kavelruilen waarbij natuur gerealiseerd kan worden.

Kaart 21. Ingerichte percelen ten behoeve van het NNN

We moeten concluderen dat de realisatie van het NNN te traag verloopt om de afspraak in 2027 te halen. Er zijn meerdere factoren die bijdragen aan de stagnatie van natuurrealisatie, zoals de veelheid aan opgaven in het landelijk gebied waardoor grondeigenaren minder geneigd zijn hun gronden te verkopen voor natuur, hoge grondprijzen door krapte op de grondmarkt, beperkte grondmobiliteit en het werken op basis van vrijwilligheid. Ook landelijk blijft de realisatie achter bij de planning. Daarom hebben de provincies gezamenlijk een landelijke Taskforce Versnelling Inrichting Restopgave NNN opgericht. Deze Taskforce heeft de provincies in juni 2022 geadviseerd over mogelijke versnellingsstrategieën en een voorstel gedaan voor een aanpak voor het vervolg. Eind 2022 (GS 13-12-2022) is hier de realisatiestrategie voor de versnelling binnen onze provincie uit voortgekomen. In bijlage 1 staat per actiepoint hoe we de realisatiestrategie uitvoeren.

Belangrijk punt uit de realisatiestrategie is dat wij het mogelijk hebben gemaakt om de agrarische percelen binnen het NNN en percelen binnen de Groene Contour om te vormen naar natuur. Hierdoor is een groter zoekgebied ontstaan waarbinnen de doelstelling van 1.570 ha NNN gerealiseerd kan worden. Ondanks dat we deze nieuwe werkwijze nog maar kort toepassen en het nu nog niet direct in de cijfers is terug te zien, merken wij dat dit effect heeft. In 2022 is al meteen 16 hectare binnen de Groene Contour omgevormd naar natuur en deze hectares tellen mee in de hectares functieverandering. In 2023 was dit 14 hectare.

Er lopen in 2024 meerdere onderhandelingen met eigenaren in het zoekgebied die mogelijk leiden tot realisatie van nieuwe natuur (functieverandering) in het zoekgebied. Daarnaast zijn er meer contacten geweest over mogelijke natuurontwikkeling in de zoekgebieden en de procedures zijn makkelijker geworden doordat herbegrenzing om subsidies beschikbaar te maken minder snel aan de orde is. Verder valt op dat eigenaren van landgoederen meer nadenken over waar natuur gerealiseerd kan worden passend binnen de bedrijfsvoering van hun landgoed. Hier speelt wel het dilemma dat bij omvorming van agrarische gronden naar natuur, pachtinkomsten wegvallen. Landgoederen moeten dan op zoek naar nieuwe verdienmodellen die ook weer tot een aantasting van bestaande natuur zouden kunnen leiden.

Een van de instrumenten die sinds 2009 bestaat, is de aanwijzing van prioritaire gebieden NNN. Dit zijn gebieden waarvan Provinciale Staten heeft gezegd dat ze dusdanig belangrijk zijn voor natuur, dat ze daar in de toekomst mogelijk een besluit wil nemen over onteigening van deze percelen ten behoeve van natuur. Ter voorkoming van onteigening kan de provincie een volledige schadeloosstelling bieden. Er hebben in de afgelopen jaren onderhandelingen plaatsgevonden op basis van schadeloosstelling. Een korte cijfermatige evaluatie van dit prioritaire gebiedenbeleid NNN staat in bijlage 1.

Met de partijen uit de kopgroep Akkoord van Utrecht worden belemmeringen en kansen voor natuurrealisatie geagendeerd. In 2024 is een plan van aanpak met Staatsbosbeheer vastgesteld op basis waarvan de versnelling gaat worden aangepakt.

Naast de vertraging bij het verkrijgen van gronden (functieverandering) lopen we ook bij inrichting van natuur tegen problemen aan. Dit geldt vooral voor ontwikkeling van natuurtypen zoals moeras en nat schraalland. Deze voor het NNN belangrijke typen vragen niet alleen om soms kostbare maatregelen maar er is ook veel weerstand bij de omliggende grondgebruikers. Dit zorgt er in de praktijk voor dat procedures om het bestemmingsplan of het omgevingsplan aan te passen en het aanvragen van vergunningen bij gemeenten en waterschap erg veel tijd kosten, vanwege de bezwaar- en beroepsprocedures. Bovendien lopen projecten vertraging op door onvoorziene omstandigheden. Voorbeelden hiervan zijn projecten zoals de Elsterwaarden die hebben stilgelegen vanwege PFAS of noodzakelijke aanpassingen aan het ontwerp vanwege uitkomsten bodemonderzoek. Een voorbeeld van dit laatste is het wegvallen van de waterberging in Marickenland vanwege de kans op opbarsting.

Redenen voor vertraging zijn onder andere:

- Reguliere pacht op nog in te richten gronden
- Beperkte capaciteit van de organisaties
- Afweging natuurtipe en draagvlak kost veel tijd en is complexer naar mate er hogere doelen worden nagestreefd. Voorsorteren op nieuw beleid (VHR doelen en vereisten overgangsgebieden)
- Planvorming kost vaak veel tijd (vooral in de grotere projecten)
- Politieke klimaat/weerstand, ook in relatie tot aanpassingen Omgevingsplan
- Complexiteit door raakvlakprocessen in het gebied zoals een kavelruil of dijkversterking
- Restpercelen die niet beschikbaar zijn
- Vertraging van geplande inrichting door bijvoorbeeld slechte weersomstandigheden

In inrichtingsprojecten hebben we hoge ambities voor de natuur. In de praktijk lopen we er tegenaan dat deze typen soms lastig te realiseren zijn. Redenen hiervoor zijn onder andere:

- Abiotische omstandigheden (potenties)
- Draagvlak en afspraken met compromis
- Draagvlak/afspraken beheer door agrariërs
- Uitvoerbaarheid/kosten
- Belemmeringen vanuit andere beleid (denk aan ganzenrustgebieden) maar ook bijvoorbeeld Hollandse waterlinie
- Combinaties van natuurdoelen die strijdig kunnen zijn (denk aan weidevogeldoelstellingen versus moeras)
- Recreatieve (of andere) mededoelstellingen

1.1.2 Groene Contour

In het coalitieakkoord 2023 – 2027 is afgesproken om de realisatie van de 3000 ha Groene Contour uit het Akkoord van Utrecht (2011) te versnellen, onder andere via het Utrechts Programma Landelijk

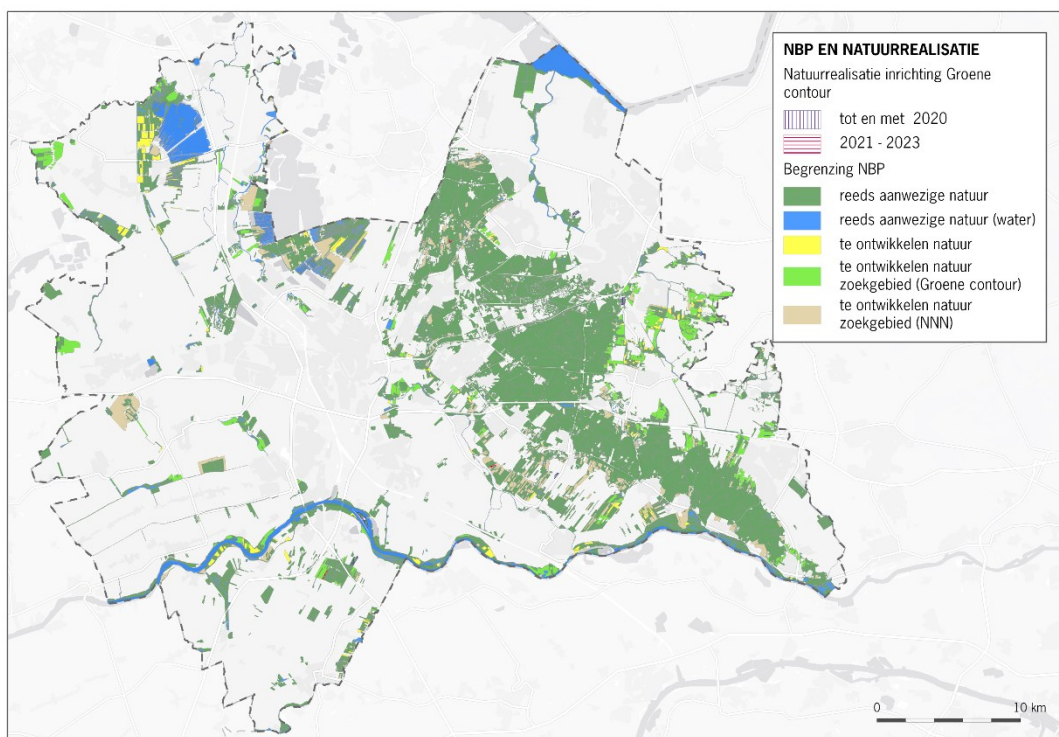
Gebied (UPLG). Hiervoor moeten mogelijkheden worden gezocht voor natuurontwikkeling en het combineren van extensieve landbouw en natuur.

Realisatie	Eindjaar	Doel vanaf 2011	Gereali-seerd 2011-2016	Gereali-seerd 2017-2020	Realisa tie 2021	Realisa tie 2022	Realisa tie 2023	Realisa tie 2024	Totaal 2011-2024	Restant-opgave
Groene Contour	2040	3.000	54	2	4	4	0	0	64	2.936

Tabel 2. Realisatie en doelstelling Groene Contour.

In 2021 is het Instrumentenkader Groene Contour vastgesteld. Hierin zijn nieuwe instrumenten uitgewerkt voor de realisatie van de Groene Contour en het inzetten van het beschikbaar gestelde geld. De instrumenten waarbij de percelen in de Groene Contour volledig worden ingericht met natuur, zijn opengesteld via een aanpassing van de bestaande subsidieverordening (instrumenten 1 en 4 uit het instrumentenkader Groene Contour). De overige instrumenten houden in dat het perceel geheel of gedeeltelijk de agrarische functie behoudt, en met agrarische functie wordt toegevoegd aan het NNN (instrumenten 2, 3 en 5 uit het instrumentenkader Groene Contour). Deze instrumenten zijn tussen 2021 en 2024 niet verder uitgewerkt en uitgedragen omdat hier geen juridische mogelijkheden zijn binnen de Europese Staatssteunregels en omdat andere natuuropgaves in deze periode meer prioriteit hebben gekregen.

Voor de instrumenten met gedeeltelijke afwaardering maar in blijvend agrarisch gebruik, is gezocht naar mogelijkheden binnen de Europese Staatssteunregels. Hiervoor zal naar verwachting in 2025 een modelregeling ter goedkeuring voorgelegd worden aan de Europese Commissie. Eerder was dit meegenomen in een wijziging van de catalogus Groen Blauwe diensten maar dit is als niet passend binnen deze catalogus beoordeeld. Pas na goedkeuring van de nieuwe modelregeling kunnen subsidieregelingen hiervoor verder uitgewerkt worden.

Kaart2 Groene Contour, begrenzing en realisatie.

In Utrecht geldt een verstedelijkingsverbod binnen het landelijke gebied. Hierop zijn in de Omgevingsverordening (en eerder PRV) onder voorwaarden enkele uitzonderingen opgenomen. Hierdoor kunnen in de Groene Contour rood-voor-groen-constructies worden toegepast bij landgoedontwikkelingen of kleinschalige stedelijke ontwikkelingen. Ook kunnen daarmee zonnevelden met opruimplicht worden geplaatst in de Groene Contour, gekoppeld aan natuurontwikkeling. Daarnaast moet woningbouw in samenhang en in een evenwichtige verhouding worden ontwikkeld met lokale en regionale groenontwikkeling (zie paragraaf 1.1.4 voor programma Groen Groeit Mee). Met deze groenontwikkeling kan de Groene Contour nu ook worden gerealiseerd.

In de Realisatiestrategie Natuuropgave (december 2022) is vastgelegd dat de Groene Contour ook zoekgebied wordt voor realisatie van het NNN en daarmee een dubbele doelstelling krijgt. Het gevolg hiervan is dat 16 ha natuur die in 2022 oorspronkelijk was aangekocht voor de Groene Contour, is toegevoegd aan de realisatie van het NNN in plaats van de Groene Contour.

1.1.3 Meer bos

De paragraaf over meer bos is nieuw in deze rapportage natuur. In 2022 is het Strategisch Bosbeleid vastgesteld in het kader van de Landelijke Bossenstrategie waarin de ambitie staat om landelijk 10% meer bos te realiseren. Het Strategisch Bosbeleid heeft als doel om het areaal bos te vergroten, de kwaliteit van bestaand bos te verbeteren en het areaal bos te behouden via bescherming. In 2024 zijn de uitvoeringsmaatregelen van het Strategisch Bosbeleid geëvalueerd. Met deze uitkomsten wordt een nieuwe uitvoeringsagenda opgesteld voor 2025-2028 met herijkte uitvoeringsmaatregelen om de doelen van het Strategisch Bosbeleid versneld te bereiken. Externe partners en stakeholders worden bij dit proces betrokken.

Nieuw te ontwikkelen bos

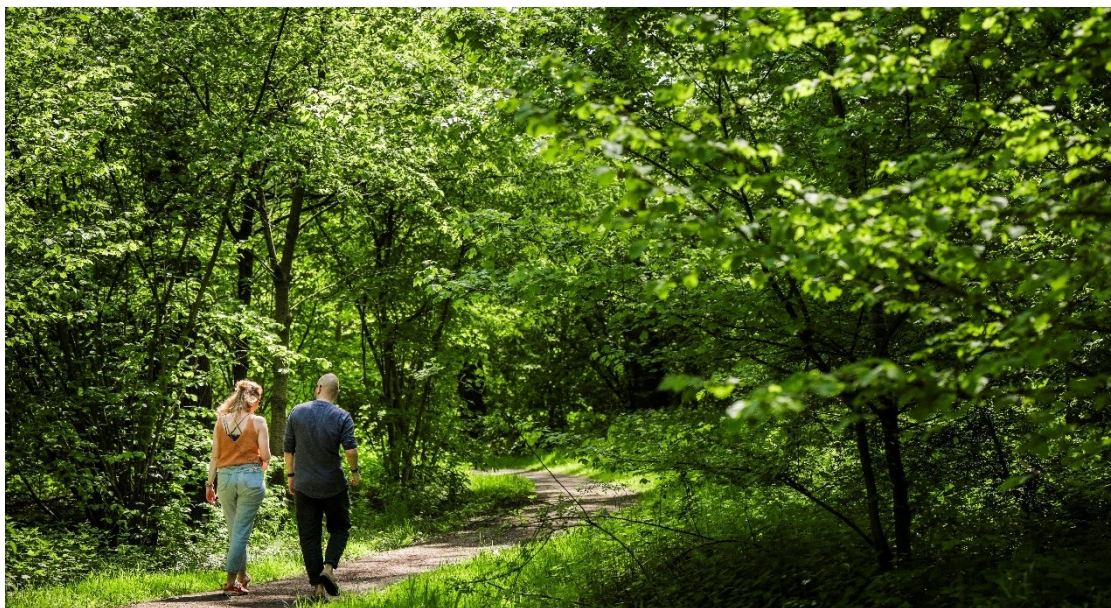
De doelen voor te ontwikkelen bos zijn als volgt verdeeld:

- 500 ha binnen het NNN (250 ha nog te realiseren NNN, 180 ha omvorming van bestaande natuur, 70 ha in het agrarische NNN)
 - 500 ha binnen de Groene Contour (250 ha Groene Contour via het instrumentenkader, 198 ha overig, 52 ha boscompensatie Natura 2000)
- 500 ha buiten het NNN (120 ha kleine landschapselementen, 300 ha agroforestry, 80 ha bos rondom steden en dorpen)

In totaal is er in de periode 2021-2023 95 ha bos gerealiseerd in de verschillende categorieën, zie Tabel 3.

Categorieën Realisatie nieuw bos	Ambitie 2040	Gerealiseerd 2021-2023	Restant
Nog te realiseren NNN	250	16	234
Bestaande natuurgebieden van het NNN (omvorming)	180	8	172
Agrarisch gebied binnen het NNN	70	0	70
Groene Contour via het Instrumentenkader uitvoering Groene Contour	250	0	250
Groene Contour overig	198	0	198
Boscompensatie Natura 2000	52	0	52
Aanleg nieuwe kleine landschapselementen	120	11	109
Voedselbos	75	2	73
Agroforestry	225	40	185
Rondom steden en dorpen	80	12	68
Totaal	1500	95	1405

Tabel 32. Realisatie van nieuw bos in hectaren, in verschillende categorieën

Wandelaars in het IJsselsteinse bos. Onze ambitie is om de huidige oppervlakte aan bos uiterlijk in 2030 met 1.500 hectare te vergroten. In de afgelopen drie jaar is 95 hectare nieuw bos gerealiseerd.

Realisatie nieuw bos

De realisatie van nieuw bos blijft achter bij de gestelde doelen vanwege verschillende redenen:

- De hoge grondprijzen door krapte op de grondmarkt. Bovendien zijn er beperkte mogelijkheden om hogere prijzen te bieden in verband met staatssteun.
- De uitbreiding van bos is op vrijwillige basis. De provincie Utrecht is hierdoor afhankelijk van de bereidwilligheid van eigenaren voor de realisatie van nieuw bos. Bovendien zijn de procedures vaak lang en ingewikkeld, wat het voor een grondeigenaar ook minder interessant maakt.
- Boscompensatie, noodzakelijk om nettoverlies van bosoppervlakte te voorkomen, is een 'concurrent' met de opgave van nieuw bos. Een potentieel perceel kan namelijk voor boscompensatie of voor nieuw bos worden ingezet. Waarbij boscompensatie voorrang heeft.
- Veel vormen van landgebruik of factoren in het Utrechtse landelijk gebied zijn nauwelijks of helemaal niet verenigbaar met de aanleg van nieuw bos. Denk daarbij aan weidevogelgraslanden, de cultuurhistorisch waardevolle Linies, hoogspanningsleidingen en molenbiotopen.
- Sommige initiatieven voor nieuw bos sneuvelen vanwege de problematische landschappelijke inpassing. De provincie Utrecht heeft een kwaliteitsgids waarin de verschillende landschapstypen in Utrecht worden beschreven. Daarin staat ook of en op welke manier nieuw bos kan worden ingepast. Op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug past nieuw bos bijvoorbeeld beter dan in de Eemvallei of in het veenweidegebied.
- In de provincie Utrecht moet nog een deel van het Natuurnetwerk Nederland worden aangekocht en ingericht. Wanneer percelen verworven zijn, start een traject voor de inrichting, waar in ieder geval de provincie, de omgeving en de toekomstige eigenaar/beheerder bij zijn betrokken. Hierbij wordt gestreefd naar het hoogst haalbare natuurdoeltype. De inzet van dit traject is zelden bos, maar meestal een kort vegetatietype zoals droog, nat of vochtig schraalland. Dit heeft te maken met de aard van de gebieden en de doorvertaling daarvan in het Natuurbeheerplan en de Natura 2000-beheerplannen. Ook de zeldzaamheid van genoemde vegetatietypen speelt hierbij een rol. Er zijn grondeigenaren die de aanplant van bos buiten NNN overwegen. Een beheervergoeding bij de realisatie van bos buiten NNN zou hen over de streep kunnen helpen maar een dergelijke regeling ontbreekt.
- Beperkte financiële (Rijks)middelen voor de realisatie van bos. Op korte termijn is er wellicht voldoende vanuit de transitiegelden en de Utrechtse financiële middelen. Op lange termijn is dit een groot risico voor de uitvoering.

De provincie Utrecht werkt doorlopend aan het wegnemen van obstakels. Zo zijn de verschillende typen bos bijvoorbeeld hoger op de prioriteitenlijst geplaatst in het natuurbeheerplan. Daarnaast dringen wij bij het ministerie van LVVN aan op het beschikbaar stellen van beheersubsidie voor bos buiten NNN. Om de realisatie van nieuw bos te faciliteren zijn, aanvullend op bestaand instrumentarium, in 2022 en 2023 verschillende instrumenten ontwikkeld:

- Subsidieregeling aanleg agroforestry (onder andere voedselbossen). Eerste openstelling in 2023.
- Subsidieregeling aanleg kleine landschapselementen inclusief functieverandering. Eerste openstelling in 2024.
- Subsidieregeling aanleg nieuw bos buiten NNN als onderdeel van de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap. Eerste openstelling in 2024.

Monitoring en beheer

Voor het monitoren van het areaal bos zijn stappen gezet met de komst van de bosmonitor en landschapsviewer, waarmee wij inzicht hebben in welk type bos en landschapselementen waar is gerealiseerd. Daarnaast wordt verkend of er een meetnet kan worden opgezet om de bodemkwaliteit van het bestaande bos op de Utrechtse Heuvelrug in kaart te brengen. Een adviesrapport van Probos heeft in kaart gebracht welke maatregelen nodig zijn om de huidige kwaliteit van het bos op een toekomstbestendige manier in stand te houden.

1.1.4 Groen Groeit Mee

De groei van de provincie Utrecht zet de brede welvaart in Utrecht onder druk. Het is nodig dat groenontwikkeling meegroeit met de verstedelijking om menselijk, sociaal en economisch kapitaal te behouden. Zo houden we groene en rode ontwikkelingen in balans. Over wonen en bereikbaarheid zijn al ruimtelijke en financiële afspraken gemaakt tussen Rijk en regio. Afspraken over groen en landschap blijven hierbij nog achter. Daarom is in 2022 het programma Groen Groeit Mee (GGM) gestart: een unieke samenwerking tussen de gemeentelijke netwerkorganisatie U10, de waterschappen, Regio Amersfoort, het Utrechtse deel van de Regio Foodvalley, provincie Utrecht, de groene organisaties, Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, Vereniging Deltametropool en Utrechts Particulier Grondbezit. Het doel is om met al de partijen samen extra groen te realiseren en natuur en landschap te behouden en te versterken.

Relevante nationale ontwikkelingen

Op nationaal en Europees niveau bieden diverse ontwikkelingen kansen en uitdagingen. Op nationaal niveau heeft het Rijk een belangrijke rol om meer draagvlak te creëren voor GGM. Hoewel ook het Rijk beseft dat groen mee dient te groeien bij bebouwing van open ruimte, is er nog geen direct zicht op langjarige investeringen. Wel werkt het Rijk met een aantal in financiële omvang beperkte programma's zoals:

- Het Programma Mooi Nederland en het Programma Gezonde Groene Leefomgeving.
- Het Programma Groen in en om de Stad waarin de ministeries BZK, LVVN, IenW en VWS samenwerken.
- Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) biedt kansen om de GGM-ambities te realiseren. Vooral Maatregelpakket 1 (groen/blauwe dooradering) waarvoor in 2024 € 54,- miljoen is toegekend door het Rijk, sluit aan bij de ambities van GGM.

Een groene woonomgeving is belangrijk, bijvoorbeeld om te recreëren. Daarom wordt in en rond steden en dorpen zoveel mogelijk extra groen aangelegd, zoals hier de Turfweide in Veenendaal.

Voortgang

In 2022 en 2023 hebben we ingezet op het uitdiepen en verkennen van de opgave. We brachten belangrijke stakeholders en organisaties in kaart en verkenden bekostigingsmogelijkheden. Vanaf 2023 hebben we ingezet op het bereiken van concrete resultaten. Daarmee laten we aan zowel de Pact-partners als de nog niet aangehaakte publieke en private omgevingspartijen de meerwaarde van GGM zien. Om dit concreet te maken hebben we vier subdoelen gedefinieerd:

- Samen verantwoordelijk voor prioritering en positionering
- Groene gebiedsontwikkeling
- Bekostiging op orde
- Doorontwikkelen programmamanagement en communicatie

Samen verantwoordelijk voor prioritering en positionering

De provincie streeft ernaar om de brede kring van huidige en toekomstige Pact-partners actief te betrekken bij het realiseren van onze doelen. Daarbij zijn partijen die daadwerkelijk in de gebieden aan de slag gaan, zoals projectontwikkelaars, inwoners, grondeigenaren belangrijke gesprekspartners en ook potentiële ambassadeurs voor GGM. Inmiddels zijn al meer dan 40 organisaties aangesloten bij het Pact. GGM staat als volwaardig onderwerp op de agenda van U Ned traject NOVEX Utrecht Amersfoort en dat is een voorbeeld van een geslaagde positionering van GGM. Hetzelfde geldt voor de samenwerking met de departementen LVVN en VRO bij het uitwerken van de businesscase voor het voorbeeldgebied Kromme Rijn Linielandschap.

Groene gebiedsontwikkeling

Met concrete groene gebiedsontwikkeling in voorbeeldgebieden en uitlegtestlocaties wil GGM aantonen wat de meerwaarde daarvan is. Concrete resultaten leiden tot meer interesse en nieuwe projecten. Hierbij is veelal sprake van projecten met meerdere bouwstenen, waardoor het slim combineren van doelen en middelen van de provincie belangrijk is. Dit zal ook de

investeringscapaciteit voor (recreatief) groen vergroten en de betrokkenheid van meer stakeholders mogelijk maken.

Om gemeenten te helpen met de GGM-opgave in relatie tot woningbouw is de eerste versie van de Handreiking Nieuwe Woongebieden opgesteld. In 2022 en 2023 is de werking van de Handreiking getest. Begin 2024 zijn voor de gemeenten De Ronde Venen en Montfoort de ingediende plannen voor de GGM-invulling goedgekeurd. De oefenjaren hebben waardevolle lessen opgeleverd om de Handreiking in 2024 te verbeteren.

Eind 2023 en begin 2024 zijn de samenwerkingsovereenkomsten voor de voorbeeldgebieden Hollandsche IJssel en Kromme Rijn Linielandschap bestuurlijk ondertekend. Doel daarbij is om te komen tot een gedragen ontwikkelperspectief voor deze gebieden. Ook voor de voorbeeldgebieden Zuidelijke Eemvallei en Roode Haan zijn samenwerkingsovereenkomsten in voorbereiding. Voor alle voorbeeldgebieden hebben de eerste concrete projecten zich aangediend, die in 2024 en daarna tot realisatie zullen worden gebracht.

Bekostiging op orde

Het positioneren van groenontwikkeling is lastig, omdat de maatschappelijke meerwaarde vaak op de lange termijn zichtbaar is en het economisch rendabel maken ervan moeilijk. Daarom werken we aan een instrument waarmee groen/blauwe waarden expliciet kunnen worden gemaakt en, naar aanleiding daarvan, de investeringscapaciteit kan worden vergroot.

De provincie stelt via de Tenderregeling Groen Groeit Mee 10 miljoen euro beschikbaar voor het versterken van bestaand groen en het ontwikkelen van nieuw groen. Deze financiële ondersteuning is beschikbaar over 2025 en 2026. Daarnaast heeft de provincie in de GGM-begroting van 2025 een deel van de gelden uit de bestemmingsreserves al toebedeeld aan een aantal concrete projecten, die in 2025 en daarna tot realisatie zullen kunnen komen. Voorbeelden hiervan zijn projecten zoals Nieuw Wulven, de groenblauwe verbinding en de regiopoort Driebergen-Zeist.

Begin 2025 is de businesscase ontwikkelperspectief Kromme Rijn Linie Landschap afgerond. Vertrekpunt was: wie heeft baat van 'groen', en zijn er kansen om met bijdragen van 'baathebbers' te komen tot een sluitende businesscase van een GGM-opgave? Gezien de onzekerheid van de gevonden dekking, is op zes thema's een denklijn voor alternatieve bekostiging uitgewerkt:

Infrakunsthwerken

Het Rijk (IenW, RWS) heeft aangegeven geen budgetten voor nieuwe projecten beschikbaar te hebben en dat er voor bekostiging zoveel mogelijk gekeken moet worden naar "werk met werk maken". Voor infrakunsthwerken betekent dit in een zo vroeg mogelijk stadium projecten bekend maken bij IenW en RWS om te verbinden aan groot onderhoud of andere reeds geplande projecten.

Fiets- en wandelpaden

Voor recreatieve fietsverbindingen is nauwelijks geld, voor utilitaire fietsverbindingen is dat er wel vanuit de mobiliteitsopgave. Door aansluiting te zoeken met het Regionaal of Landelijk fietsnetwerk, kunnen recreatieve fietspaden als utilitair worden aangemerkt. In potentie kan hiermee een deel van de recreatieve verbindingen worden bekostigd.

Natuur

Hiervoor zijn veel middelen die op schaal van de gehele provincie aan de lage kant zijn. Natuurinclusieve landbouw en ecologische dooradering kunnen bijdragen, zonder dat hier hoge grondkosten mee gepaard gaan.

Recreatie

Koppeling van recreatie aan andere thema's werkt voor een deel van de maatregelen.

Naast ecologische dooradering, kan recreatieve dooradering van landbouwgebied ook een kosteneffectieve manier zijn om recreatiegebied toe te voegen. Lokale ondernemers kunnen mogelijk plaatselijk bijdragen aan beheer.

Grondeigendom

Grondverwerving is een grote kostenpost. Ontwikkelaars met een stevige positie in het gebied staan er mogelijk voor open om gronden uit te ruilen. Zo komen gronden vrij voor ontwikkeling van natuur- en recreatiegebied.

Gezondheid

Op korte termijn is geen bijdrage te verwachten. Op lange termijn kan er via dit pad aanspraak worden gemaakt op anders geoormerkte middelen via gemeenten en EU. Heel voorzichtige positieve conclusies kunnen worden getrokken op basis van een eerste pilot met lokale investeringen van zorgverzekeraars gebaseerd op innovatieve polissen.

De kansen voortvloeiend uit bijdragen van 'baathebbers' zijn op korte termijn niet groot. Met vastgoedontwikkelaars en recreatieondernemers zijn maatwerk afspraken denkbaar die een bescheiden bijdrage kunnen leveren aan de businesscase. Vanuit de gezondheidssector wordt een bijdrage op korte termijn niet verwacht, maar op lange termijn liggen hier wellicht kansen. Door anders te organiseren aan de publieke zijde, is een deel van het gat te dichten. Mogelijk biedt dit soelaas voor een deel van de infrakunswerken (vroeg agenderen bij RWS), recreatiegebieden (meekoppelen diverse subsidies, o.a. water en natuur) en recreatieve verbindingen (meekoppelen mobiliteit). De provincie blijft ook na verdieping op bovenstaande thema's de belangrijkste financier van verbindingen, recreatie en natuur.

Doorontwikkeling van programma en communicatie

GGM is uniek in de manier waarop organisaties en partijen op verschillende manieren met elkaar samenwerken. Daarom zijn een robuust programmamanagement en heldere communicatie essentieel. In de afgelopen jaren is voor het programmamanagement en de communicatie het fundament gelegd. Nu er meer focus komt op het daadwerkelijk realiseren van doelen, hoort daar een passend programmanagement bij. Ook zijn nu een actieve betrokkenheid van de omgevingspartijen bij de gebiedsopgaven en een doelgerichte communicatie nodig. Dit heeft onder andere geleid tot een aantal plenaire GGM-bijeenkomsten, waar Pact-partners en andere betrokken en geïnteresseerde partijen aan hebben deelgenomen:

- 7 februari 2022: Ondertekening Groen Groeit Mee Pact.
- juli 2022: Met Groen Groeit Mee de zomer in.
- 24 november 2022: Werkconferentie Groen Groeit Mee.
- 7 februari 2023: Webinar 1 jaar Groen Groeit Mee Pact.
- 18 september 2023: Groen Groeit Mee Nazomerbijeenkomst.
- 28 november 2024: Werkconferentie Groen Groeit Mee.

Project Speelbos Grebbelinie

Om (nieuwe) stadsbewoners te laten meeprofiteren van de positieve gezondheidseffecten (bewegen, ontspanning en ontmoeten) van groene recreatie in het landelijk gebied, realiseren we aantrekkelijke plekken dichtbij de stad. We richten gebieden in ten behoeve van natuur, bos en kleinschalige recreatieve voorzieningen. Hierbij zien we kansen om klimaatadaptieve maatregelen te treffen en maken we het watersysteem robuuster, meer zichtbaar en beleefbaar. De Eem met de Grebbelinie, kan als kapstok dienen om extra cultuurhistorische waarde toe te voegen.

We starten met de inrichting van 2,5 hectare aan te kopen gebied, strategisch gelegen vlakbij Amersfoort, en langs het fietspad van de Eem. Voor het ontwerp wordt er inspiratie opgehaald vanuit BZK (Programma Mooi Nederland) Iconisch Landelijk gebied en wordt invulling gegeven aan de doelen vanuit onder andere Groen Groeit Mee, Utrechts Programma Landelijke Gebied en het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.

Voor het realiseren van het speelbos wordt onder andere grond afgegraven, inheemse bomen (geschikt voor droge en nattere periodes) geplant die aanvullend zijn op het natuurgebied Coelhorst, een half verhard wandelpad aangelegd, natuurlijke speeltoestellen geplaatst, de watergang krijgt een ander profiel en het wordt voor bezoekers zichtbaar dat hier de Grebbelinie ligt met bijbehorend inundatiegebied.

1.1.5 Conclusie Nieuwe natuur ontwikkelen

In het Natuurpact en met de Kopgroep Akkoord van Utrecht is afgesproken dat de provincie Utrecht tussen 2011 en 2027 1.570 ha extra natuur realiseert ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Tussen 2021 t/m 2024 is 123 ha van functie veranderd, de realisatie verloopt hiermee te traag om de afspraak te halen. Oorzaken zijn onder andere hoge grondprijzen door krapte en de veelheid aan opgaven in het landelijk gebied waardoor grondeigenaren minder geneigd zijn om (vrijwillig) hun gronden te verkopen voor natuur. Sinds 2022 is het mogelijk om de agrarische percelen binnen het NNN en percelen binnen de Groene Contour om te vormen naar natuur. In 2022 zijn via deze regeling 16, en in 2023 14 ha binnen de Groene Contour omgevormd naar natuur, deze hectaren tellen mee in de hectaren functieverandering. Dat laat onverlet dat de provincie Utrecht op de einddatum 2027 nog niet gereed is met de NNN-opgave.

Ook het beleid voor de Groene Contour ligt ondanks de inzet van financiële middelen, momenteel niet op schema. Deels komt dat omdat de provincie nog wacht op Europese goedkeuring van de voorgestelde regels. In 2023-2024 zijn 0 ha gerealiseerd (in de periode 2011-2022 zijn 64 ha gerealiseerd). Het doel om 3000 extra hectares Groene Contour in 2040 te realiseren, wordt daarmee niet bereikt.

In 2022 is het bosbeleid vastgesteld met als beleidsdoel de realisatie van 1500 ha nieuw bos in 2040. Ook de realisatie van nieuw bos verloopt te traag om dit doel te halen. In 2021-2023 is 95 ha nieuw bos gerealiseerd, de restopgave is nog 1405 ha. Op korte termijn is er voor de realisatie van bos waarschijnlijk voldoende budget vanuit de transitiegelden en de Utrechtse financiële middelen. Voor de lange termijn zijn er extra financiële middelen nodig.

De groei van de provincie Utrecht zet de brede welvaart in Utrecht onder druk. In 2022 is daarom het programma Groen Groeit Mee (GGM) gestart. Dit is een brede samenwerking met alle betrokken organisaties en partijen die samen de groene en rode (woningen) ontwikkelingen in balans willen houden. Dit doen ze door samen met inwoners, beheerorganisaties, landbouw en andere partijen extra groen te realiseren en natuur en landschap te behouden en te versterken. Om tot een gedragen ontwikkelperspectief voor de voorbeeldgebieden Hollandsche IJssel en Kromme Rijn Linielandschap te komen, zijn er in 2024 samenwerkingsovereenkomsten bestuurlijk ondertekend. Voor de bekostiging stelt de provincie in 2025 via de Tenderregeling Groen Groeit Mee 10 miljoen euro beschikbaar voor de jaren 2025 en 2026. Ook is er in 2025 voor de bekostiging aan de hand van zes thema's een businesscase uitgewerkt voor Kromme Rijn Linielandschap. Conclusie daarvan was dat de kansen voortvloeiend uit bijdragen door 'baathebbers' van groen, op korte termijn niet groot zijn. De provincie blijft de belangrijkste financier van verbindingen, recreatie en natuur.

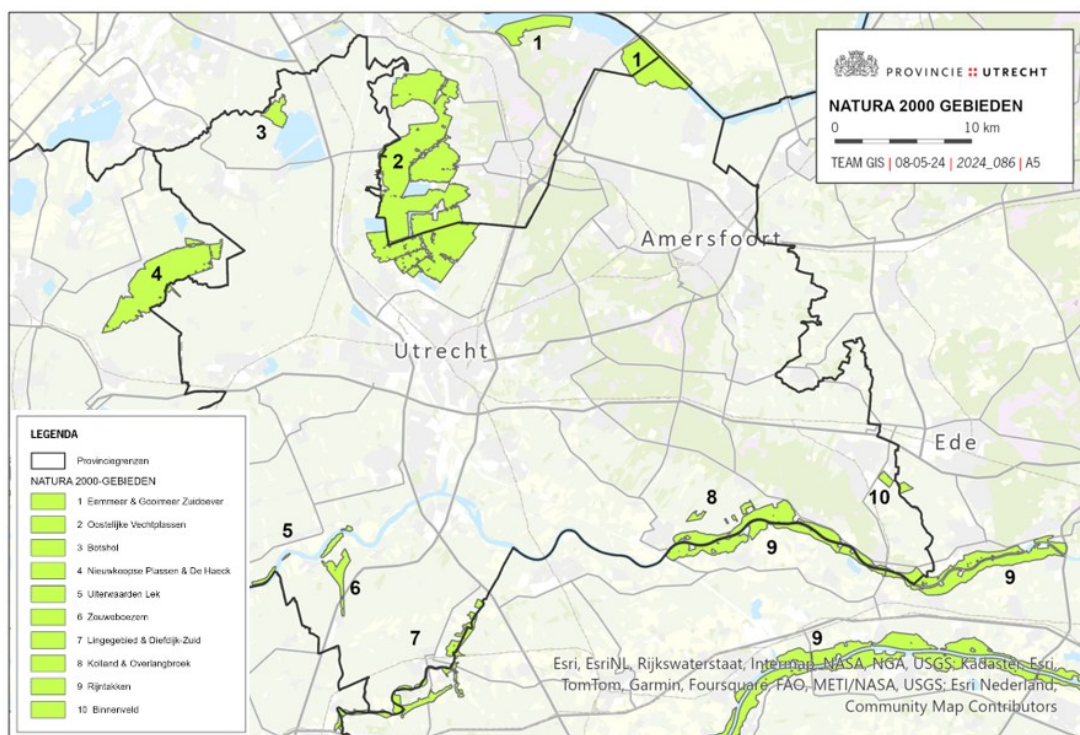
1.2 Natuur veiligstellen en ruimtelijk beschermen

Veel inspanningen van de provincie zijn erop gericht om de bestaande en nieuwe natuur in stand te houden. De provincie heeft in haar verordening (instructie)regels opgenomen voor de bescherming van het Natuurnetwerk Nederland, voor de Groene Contour, weidevogels en landschap.

1.2.1 Natura 2000

De Natura 2000-gebieden vormen een netwerk van natuurgebieden die onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zijn aangewezen om soorten en hun natuurlijke leefomgeving te beschermen. Voor de aangewezen habitattypes en VHR-soorten zijn per Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelen geformuleerd om te komen tot een gunstige staat van instandhouding. De gebieden worden beschermd en beheerd in overeenstemming met deze doelen. Verslechtering van deze instandhoudingsdoelen is verboden. De beheer- en herstelmaatregelen nemen we zowel binnen als buiten de Natura 2000-begrenzing, omdat het systeem waar het Natura 2000-gebied onderdeel van uitmaakt groter is dan de Natura 2000-begrenzing. Het gebied rondom een Natura 2000-gebied dat nodig is voor het behalen van de instandhoudingsdoelen, noemen we het overgangsgebied. Het gebruik en de inrichting van het overgangsgebied zal worden afgestemd op de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied.

Activiteiten die een mogelijk significant effect hebben op Natura 2000-gebieden, noemen we Natura 2000-activiteiten. Wanneer uit een voor- of natuurtoets blijkt dat significante effecten niet kunnen worden uitgesloten, is een passende beoordeling nodig. De provincie beoordeelt of de voorgestelde mitigerende of compenserende maatregelen in de passende beoordeling er voldoende voor zorgen dat verslechtering door de activiteit alsnog kan worden uitgesloten. Een vergunning kan alleen worden afgegeven wanneer door de activiteit geen verslechtering optreedt.

Kaart 4. Natura 2000-gebieden in Utrecht

1.2.2 Natuurnetwerk Nederland

De provincie heeft in haar verordening instructieregels opgenomen voor de bescherming van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Tot 1 april 2021 was de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) van kracht. Vanaf 1 april 2021 was dat, gedurende gehele periode waar deze rapportage over gaat, de Interim Omgevingsverordening (IOV). De provincie controleert of in een bestemmingsplan de bescherming van het NNN goed is geregeld. Voor de bescherming van het NNN geldt het 'Nee, tenzij'-beginsel'.

Ontwikkelingen die leiden tot een aantasting van het NNN zijn alleen mogelijk als een van de drie uitzonderingen onderbouwd kan worden. Dit is wanneer er sprake is van een groot openbaar belang en er geen reële alternatieven zijn die tot minder aantasting leiden. Een uitzondering kan ook gemaakt worden wanneer er met deze activiteit een meerwaarde voor het NNN behaald kan worden. Tot slot geldt de uitzondering voor activiteiten die een beperkte wijziging inhouden maar daarmee een huidige activiteit of bestemming instant houden. De aantasting zelf moet dan op de juiste wijze worden gecompenseerd. In sommige gevallen kan dat door het nemen van positieve maatregelen, aantasting ten opzichte van het huidige gebruik verminderd wordt en er een ontwikkeling mogelijk is.

In een bestemmingsplanwijziging of een buitenplanse omgevingsvergunning voor een NNN-gebied, moet altijd een onderbouwing (inclusief onderzoeken) zijn opgenomen waarin de effecten op het NNN zijn beoordeeld en waarin eventueel te nemen mitigerende en compenserende maatregelen zijn geborgd. In het vooroverleg met gemeenten en initiatiefnemers bespreken we deze NNN-toetsing. Dit leidt in bijna alle gevallen waarin sprake is van mogelijke aantasting van het NNN, tot aanpassing en verbetering van het plan of de aanvraag.

Zodra een gemeente een buitenplanse omgevingsvergunning krijgt of er een bestemmingsplanwijziging in ontwerp wordt vastgesteld en deze het NNN raakt, geeft de provincie altijd een beoordeling van het voorontwerp bestemmingsplan. In enkele gevallen leiden het vooroverleg en de formele beoordeling niet tot het voorkomen van de aantasting. Dan kan de provincie een zienswijze indienen op het plan of de vergunning. Als de gemeenteraad vervolgens het

plan en daarna het college de vergunning ongewijzigd vaststelt, kan instrumentarium worden aangewend. Gedacht moet hierbij worden aan bezwaar en beroep of een reactieve dan wel proactieve aanwijzing.

Botshol is een van de Natura 2000-gebieden waar bijzondere natuur voorkomt en die we moeten beschermen.

1.2.3 Groene Contour

Door grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen in de Groene Contour te voorkomen, kunnen we natuur blijven realiseren. Als deze ontwikkelingen een groot openbaar belang hebben en alternatieven ontbreken, kunnen ze alleen doorgaan als er compensatie plaatsvindt. Tot nu toe zijn er geen ontwikkelingen van groot openbaar belang geweest in de Groene Contour. Kleinschalige stedelijke ontwikkelingen, windmolens en zonnevelden zijn mogelijk onder voorwaarde van natuurontwikkeling, als vorm van financiering van natuurontwikkeling in de Groene Contour.

1.2.4 Weidevogelkerngebieden

De provincie heeft sinds 2012 weidevogelkerngebieden aangewezen. Deze liggen waar de meeste potentie is voor weidevogels in agrarisch gebied. Een belangrijk kenmerk is dat het een landschap is met zo min mogelijk opgaande structuren. In weidevogelkerngebied is subsidie mogelijk voor agrarisch natuurbeheer gericht op weidevogels.

Sinds april 2021 heeft de provincie Utrecht weidevogelkerngebieden ruimtelijk beschermd door in de Interim Omgevingsverordening op te nemen dat windturbines (van meer dan 3 MW) en zonnevelden toegestaan zijn in weidevogelkerngebied mits de kwaliteit van weidevogelleefgebied per saldo ten minste behouden blijft.

Binnen de provincie liggen een aantal weidevogelkerngebieden. Deze gebieden zijn erg geschikt voor weidevogels, bijvoorbeeld het Eemland.

Vanaf begin 1 januari 2024 is deze beschermingsregel verbreed naar álle ruimtelijke ontwikkelingen binnen weidevogelkerngebied. Voor weidevogelleefgebied binnen het NNN (reservaatgebieden) gelden de beschermingsregels uit de Omgevingsverordening voor het NNN.

Daarnaast wordt er vanuit landschap beoordeeld of er sprake is van aantasting van de openheid, waarmee een indirecte bescherming ontstaat. De landschappelijke kernkwaliteiten, welke worden beschreven in de kwaliteitsgidsen, vormen hierin het uitgangspunt.

Beoordeling van natuurbeleid	2021	2022	2023
Provincie betrokken in het voortraject	55	40	91
Provinciale reactie op het voorontwerp bestemmingsplan	10	26	63
Formele zienswijze vanuit het natuurbelang	1	2	7

Tabel3. Overzicht van betrokken zijn bij en reactie op bestemmingplannen, welke in aanraking kwamen met de beschermingsregels uit de Interim Omgevingsverordening (van 2021 t/m 2023) voor het weidevogelkerngebied, de Groene Contour en het NNN.

1.2.5 Landschap

Via de Omgevingsverordening stellen we regels aan ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van woonschepen, slootdempingen en kleine landschapselementen. Daarbij is het mogelijk om ontwikkelingen toe te staan in ruil voor compenserende maatregelen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied, bijvoorbeeld bij het realiseren van zonnevelden en nieuwbouwwoningen, adviseren wij gemeenten over de landschappelijke inpassing van de plannen. Bij de advisering

gebruiken wij de kernkwaliteiten uit de Omgevingsverordening die zijn uitgewerkt in de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen buiten het NNN bekijken wij of deze te combineren zijn met landschaps- en natuurverbetering.

Meldingen over storten, dempen en ophogen worden over het algemeen geaccepteerd. Het is een manier om kwaliteit van het landschap te monitoren. Daarnaast zijn er 4 meldingen ophogen ontvangen. Ontheffingsaanvragen voor het dempen van lengtesloten en voor te brede dammen worden geweigerd. Ook te grote ophogingen in gebieden met openheid als kernkwaliteit worden geweigerd, omdat dit de openheid van het landschap aantast. Aanvragen voor het dempen van zijsloten worden vaak verleend. In sommige gevallen worden maatregelen opgenomen om de tijdelijkheid van een ingreep te garanderen. In 2021-2023 zijn 90 ontheffingen verleend en zijn er 5 geweigerd omdat deze niet voldeden aan de gestelde kaders.

Voor de meldingen voor kleine landschapselementen geldt dat er altijd voorschriften worden opgelegd over het herplanten van de bomen. In 2021-2023 zijn er 3 ontheffingen afgegeven om van die herplantplicht af te wijken.

1.2.6 Bossen en houtopstanden

Bestaande bossen en houtopstanden worden beschermd via de regels voor herbeplanting. Bij de kapmeldingen is de verplichting dat er binnen 3 jaar na de kap bosbouwkundig verantwoord herbeplant moet zijn. Er zijn in 2021, 2022 en 2024 in totaal slechts 4 ontheffingen van de herplantplicht verleend. Dat betekent dat er na kap geen herplantplicht is.

Soorten meldingen, ontheffingen en verboden	2021	2022	2023
Kapmelding	82	87	58
Kapverbod	0	0	0
Ontheffing herbeplantingsplicht	1	1	2
Compensatieontheffing	6	9	13

Tabel 4. Aantal meldingen, verboden en ontheffingen in de jaren 2021-2023.

Om de regelgeving voor houtopstanden te handhaven, worden er herbeplantingscontroles uitgevoerd. In de afgelopen jaren zijn illegale vellingen door middel van gebiedscontroles en luchtverkenningen aangepakt.

In 2020–2023 zijn tijdens ongeveer 1000 controles in ongeveer 25% van de gevallen overtredingen geconstateerd. Op 99% van de locaties waar een overtreding is geconstateerd, was bij de eerste hercontrole de situatie hersteld. Om grip te houden op de omvang van het bosareaal werkt de RUD sinds 2017, aanvullend op fysieke controles, met de 'bomenmonitor'. Dit is een applicatie die met behulp van luchtfoto's en satellietdata illegale vellingen opspoot. Meer informatie hierover staat in de rapportage natuur- en boscompensatie. Daarnaast richt de bescherming van bos zich specifiek op oude bosgroeiplaatsen, inclusief oude boskernen, waardevolle kleine landschapselementen en cultuurhistorisch waardevolle bossen.

Er zijn veel stappen gezet in het aanpassen van de regelgeving rondom de bescherming van waardevolle houtopstanden. Zo zijn er nu nog slechts twee categorieën bos in de beleidsregels natuur en landschap in plaats van vijf. En er is een instructieregel opgenomen in de omgevingsverordening voor de bescherming van oude bosgroeiplaatsen. Voor deze instructieregel is ook een handreiking opgesteld. Deze handreiking maakt voor gemeenten duidelijk hoe de instructieregel moet worden toegepast.

1.2.7 Conclusie Natuur veiligstellen en ruimtelijk beschermen

De provincie heeft in haar omgevingsverordening instructieregels opgenomen voor de bescherming van het NNN, Groene Contour, weidevogels en landschap. In 2021, 2022 en 2023 zijn er respectievelijk 10, 26 en 63 provinciale reacties gegeven op een voorontwerp bestemmingsplan over deze onderwerpen. Deze hebben uiteindelijk geleid tot respectievelijk 1, 2 en 7 formele zienswijzen vanuit het natuurbelang.

Via de Omgevingsverordening stellen we regels aan ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van woonschepen, slootdempingen en kleine landschapselementen. Ontheffingsaanvragen voor het dempen van lengtesloten en voor te brede dammen worden geweigerd. Ook te grote ophogingen in gebieden met openheid als kernkwaliteit worden geweigerd, omdat dit de openheid van het landschap aantast. In 2021-2023 zijn 90 ontheffingen verleend en zijn er 5 geweigerd. Voor beschermde kleine landschapselementen zijn er 3 ontheffingen herplantplicht verleend.

Kleine landschapselementen, zoals een rij knotwilgen, bieden ook schaduw aan vee.

Bestaande bossen en houtopstanden worden beschermd via de regels voor herbepplanting. De uitgevoerde controles hierop zijn effectief. In 2020–2023 zijn ongeveer 1000 herbepplantingscontroles uitgevoerd, in ongeveer 25% van de gevallen zijn overtredingen geconstateerd. Op 99% van de locaties waar een overtreding is geconstateerd, was bij de eerste hercontrole de situatie hersteld.

De regelgeving rondom de bescherming van waardevolle houtopstanden is in de periode 2021-2023 aangepast. Zo zijn er nu nog slechts twee categorieën bos in de beleidsregels natuur en landschap in plaats van vijf. Ook is er een instructieregel opgenomen in de omgevingsverordening voor de bescherming van oude bosgroeiplaatsen. Voor deze instructieregel is een handreiking opgesteld. Deze handreiking maakt voor gemeenten duidelijk hoe ze de instructieregel moeten toepassen.

1.3 Natuur verbinden

Infrastructuur doorsnijdt natuurgebieden en veroorzaakt zo een barrière voor planten- en diersoorten. De afzonderlijke kleinere eenheden natuur die daardoor ontstaan, zijn kwetsbaarder voor negatieve invloeden van buitenaf dan grotere eenheden natuur. Het verkeer kan een grote impact hebben op populaties en overstekende grotere dieren zoals ree en das veroorzaken bovendien verkeersonveilige situaties. We pakken de versnippering onder andere aan met de aanleg van faunatunnels en ecoducten. Dit doen we samen met andere infrastructuurbeheerders zoals Rijkswaterstaat, waterschappen, ProRail en gemeenten. Voor de coördinatie sluiten we aan bij reguliere overleggen, zoals het regionale otteroverleg.

1.3.1 Faunapassages

Grote faunapassages

De provincie werkt sinds 2024 aan de realisatie van een ecoduct bij de N226, tussen Maarsbergen en Leersum. Hierbij worden ook rasters en drie dassentunnels geplaatst. Dit is het laatste ecoduct vanuit het Kaderdocument Agenda Vitaal Platteland 2012-2015. Ook is in Hilversum (Noord-Holland) in 2022 de Natuurbrug Anna's Hoeve opgeleverd. Dit ecoduct was een laatste missende schakel in een natuurlijke verbinding tussen Het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug.

Ecoduct Boele Staal. Door natuurgebieden met elkaar te verbinden kunnen dieren veilig oversteken en wordt hun leefgebied vergroot. Dit kan bijvoorbeeld door aanleg van een ecoduct.

Kleine faunapassages en overige maatregelen

De provincie heeft in de periode 2021-2023 meerdere kleine faunapassages (kleinwildtunnels en otterpassages) gerealiseerd vanuit het uitvoeringsprogramma Oversteekbaarheid. Naast het aanbrengen van rasters en passages is ook het verlagen van de maximumsnelheid een effectieve maatregel tegen wildaanrijdingen. In het kader van het Netwerkperspectief provinciale wegen 2040 wordt op meerdere trajecten de snelheid verlaagd van 80 naar 60 km/uur. Tegelijkertijd met de snelheidsverlaging worden op meerdere trajecten ook maatregelen meegenomen waardoor fauna veiliger de weg kan oversteken. Het gaat dan om faunatunnels en rasters langs de N224, N225 en de N415. Ook bereidt de provincie faunamaatregelen voor langs de N227 (rasters) en de N234 (dassentunnel en -rasters). Momenteel wordt gewerkt aan een programmering van de restopgave voor ontsnippering voor de komende tien jaar.

Monitoring faunapassages

De monitoring van de voorzieningen vindt plaats in samenhang met de omliggende natuurterreinen of ecologische verbindingen. De monitoring geeft informatie over de planten- en diersoorten die baat hebben bij de verbindingen. Daarnaast vindt er jaarlijks inspectie en reparatie plaats van de faunapassages en rasters en wordt de vegetatie beheerd.

In 2021 is in opdracht van de provincie een natuurscan uitgevoerd van de ecologische verbindingzones van het Hart van de Heuvelrug. Uit dit onderzoek bleek dat de oostelijke en de westelijke verbindingen op de Heuvelrug goed functioneren, maar dat deze onderling nog niet goed met elkaar verbonden zijn. De komende jaren werken we eraan om deze missende schakel op te vullen.

Opening otterpassage bij Kockengen. Bij Lopik worden otters geholpen om veilig over te steken door aanleg van een looprichel onder een brug.

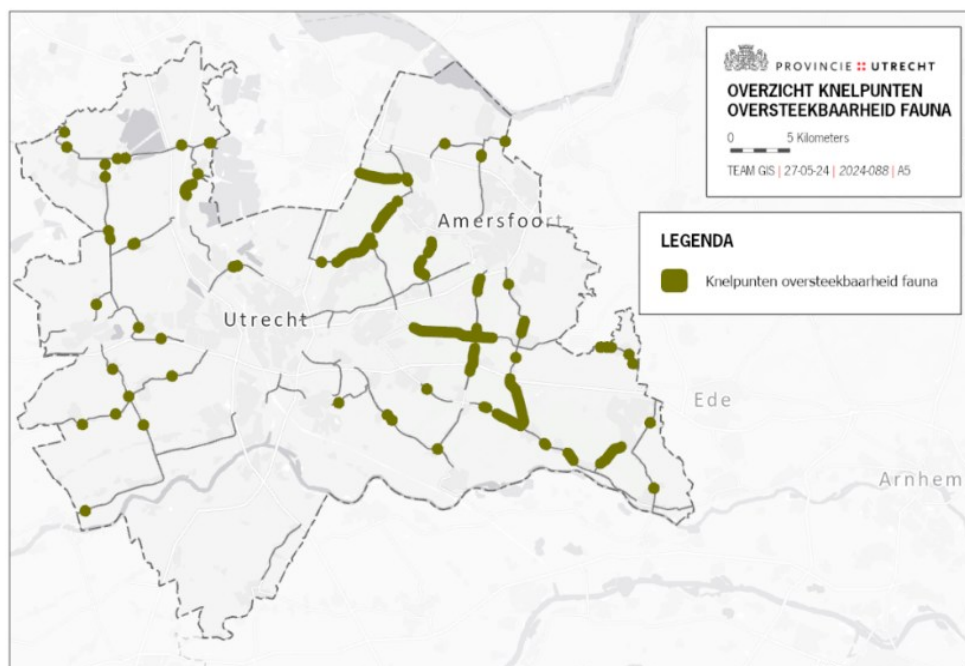

Uit camerabeelden blijkt dat de otter gebruik maakt van de passage.

Wildaanrijdingen

De provincie houdt bij waar aanrijdingen met wild plaatsvinden. Stichting Valwild Utrecht handelt in opdracht van de provincie de aanrijdingen met ree en das af en registreert daarbij ook gegevens over het valwild. Ook worden gegevens van waarneming.nl gebruikt. Deze informatie wordt gebruikt om te bepalen waar extra maatregelen nodig zijn om het aantal aanrijdingen terug te brengen.

Oplossingsrichtingen zijn faunapassages, rasters, waarschuwborden, wildspiegels, aangepast beheer van bermen en beplantingen, evenals gericht populatiebeheer.

Kaart3. Knelpunten voor fauna langs provinciale wegen

	A wegen	N-wegen	Erftoegangswegen	Totaal	Voorjaarstellingen	Percentage
2013	13	148	158	319	2632	12
2014	20	107	140	267	2094	13
2015	18	132	117	267	2487	11
2016	20	125	165	310	2492	12
2017	33	136	194	363	2526	14
2018	14	199	180	393	2823	14
2019	28	147	169	344	2688	13
2020	22	101	221	344	geen telling wegens corona	
2021	22	150	178	350	3300	11
2022	28	122	175	325	3002	11
2023	35	171	198	306	3215	10

Tabel 6. Valwildgegevens voor ree 2013-2023.

Uit tabel 6 blijkt dat het aantal aanrijdingen zo'n 12% is van het aantal dieren dat geteld is tijdens de voorjaartelling. Voor de provinciale wegen is dit op jaarbasis nu zo'n 5%, dat is iets minder dan tien jaar geleden (5,5%). In de afgelopen tien jaar is er, op basis van de voorjaartellingen, sprake geweest

van een toename in de reeënpopulatie. Het aantal aanrijdingen is daarom in absolute aantallen ook hoger dan tien jaar geleden.

	A wegen	N-wegen	Erftoegangswegen	Totaal
2020	2	26	27	54
2021	5	21	14	40
2022	4	23	19	46
2023	6	28	23	57

Tabel 7. Valwildgegevens voor das 2020-2023

Voor das (tabel 7) kunnen we geen vergelijking met voorjaerstellingen maken maar het aantal aanrijdingen bedraagt naar schatting zo'n 15 à 20% van de populatie. Naast ree en das vinden er uiteraard ook aanrijdingen plaats met andere diersoorten. Zo vonden er in 2023 twee aanrijdingen met otters plaats en een met een wolf. Voor veel andere, met name kleinere diersoorten worden geen betrouwbare gegevens bijgehouden over het aantal aanrijdingen.

1.3.2 Conclusie Natuur verbinden

Infrastructuur doorsnijdt natuurgebieden en wordt daarmee een barrière voor planten- en diersoorten. De afzonderlijke kleinere eenheden natuur die daardoor ontstaan, zijn kwetsbaarder voor negatieve invloeden van buitenaf dan grotere eenheden natuur. Ook kunnen aanrijdingen met dieren grote invloed hebben op de populaties. Via het Kaderdocument Agenda Vitaal Platteland 2012-2015 heeft de provincie veel knelpunten met de realisatie van faunapassages en ecoducten opgelost. Op dit moment (2025) wordt het laatste ecoduct van dit programma gerealiseerd bij de N226 tussen Maarsbergen en Leersum. Daarnaast heeft de provincie in de periode 2021-2023 meerdere kleine faunapassages gerealiseerd.

Ondanks het oplossen van vele knelpunten blijft er een restopgave. Momenteel wordt er gewerkt aan een programmering van de restopgave voor ontsnippering voor de komende tien jaar. Uit onderzoek (2021) is gebleken dat de oostelijke en de westelijke ecologische verbindingen op de Heuvelrug goed functioneren, maar dat deze onderling nog niet goed met elkaar verbonden zijn. De komende jaren werkt de provincie eraan om deze missende schakel op te vullen.

Uit valwildgegevens van ree, blijkt dat het aantal aanrijdingen redelijk constant is. Dat komt neer op jaarlijks ongeveer 300 dit is zo'n 12% is van het totaal aantal dieren dat geteld is tijdens de voorjaerstelling. Voor provinciale wegen is dat jaarlijks ongeveer 150 aanrijdingen, zo'n 5% van het totaal aantal getelde dieren. Dat is in vergelijking met 10 jaar geleden een afname van 0,5 %. Voor das wordt het jaarlijkse aantal aanrijdingen geschat zo'n 15 à 20% van de populatie.

2 Pijler 2: Natuur met kwaliteit

Visie

We bestendigen en verbeteren de kwaliteit van ons netwerk van natuur ter behoud en versterking van onze natuurwaarden en onze biodiversiteit. In gebieden waar de natuurkwaliteit voldoende is, zorgen we voor behoud. Daarmee willen we voorkomen dat de kwaliteit achteruitgaat, bijvoorbeeld doordat bepaalde natuurwaarden verdwijnen en vervangen worden door andere waarden die we van minder hoge kwaliteit achten. Daar waar de kwaliteit onvoldoende is, voeren we maatregelen uit die de kwaliteit van onze natuur verbeteren en breng we een duurzame staat van instandhouding van onze aandachtsoorten dichterbij. Daar waar individuele soorten bedreigd zijn, zullen we die extra beschermen.

Om een goed natuurbeleid te kunnen voeren, is informatie nodig over de kwaliteit van de natuur en de omstandigheden die daarop van invloed zijn. Deze informatie verkrijgen we uit monitoring. In een monitoringsprogramma worden bepaalde metingen aan de natuur in de loop van de tijd steeds herhaald, zodat we kunnen vaststellen of veranderingen in de natuur optreden. Zo bepalen we of natuurbeleidsdoelen halen en of eventuele beleidsmaatregelen succesvol zijn. Om hierover betrouwbare uitspraken te kunnen doen, moeten de metingen in het monitoringsprogramma langjarig en zo eenvormig herhaald worden.

2.1 Biodiversiteit provinciebreed

Sinds 1975 onderzoeken wij elk jaar een tiende deel van het agrarisch gebied van de provincie op de aanwezigheid van flora en fauna. Het gaat hierbij om karteersoorten. Dit zijn minder algemene, karakteristieke, bedreigde of beschermde vaatplanten, dagvlinders, libellen, sprinkhanen, amfibieën en reptielen. Omdat de algemenere soorten niet zijn meegenomen, geeft dit een goede indicatie van de biodiversiteit. Zo behouden wij goed zicht op de natuurkwaliteit in de provincie en de ontwikkeling daarvan.

In de vorige rapportage natuur werd vanaf de eerste inventarisatieperiode in 1975–1989 een forse achteruitgang van de biodiversiteit van de flora geconstateerd. Ook de contrasten tussen het agrarisch gebied en natuurgebieden waren groter worden. Dit beeld is voor 2023 onveranderd: de achteruitgang van het agrarisch gebied gaat nog steeds door en de contrasten met het agrarisch gebied en de natuurgebieden werden weer groter. Soorten die in de eerste inventarisatieperiode in het agrarisch gebied nog redelijk algemeen waren, zoals dotterbloemen langs slootkanten in het veenweidegebied, zijn als gevolg van de intensivering van de landbouw vrijwel verdwenen.

De afgelopen periode zijn drie regio's onderzocht:

- Lopikerwaard en uiterwaarden (2021)
- De Ronde Venen (2022)
- Woerden, Kamerik, Zegveld, Harmelen en Haarzuilens (2023)

Onderstaande beschrijvingen geven voor de drie gebieden de belangrijkste bevindingen. Voor alle drie de gebieden geldt een zorgelijke toename van de Amerikaanse rivierkreeft. Een hoge dichtheid aan Amerikaanse rivierkreeft heeft een negatief effect op de waterkwaliteit, watervegetatie, macrofauna, visbroed en op fauna die aan deze watervegetatie gebonden is zoals libellen en amfibieën. Als een ecosysteem niet op orde is, denk bijvoorbeeld aan een slechte waterkwaliteit, wordt het kwetsbaar. Amerikaanse rivierkreeft kan zo het laatste zetje geven en een ecosysteem

laten instorten. Voor herstel van diversiteit is naast bestrijding van Amerikaanse rivierkreeft ook het herstel van andere ecologische sleutelfactoren, zoals de waterkwaliteit, nodig.

Sinds 1975 onderzoekt de provincie elk jaar 10% van het landelijk gebied op de aanwezigheid van bepaalde plant- en diersoorten.

2021 – Lopikerwaard en uiterwaarden

Zoals ook in andere gebieden met agrarisch grasland zijn de karteersoorten bijna uitsluitend beperkt tot de sloten en slootoevers. Dat geldt zowel voor flora als fauna. Twintig jaar geleden was de situatie voor meerdere kritische en karakteristieke plantensoorten op een vergelijkbaar laag niveau aanwezig als nu. Maar ten opzichte van 40 jaar terug is een sterke afname te zien. Het gaat vooral om soorten die gevoelig zijn voor bemesting, intens maaien en sloot schonen. Alleen de oevers met speciaal op natuurbehoud gerichte inrichting en beheer bevatten een grotere florarijksdom. De uiterwaarden bevatten zowel voor flora als fauna de hoogste biodiversiteit. Hier zijn lokaal de landelijk zeer zeldzame stroomdalgraslanden aanwezig met bijvoorbeeld de Rode lijstsoorten kruisbladwalstro en sikkellaver. In de agrarische graslanden zijn echter nauwelijks karteersoorten van grasland en ruigte aanwezig. Wel wordt de beschermde heikikker door de hele Lopikerwaard langs de sloten in agrarisch grasland waargenomen.

Voor de groene glazenmaker, een icoonsoort, zijn krabbenscheervegetaties van groot belang voor de voortplanting. Krabbenscheer was in dit gebied een algemene plant die bijna geheel is verdwenen. Krabbenscheer is gevoelig voor rigoreus sloot schonen en inlaat van gebiedsvreemd water. Hoewel vooralsnog lokaal, is er van enig herstel sprake en zijn er vergeleken met 20 jaar terug meer watergangen begroeid met een krabbenscheervegetatie over grotere lengte. Dit is te zien in sloten waar een beheer gericht op natuurwaarden plaatsvindt.

Tot nu toe blijven de rode Amerikaanse rivierkreeften vooral geconcentreerd in het veengebied in het noordwesten van de Lopikerwaard. Dit is meer lokaal in vergelijking met andere karteringen in het westen van de provincie. Een mogelijk grotere verspreiding in de toekomst kan een bedreiging vormen voor het herstel van krabbenscheervegetaties.

2022 – De Ronde Venen

Het aantal waargenomen locaties van soorten als gewone dotterbloem en echte koekoeksbloem na 1980 duidelijk sterk afgenomen, ondanks een nog steeds redelijke verspreiding in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. De slootjes in de polders ten noorden van Waverveen (bij de Botsholsewarweg) zijn het rijkst begroeid met waterplanten van de karteerlijst, zoals drijvend fonteinkruid. Ook in de polders ten oosten van Abcoude zijn relatief veel waterplanten aangetroffen in sloten, waarschijnlijk veroorzaakt door kwel vanuit het Noordzeekanaal. Kwel heeft een bufferende werking voor vermessing.

In de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied zijn weinig waterplanten gezien en regelmatig ontbrak de watervegetatie. Wateren met een rijke libellenfauna zijn vrijwel niet aangetroffen. Vooral in de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied lijkt het ontbreken van watervegetatie hiervoor een beperkende factor. Ook een algemene soort als variabele waterjuffer is hier weinig gezien. Op de agrarische graslandpercelen zelf zijn nauwelijks plantensoorten van de karteerlijst gevonden en waar dat wel zo was, ging het meestal om graslandsoorten op de oevers. Krabbenscheer is in het hele gebied bijna verdwenen. Ook glanzig fonteinkruid en zannichellia zijn nu minder waargenomen.

Drijvend fonteinkruid komt in een deel van het onderzoeksgebied nog wel vrij veel voor. Amerikaanse rivierkreeften zijn in sloten door het hele onderzoeksgebied in hoge aantallen waargenomen, met name rode Amerikaanse rivierkreeft. Het aantal waarnemingen is hoger dan bij de vorige kartering in 2013. Van rivierkreeften is bekend dat ze met hun scharen waterplanten losknippen.

De waterplant krabbenscheer is in het gebied van De Ronde Venen verdwenen.

2023 – Woerden, Kamerik, Zegveld, Harmelen en Haarzuilens

Er zijn veel minder groene glazenmakers gezien dan bij de vorige kartering. Bij de meeste krabbenscheervegetaties, essentieel voor deze beschermde libellensoort, zagen de planten er niet vitaal uit en vaak hadden de planten geen wortels. Het aantal en de verspreiding van Amerikaanse rivierkreeften is zeer sterk toegenomen in het gebied. Rode Amerikaanse rivierkreeft werd 10 jaar geleden nauwelijks gezien en is nu zeer algemeen. Ze zijn geregeld foeragerend op

krabbenscheerplanten waargenomen, waarbij ze bladeren en wortels losknipten. In veel sloten is geen of vrijwel geen watervegetatie meer aanwezig. Te onderzoeken soorten als kikkerbeet en pijlkruid zijn sterk afgenomen sinds de kartering van 10 jaar geleden.

Diverse minder algemene waterplanten zoals fonteinkruiden zijn nauwelijks meer waargenomen. Groot blaasjeskruid is juist toegenomen. De biodiversiteit aan fauna van oever en moeras (op basis van libellen en amfibieën) is gedaald sinds de vorige kartering. Veel van deze fauna, zoals kleine watersalamander en de larven van de meeste libellensoorten is afhankelijk van watervegetatie. Positieve uitzondering is de biodiversiteit van oever en moeras in delen met agrarisch natuurbeheer vaak grenzend aan natuurgebied. Hier werden in drie 500 x 500 meter hokken tussen de 25 en 28 soorten aangetroffen. Deze aantallen zijn, zeker buiten de natuurgebieden uitzonderlijk in de provincie Utrecht. Het gaat om soortenrijke slootoevers met bijzondere soorten als moerasaardbei en veenpluis.

De groene glazenmaker is een soort die bijna niet meer voorkomt in het landelijk gebied

Net als in andere open graslandgebieden in de provincie is de biodiversiteit aan flora van grasland en ruigte zeer laag in het agrarisch grasland. Op de percelen zelf worden nauwelijks soorten van de karterlijst waargenomen. Soorten als gewoon reukgras en echte koekoeksbloem kwamen bij de eerste kartering (rond 1980) veel meer voor. De laatste 20 jaar is de verspreiding vergelijkbaar gebleven. In de natuurlijke graslanden en bermen in de omgeving van Haarzuilens zijn de meeste plantensoorten van graslanden en ruigtes waargenomen. Een aantal zuidelijke insectensoorten die zich in Nederland uitbreiden is meer waargenomen, waaronder vuurlibel, zuidelijke keizerlibel, zuidelijk spitskopje en bruin blauwtje.

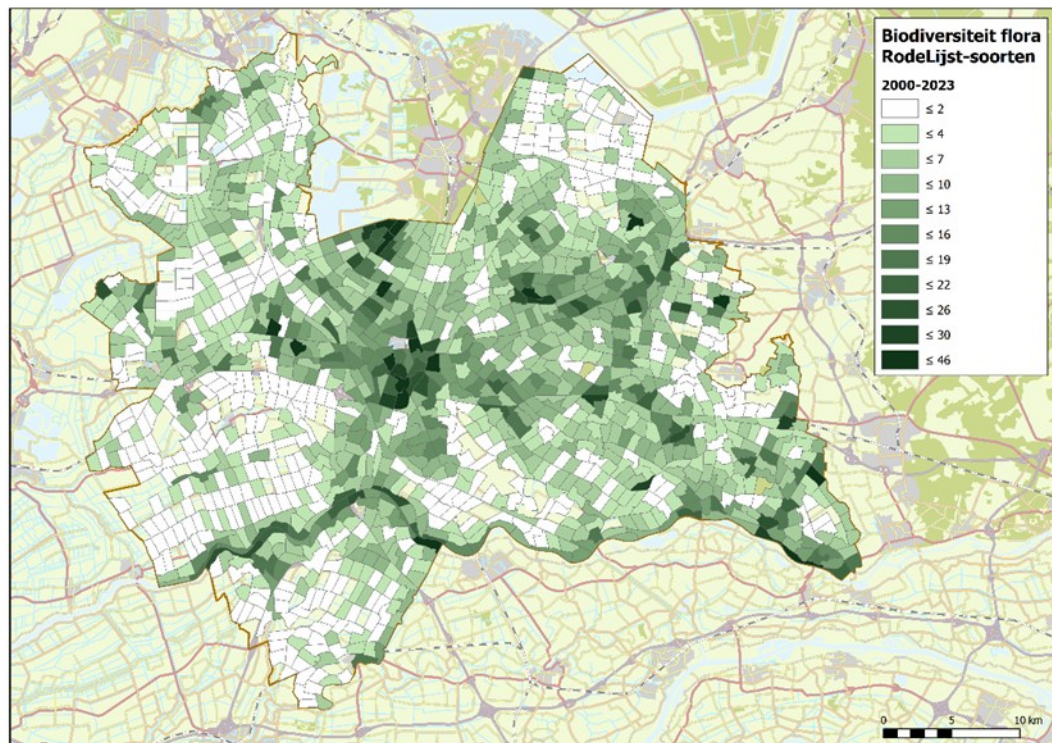
2024 – Eemland, Maartensdijk, Westbroek, De Bilt en Bunnik

Deze rapportage was nog niet beschikbaar in 2024. Van elk jaar is een rapportage beschikbaar op de provinciale website.

Flora Rode lijstsoorten

Tot de karteersoorten behoren onder andere de vaatplanten van de Rode lijst. Rode lijstsoorten zijn soorten die heel erg achteruitgaan in aantallen of verspreiding. Zij geven daarom een goed beeld van de biodiversiteit. Op de verspreidingskaart van de vaatplanten Rode lijst onderscheiden de natuurgebieden zich duidelijk. Ook komt de stad Utrecht duidelijk naar voren. Hier worden de

bijzondere soorten bedoeld en onbedoeld bevorderd. Ook worden er relatief meer waarnemingen in de stad geregistreerd omdat hier de meeste mensen wonen.

Kaart 6. Aantal vaatplanten van de Rode lijst in de periode 2000 tot en met 2023 per gebied van circa 1 km² (0,75 - 1,25 km²). De natuurgebieden onderscheiden zich duidelijk door de hogere aantallen Rode lijstsoorten.

2.1.1 Conclusie biodiversiteit provinciebreed

De achteruitgang van de biodiversiteit in het agrarisch gebied gaat nog steeds door en de contrasten tussen het agrarisch gebied en de natuurgebieden worden weer groter. Soorten die in de eerste inventarisatieperiode in het agrarisch gebied nog redelijk algemeen waren, zoals dotterbloemen langs slootkanten in het veenweidegebied, zijn als gevolg van de intensivering van de landbouw vrijwel verdwenen. De locaties met hogere biodiversiteit liggen in de natuurgebieden. De toename van Amerikaanse rivierkreeft is een bedreiging voor de biodiversiteit. Een hoge dichtheid aan Amerikaanse rivierkreeft heeft een negatief effect op de waterkwaliteit, watervegetatie, macrofauna, visbroed en op fauna die aan deze watervegetatie gebonden is zoals libellen en amfibieën. Voor herstel is naast bestrijding van Amerikaanse rivierkreeft ook herstel van andere ecologische sleutelfactoren zoals waterkwaliteit nodig.

2.2 Kwaliteit natuurterreinen

2.2.1 Kwaliteit bestaande natuur

De beoordeling van de natuurkwaliteit in natuurterreinen is gebaseerd op het landelijk systeem van de Subsidieregeling Natuur en Landschap. Met dit systeem wordt de kwaliteit van een natuurbeheertype bepaald aan de hand van de aanwezige structuurelementen, oppervlakte en connectiviteit, abiotiek en het voorkomen van specifieke meetsoorten. Voor elk beheertype is een aantal flora- en fauna-metsoorten gekozen dat karakteristiek is voor het beheertype en indicatief is voor de kwaliteit. Natuurbeheerders of de provincie monitoren deze soorten in een zesjarige cyclus.

BIJ12 heeft een rekentool ontwikkeld voor het bepalen van de natuurkwaliteit. Deze tool leverde echter onvoldoende betrouwbare resultaten op. BIJ12 werkt inmiddels aan het verbeteren van deze tool en verwacht deze de eerste helft van 2025 op te kunnen leveren. Om de natuurkwaliteit toch te kwalificeren, maken wij daarom gebruik van een kwalificatie op basis van het gemiddelde aantal SNL-vaatplanten per vierkante kilometer. Andere soortgroepen en abiotische aspecten zijn hierin niet meegenomen omdat die slechter onderzocht worden of omdat de informatie niet goed hanteerbaar is. Een goede kwaliteit vraagt aanwezigheid van 20 tot 30% van de in potentie voorkomende meetsoorten. Daarop zijn de kleuren in tabel 8 gebaseerd.

Tabel 8 laat zien dat de gemiddelde botanische kwaliteit van veel beheertypen matig tot slecht is en de afgelopen jaren nauwelijks is veranderd. Gemaaide rietlanden zijn vooruitgegaan. Dit komt door een toename van het aantal meetsoorten in de topgebieden Botshol en Zouweboezem wat het gemiddelde omhoog haalt. In de andere gebieden is de kwaliteit van gemaaid rietland slecht tot matig. Nog steeds komen veel meetsoorten slechts in een enkel gebied voor. Vooral de graslanden scoren slecht. Hier speelt mee dat veel natuurgraslanden relatief kortgeleden aan de landbouw zijn onttrokken. Deze graslanden hebben tijd nodig om zich te ontwikkelen. De kruiden- en faunarijke graslanden zijn licht vooruitgegaan, maar nog steeds van matige kwaliteit. Glanshaverhooiland steekt gunstig af bij de andere graslandtypen omdat relatief veel glanshaverhooilanden nooit ontgonnen of zwaar bemest zijn geweest.

Tabel 8. Botanische kwaliteit van de beheertypen aan de hand van het gemiddelde percentage aanwezige SNL-vaatplanten in de periode 2008–2023 per gebied van circa 1 km². Voorbeeld: van alle gebieden van circa 1 km² in de provincie met het beheertype gemaaid rietland, hebben 9 gebieden 1 of meer meetsoorten (vaatplanten). Gemiddeld groeien er 5,4 soorten in die 9 gebieden, terwijl er 15 soorten verwacht zouden kunnen worden. Dat is 36% en daarmee gekwalificeerd als een goede kwaliteit.

In bijlage 3 is per beheertype een toelichtende beschrijving gegeven, voorzien van een lijst met de aanwezige SNL meetsoorten en het aantal gebieden waarin die voorkomen.

Beheertype	Aantal gebieden met minstens 1 meetsoort sinds 1975	Aantal verschillende meetsoorten sinds 1975 in de hele provincie	Maximum aantal meetsoorten in een gebied	Gemiddeld aantal meetsoorten per gebied met minstens 1 soort	Gemiddeld % van het maximaal mogelijke aantal meetsoorten*	Toplocatie
No5.02 Gemaaid rietland	9	15	11	5,4	36	Zouweboezem en Botshol
No5.03 Veenmoeras	27	17	10	3,2	19	Bethunepolder
No5.04 Dynamisch moeras	63	18	7	1,9	11	Vechtplassen
No6.01 Veenmosrietland en moerasheide	12	17	13	5,7	34	Botshol en Westbroekse zodden
No6.02 Trilveen	10	10	8	4,7	47	Westbroekse zodden
No6.04 Vochtige heide	15	19	12	5,7	30	Landgoed Den Treek
No7.01 Droge heide	100	24	14	3,3	14	Leersumse veld
No7.02 Zandverstuiving	15	7	7	2,8	39	Heidestein
N10.01 Nat schraalland	49	32	17	4,2	13	Meeuwenkampje
N10.02 Vochtig hooiland	73	21	10	2,8	13	Valse bosjes en de Huibert
N11.01 Droog schraalland	27	40	15	5,3	13	Maarnse gat
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	281	14	9	2,8	20	Steenwaard en Diefdijk Zuid
N12.03 Glanshaverhooiland	21	26	15	6,0	23	Amerongse Bovenpolder
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	44	49	31	5,0	10	Haarzuilens
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos	12	7	4	2,0	29	Amerongse Bovenpolder en Everdingerwaard
N14.02 Hoog- en laagveenbos	31	14	11	2,5	18	Molenpolder
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	33	10	7	1,8	18	Amerongse Bovenpolder
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	171	17	6	2,0	12	Grebbeberg en Driebergse bos
N17.05 Wilgengriend	29	5	4	1,3	27	Scharperswijk
N17.06 Vochtig en hellinghakhout	17	10	4	1,3	13	Geen toplocatie

* Een score hoger dan 20 mag als goed worden beschouwd

Er is geen verbetering te zien in de matige of slechte botanische kwaliteit van meerdere bostypen. De droge bossen hebben vaak een uiterst soortenarme ondergroei wat veroorzaakt wordt door verzuring of verruiging als gevolg van stikstofdepositie. Ook de vochtige bossen zijn als gevolg van de stikstofdepositie overwoekerd door bramen en brandnetels. Droge heide staat sterk onder druk van verzurende en vermestende invloed van stikstofdepositie en is achteruit gegaan in kwaliteit. De kwaliteit van vochtige heide is beter, hoewel ook hier de verzurende invloed merkbaar is. Verzuringsgevoelige soorten als heidekartelblad en welriekende nachtorchis komen er niet meer voor. Terwijl zuurtolerante soorten als bruine en witte snavelbies en kleine zonnedauw zich handhaven, vooral dankzij herstelmaatregelen.

De natuurakkers scoren slecht omdat we maar enkele gebieden hebben met soortenrijke akkers waar doelgericht soorten worden geïntroduceerd. Waar dit niet gebeurt, zijn de akkers soortenarm. Er zijn erg weinig gebieden met trilveen, maar we hebben in de provincie wel een behoorlijk aantal meetsoorten. Daarom heeft trilveen de beste score. In bijlage 3 staat per natuurtipe een toelichtende beschrijving, voorzien van een lijst met de aanwezige meetsoorten en het aantal gebieden waarin die voorkomen.

Kruidenrijk grasland in het Binnenveld. De aanwezigheid van kruidenrijk grasland in een gebied zegt iets over de kwaliteit van de natuur.

2.2.2 Conclusie kwaliteit bestaande natuur

De botanische kwaliteit van veel beheertypen in het NNN is matig tot slecht. Veel meetsoorten komen nog steeds maar in een enkel gebied voor. Net als in de vorige rapportage scoren vooral de graslanden slecht. Ook is er geen verbetering te zien in de matige of slechte botanische kwaliteit van meerdere bostypen. Een grote drukfactor voor de botanische kwaliteit is de verzurende en

vermestende invloed van de hoge stikstofdepositie. Ook verdroging en versnippering zijn oorzaken van een lagere kwaliteit.

2.3 Natuurkwaliteit verbeteren

2.3.1 Herstelmaatregelen Natura 2000

Volgens de Vogel- en/of Habitatrichtlijn moeten lidstaten van de EU specifieke leefgebieden (habitats) en soorten beschermen om de biodiversiteit te behouden. In deze gebieden werken we heel lang samen met de terreinbeheerders, waterschappen, RWS en een aantal particulieren aan het beheer. Het beheer staat beschreven in de Natura 2000-beheerplannen per gebied en is de laatste jaren geïntensiveerd.

Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State beoordeeld dat de uitgangspunten van het voormalige Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet geldig zijn volgens de Europese richtlijnen. Vooral de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden ondervinden veel nadelige gevolgen van de te hoge stikstofdepositie. Om de hoeveelheid stikstof in de natuur terug te dringen en de natuur te herstellen, introduceerde de overheid de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (WSN) op 10 juli 2020. In het Programma stikstofreductie en natuurverbetering (PSN) dat daarop volgde, staat dat een natuurdoelanalyse (NDA) per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied wordt opgesteld die uiterlijk 1 april 2023 bij de Ecologische autoriteit (EA) ter beoordeling is aangeboden. Uit deze NDA's en de adviezen van de EA blijkt dat er in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden sprake is van verslechtering, dan wel dreigende verslechtering, van soorten en habitats. De reeds uitgevoerde en geplande maatregelen zijn onvoldoende om deze verslechtering te voorkomen of terug te draaien. GS zijn verplicht om daarom urgent passende maatregelen te nemen. Deze maatregelen staan op hoofdlijnen beschreven in de NDA's en de adviezen van de EA. Voor de invulling van veel van deze maatregelen is nog aanvullend onderzoek nodig. Ook werd er in de NDA's geconcludeerd dat er voor een goede beoordeling van de instandhoudingsdoelen te weinig informatie op gebiedsniveau beschikbaar is. Voor alle gebieden wordt daarom meer ecologische monitoring geadviseerd. Hiervoor gaat provincie Utrecht integrale monitoringsplannen opstellen. De onderzoeksmaatregelen en het opstellen van integrale monitoringsplannen zijn opgenomen in het concept en de maatregelenpakketten van het Utrechtse Programma Landelijk Gebied (UPLG) en de tweede fase van Programma Natuur.

Het Programma Natuur vloeit voort uit de structurele aanpak stikstof. Het werken aan natuurherstel is een cruciaal onderdeel van de oplossing van de stikstofproblematiek. Doel van het Programma Natuur is om te zorgen voor 70% gunstige staat van instandhouding van soorten en leefgebieden volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). De kern van de samenwerking binnen Programma Natuur is de gedeelde ambitie voor natuurherstel.

Op dit moment zijn wij voor vijf Natura 2000-gebieden voortouwnemer (zie bijlage 6) en daarmee verantwoordelijk voor de vigerende Natura 2000-beheerplannen, die in 2025 worden geactualiseerd. Voor de overige vijf gebieden doen we dat in overleg met de andere voortouwnemers. Hier bespreken we kort de voortgang van de uitvoering van de maatregelen per Natura 2000 gebied.

Botshol

De Ecologische autoriteit concludeert op basis van de natuurdoelanalyse dat met de uitgevoerde en de nog geplande maatregelen (het vastgestelde beleid) de gunstige staat van instandhouding bij de meeste habitattypen en habitatrichtlijnsoorten niet wordt gehaald. Er treden als gevolg van deze uitgevoerde en geplande maatregelen wel verbeteringen op ten opzichte van de huidige situatie. Zo zal het habitatype Kranswierwateren (dat nu bijna volledig is verdwenen) zich vermoedelijk wel wat kunnen herstellen door geplande maatregelen, maar er wordt verwacht dat de doelen nog steeds buiten bereik blijven.

Er zijn dus aanvullende maatregelen nodig, zowel binnen en als buiten het Natura 2000-gebied, om de gunstige staat van instandhouding te realiseren. Extra inzet is nodig om het watersysteem te herstellen in dit gebied. De watertypen van ondergedoken waterplanten hadden in het verleden een zeldzame soortenrijkdom, maar zijn nu bijna verdwenen. Het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zal niet op eigen kracht kunnen terugkeren en zal moeten worden geïntroduceerd. Hiervoor dient aanvullend op de al geplande maatregelen onder andere de visstand van soorten zoals de brasem te worden gereduceerd.

De overgangsvegetaties en drogere habitattypen zijn nog aanwezig, maar veelal van matige kwaliteit. Het waterbeheer, de bodem, de stikstofdepositie en het beheer en onderhoud van de habitattypen zelf zijn de belangrijkste stuurknoppen om de kwaliteit te verbeteren. Vanwege het wegstromen van water is het momenteel noodzakelijk om water in te laten, waardoor oplossingen zowel gezocht moeten worden in optimalisatie van het peilbeheer, de waterkwantiteit en de waterkwaliteit van het in te laten water. Voor een robuust systeem is verbetering van al deze stuurknoppen noodzakelijk.

Daarnaast moet de stikstofdepositie lager worden ten behoeve van de ontwikkeling van de veenmosrietlanden, dient verruiging van terrestrische natuur worden tegengegaan met adaptief verschalingsbeheer, moeten exoten worden aangepakt, kunnen veenmosrietlanden op gecontroleerde wijze worden geplagd en kunnen moerasbossen worden omgevormd tot hoogveenbos en veenmosrietland. Tot slot dient mogelijke lichtvervuiling in de nacht op de aanvliegroutes voor meervleermuizen rondom Botshol te worden aangepakt.

Kolland en Overlangbroek

Het gebied is onderdeel van een kleinschalig cultuurlandschap waarin meerdere essen-hakhoutbosjes liggen. Op de stoven zijn in de loop der tijd bijzondere (korst)mossen gaan groeien. De uitgevoerde en geplande maatregelen zijn niet voldoende om de gunstige staat van instandhouding in 2030 te realiseren. Het mozaïek van natuurpercelen en agrarische percelen zorgt voor een ecohydrologisch systeem dat onvoldoende is afgestemd op de instandhoudingsdoelen van dit Natura 2000-gebied. Hierdoor zijn aanvullende maatregelen nodig, zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied.

Deze maatregelen zijn vooral gericht op het herstellen van het watersysteem: er moet weer meer grondwater naar het gebied stromen en het water moet hier langer worden vastgehouden. Daarnaast moeten de kleine bospercelen robuuster worden gemaakt en de verbinding tussen de percelen worden versterkt. Om verruiging van de bodembegroeiing tegen te gaan, moet het uitrijden van mest aan de bosgrens worden gestopt. Het aanplanten van habitateigen soorten die zonlicht van de bosbodem af kunnen houden, moet blijven doorgaan. Zodra die beschikbaar zijn, moet dit gebeuren met essen die resistent zijn tegen de schimmel die essentaksterfte veroorzaakt.

De verruigde bodembegroeiing moet vaker worden verwijderd. Het volledig overzicht van de voorgestelde maatregelen staat in de rapportage van de natuurdoelanalyse. Als alle voorgeschreven maatregelen worden uitgevoerd kan het instandhoudingsdoel voor de bossen van Kolland & Overlangbroek in 2030 gehaald worden.

Binnenveld

Het Natura 2000-gebied Binnenveld bestaat uit twee delen: de Bennekomse Meent in Gelderland en de Hel en Blauwe Hel in Utrecht. Door de voeding met kwelwater vanaf de Heuvelrug en de variatie in bodemstructuur met veen, klei en zand bestaat dit gebied uit zeer gevarieerde maar kwetsbare vegetaties van blauw grasland, trilveen en veenmosrietland.

De uitgevoerde en geplande maatregelen zijn nog niet voldoende om de gunstige staat van instandhouding te behalen voor de Overgangs- en trilvenen (trilvenen) en geel schorpioenmos dat gekoppeld is aan elkaar. Aanvullende (ook nieuwe) maatregelen zijn dus nodig, zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied. Deze maatregelen zijn vooral gericht op het herstellen van het

watersysteem: er moet weer meer grondwater naar het gebied stromen en het water moet hier langer worden vastgehouden. Daarnaast moet er een verbinding komen met nabijgelegen natuurgebieden om te zorgen voor een groter en niet meer versnipperd gebied. Om verzuring en verzuuring tegen te gaan, moet de stikstofdepositie worden verlaagd en mogen de grondwaterpeilen in de zomer niet te laag zijn. Ook exotenbeheer is een terugkerende beheerinspanning. Daarbij wordt een oproep gedaan de verschillende maatregelen goed te monitoren. Voor een volledig overzicht van de voorgestelde maatregelen wordt verwezen naar de rapportage van de natuurdoelanalyse.

Zouweboezem

Sinds 2019 is de provincie Utrecht verantwoordelijk voor het behoud van de instandhoudingsdoelen blauwgrasland, rietland en moerasbos in de Zouweboezem (gemeente Vijfheerenlanden). De aanvullende maatregelen richten zich vooral op het verhogen van het waterpeil en de peildynamiek, het verbeteren van de waterkwaliteit, het uitvoeren van specifiek natuurbeheer, het reduceren van de ganzenpopulatie in het gebied en het vergroten en verbinden van leefgebieden binnen en buiten de Natura 2000-grenzen. Ook moet de stikstofdepositie verder worden teruggebracht. In de natuurdoelanalyse staat dat de doelen gehaald kunnen worden als alle aanvullende maatregelen worden uitgevoerd. De Ecologische autoriteit adviseert intensiever te gaan monitoren.

Om de natuur te herstellen zijn maatregelen nodig. Zo worden de rietlanden, hier in het Natura 2000-gebied Zouweboezem, gefaseerd gemaaid. Dit is beter voor behoud van de biodiversiteit.

Uiterwaarden Lek

Sinds 2019 is Utrecht ook verantwoordelijk voor de uitvoering van de herstelmaatregelen in het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Lek. Het betreft vooral het behoud en realisatie van stroomdalgrasland en glanshaverhooiland. Om de doelen te bereiken zijn aanvullende maatregelen nodig, zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied. In de natuurdoelanalyse staat een volledig overzicht van de maatregelen. De maatregelen zijn onder andere gericht op het beëindigen van intensieve landbouwpraktijken in het gebied, het terugbrengen van de stikstofdepositie tot onder de kritische depositiewaarde, het verschrallen van te rijke bodem, optimalisatie van het beheer en het (deels) terugbrengen van de dynamische waterstanden. Ook staat er in de natuurdoelanalyse dat als de habitattypes niet binnen het Natura 2000-gebied kunnen worden gerealiseerd, er buiten het gebied gezocht moet worden naar geschikte locaties. Voor kamsalamander moeten de bestaande poelen verbeterd worden, moeten nieuwe poelen gerealiseerd worden en moet de verbinding met

leefgebieden buiten Uiterwaarden Lek worden versterkt. Wanneer alle maatregelen worden uitgevoerd, zouden de natuurdoelen in 2030 haalbaar moeten zijn.

Overige Natura 2000-gebieden

Er zijn ook nog vijf Natura 2000-gebieden die (gedeeltelijk) in Utrecht liggen, waar we geen voortouwnemer voor zijn. Dit zijn Eemmeer en Gooioever-zuid onderdeel van IJsselmeer, Noorderpark onderdeel van Oostelijke Vechtplassen, Schraallanden langs de Meije onderdeel van de Nieuwkoopse plassen & de Haeck, Lingegebied en Diefdijk-Zuid en Neder-Rijn, onderdeel van Rijntakken.

Voor het grote Natura 2000-gebied Eemmeer en Gooioever-zuid is Rijkswaterstaat voortouwnemer. In Utrecht ligt een deel van het gebied, dat bovendien geen stikstofgevoelig leefgebied of habitattype is. Hier hoefden de afgelopen periode geen extra maatregelen getroffen te worden.

Ook van Natura 2000-gebied de Nieuwkoopse plassen & de Haeck ligt een klein deel van het Natura 2000 gebied in Utrecht, namelijk de Schraallanden langs de Meije. De provincie Zuid-Holland is voortouwnemer. Hier ligt zeldzaam blauwgrasland, dat gevoelig is voor stikstofdepositie. Recent is een nieuw peilbesluit genomen voor de NNN-gronden rondom de Schraallanden langs de Meije zodat de waterhuishouding verbeterd kan worden. Ook is een voorziening gemaakt om schoon water aan te voeren uit de Nieuwkoopse plassen en is een inrichtingsplan opgesteld voor de inrichting van de NNN-gronden rondom de Schraallanden langs de Meije.

Het Utrechtse gedeelte van Lingegebied en Diefdijk-Zuid bestaat grotendeels uit nat bos, dat vrij gevoelig is voor de depositie van stikstof. De provincie Gelderland is voortouwnemer. De provincies en gebiedspartners hebben de afgelopen jaren veel maatregelen genomen in het gebied. Zo is een groot buffergebied ingericht en is het waterpeil in verschillende deelgebieden aangepast. De provincie heeft in de natuurdoelanalyse een onderzoek aangekondigd naar onderdelen van het watersysteem, iets dat de Ecologische autoriteit onderschrijft. De Ecologische autoriteit is op dit moment negatiever over het halen van de doelen dan de provincie. Dit komt doordat de natuurdoelanalyse nog veel onzekerheden benoemt en de knelpunten en hun maatregelen onvoldoende beschreven zijn om ze op hun effectiviteit te beoordelen, aldus de Ecologische autoriteit.

De Utrechtse uiterwaarden van de Blauwe kamer tot Wijk bij Duurstede horen bij het Natura 2000-gebied Rijntakken. De provincie Gelderland neemt voor dit Natura 2000-gebied het voortouw. De afgelopen jaren zijn we in verschillende uiterwaarden bezig geweest met natuurontwikkelingsprojecten. Zo zijn er natte graslandtypen ontwikkeld, kwelgeulen gegraven, rietmoerassen ontwikkeld en natuuroevers aangelegd. Deze maatregelen dragen bij aan het verbeteren van de kwaliteit van de leefgebieden voor soorten waarvoor de uiterwaarden zijn aangewezen zoals de kwartelkoning en porseleinhoen. In 2016 is het project in de Palmerswaard afgerond en in 2024 volgde de Elster Buitenwaarden. Dit jaar is ook de uitvoering van de werkzaamheden in de Amerongse Bovenpolder (oost) van start gegaan.

Ook zijn de eerste gesprekken gestart om de natuur in de Lunenburgerwaard te verbeteren door de druk vanuit recreatie op de natuur in deze uiterwaarden te verminderen. In de Lunenburgerwaard hebben de provincie Utrecht, Het Utrechts Landschap en Rijkswaterstaat al in 2022 een inrichtingsproject voor een aantal percelen afgerond. In totaal is 60 hectare natuur ingericht en er zijn maatregelen getroffen om de waterkwaliteit te verbeteren. De natuurinrichting in de dijkzone volgt de komende jaren samen met het project Dijkversterking Wijk-Amerongen van Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden.

Uit de natuurdoelanalyse en het advies van de Ecologische autoriteit is gebleken dat stikstof nog voor een aantal natuurtypen een knelpunt vormt, ook in de provincie Utrecht. Dit komt mede door het intensieve agrarische gebruik van een aantal percelen in de uiterwaarden zelf. Door de komende

jaren in deze zoekgebieden grond te verwerven en als natuur in te richten, kan de depositie worden verminderd en versnippering worden tegengegaan. In de Lunenburgerwaard speelt verstoring door recreatie als significante drukfactor mee in de matige kwaliteit van leefgebieden van enkele Vogelrichtlijnsoorten.

Voor het Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen is Noord-Holland voortouwnemer waarvan het Noorderpark in Utrecht ligt. De werkzaamheden in het kader van Programma Aanpak Stikstof (PAS) in deze gebieden zijn per eind 2022 geheel uitgevoerd. De Ecologische autoriteit concludeert dat met de uitgevoerde en geplande hydrologisch en beheermaatregelen de gunstige staat van instandhouding niet gerealiseerd gaat worden voor alle aangewezen vegetatie en de meeste broedende Vogelrichtlijnsoorten. Aanvullende maatregelen zijn dus nodig om de gunstige staat van instandhouding te kunnen behalen.

Toename van bufferend grondwater is een belangrijke maatregel om plassen te krijgen met Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden, maar ook voor Trilvenen is aanvulling van grondwater een vereiste, waarvan ook het Blauwgrasland zal profiteren. Er is extra onderzoek nodig om precies te kunnen bepalen welke maatregelen buiten en binnen het Natura 2000-gebied nodig zijn. Daarnaast is exotenbestrijding een belangrijk aandachtspunt. Rietontwikkeling en aanleg van pioniersmoerassen met slikkige zones zijn nodig voor de verschillende soorten reigers en porseleinhoen. Ook adviseert de Ecologische autoriteit om de verschillende maatregelen goed te monitoren. Een volledig overzicht van de voorgestelde maatregelen staat in de natuurdoelanalyse.

2.3.2 Natuurbeheer

Provincie Utrecht subsidieert het beheer van natuurterreinen. Zij doet dit via het landelijke Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Het Natuurbeheerplan is het subsidiekader en geeft aan waar en voor welke natuur- en landschapsbeheertypen subsidie beschikbaar is.

Bijlage 2 geeft een overzicht van de aantallen, lengtes en oppervlakten van de verschillende landschaps-(L) en natuur-(N) typen waarvoor subsidie is verleend. In 2019 is voor 20.796 ha een SNL-subsidie (N-typen) verleend. Sinds 2019 heeft er een netto groei plaatsgevonden van 849 ha aan oppervlakte gesubsidieerd beheer (N-typen), waardoor er per 1-1-2023 voor 21.645 ha SNL-subsidie is verleend. Dit is 81% van de NNN-hectares die open staan voor subsidie. De oppervlakte is toegenomen als gevolg van aankopen en nieuw gerealiseerde natuur en als gevolg van nieuwe particuliere aanvragers die nog niet eerder beheersubsidie kregen voor hun natuurterreinen.

Ook heeft er wederom verandering plaatsgevonden in de gesubsidieerde typen, omdat na inrichting (afgraven etc.) de nieuw gerealiseerde N-typen gesubsidieerd worden.

Vermeldingswaardig is de landelijke verhoging van het subsidiepercentage in 2021 van 75% naar 84% van de standaardkostprijs. Als gevolg hiervan zijn destijds alle subsidiebeschikkingen aangepast, waardoor natuurbeheerders niet meer voor 25% maar voor 16% een eigen bijdrage moeten leveren in de kosten van beheer.

In 2023 zijn alle (13 stuks) beschikkingen voor een nieuwe beheerperiode van 6 jaar verlengd/opnieuw beschikt op basis van een nieuw subsidieverzoek. Hiertoe is het Natuurbeheerplan (in overleg met de beheerders) geactualiseerd, rekening houdend met de actueel aanwezige L- en N-typen. De verlenging van de beschikking geldt niet voor Staatsbosbeheer omdat de bestaande beschikking pas eind 2025 afloopt.

2.3.3 Kwaliteitsverbetering bestaande natuur

Kwaliteitsverbetering van bestaande natuurterreinen gaat via de subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Dit is een subsidie voor onder meer het verbeteren van de kwaliteit van de natuur en het landschap of het herstellen daarvan. Eigenaren of erfpachters die de kwaliteit van natuur of landschap willen verhogen, verbeteren of herstellen kunnen de subsidie aanvragen. In eerdere jaren werden kosten voor inrichting van natuur en het verbeteren, verhogen of herstellen van de kwaliteit van de natuur tot 95% vergoed vanuit SKNL. Sinds 2022 is dat uitgebreid naar 100%.

Projectdoel	Gebied	Beheerder	Beheertypen
Weidevogelgrasland	Eemland	Natuurmonumenten	N13.01 (Vochtig weidevogelgrasland)
Verbetering weidevogelgebied	Bovenlanden	Staatsbosbeheer	N13.01 (Vochtig weidevogelgrasland)
Herstel essenhakhout en ontwikkeling vochtig hooiland	Lage grond, Zeist	Het Utrechts Landschap	N10.02 (Vochtig hooiland), N12.05 Kruiden- en faunarijke akker), N14.03 (Haagbeuken- en essenbos), L01.06 (Struweelhaag), L01.09 (Hoogstamboomgaard)
Omzetten van natuurgrasland naar bos met poel	Landgoed klein Sterkenburg, Driebergen	Particulier	N12.02 (Kruiden- en faunarijke grasland), N14.03 (Haagbeuken- en essenbos), L01.01 (Poel en klein historisch water)
Ontwikkeling klimaatbestendig bos	Utrechtse Heuvelrug	Unie van Bosgroepen	N07.01 (Droge heide), N12.02 (Kruiden- en faunarijke grasland), N15.02 (Dennen- eiken- en beukenbos), N16.03 (Droog bos met productie), L01.07
Ontwikkeling klimaatbestendig bos	Utrechtse Heuvelrug	Staatsbosbeheer	N07.01 (Droge heide), N12.02 (Kruiden- en faunarijke grasland), N15.02 (Dennen- eiken- en beukenbos), N16.03 (Droog bos met productie), L01.07 (Laan)
Ontwikkeling Veenmosrietland	Natura 2000-gebied Botshol	Natuurmonumenten	N06.01 Veenmosrietland
Ontwikkeling vochtige heide en droge heide en herstel cultuurhistorische houtwallen	Landgoed Wagenveld, Renswoude	Stg. Calorama-everwijn-taets van Amerongen	N06.04 (Vochtige heide), N15.02 (Dennen- eiken- en beukenbos), N16.03 (Droog bos met productie)
Bosomvorming	Kleidijk Weerdesteyn, Langbroek	Stg. Kleidijk	N14.03 (Haagbeuken- en essenbos)
Instandhouding habitattype blauwgrasland	Zouweboezem	Zuid-Hollands Landschap	N10.01 (Nat schraalland)

Projectdoel	Gebied	Beheerder	Beheertypen
Ontwikkeling Nat schraalland en haagbeuken essenbos	Landgoed Stoutenburg, Zwarte goor, Amersfoort	Het Utrechts Landschap	N10.01 (Nat schraalland), N14.03 (Haagbeuken- en essenbos)
Heideherstel, 2e deel	Landgoed Soria Moria, Maarn	Particulier	No4.02 (Zoete plas), No7.01 (Droge heide), N15.02 (Dennen- eiken- en beukenbos)
Ontwikkeling Vochtig hooiland	Zuwe Overlangbroek, Wijk bij Duurstede	Staatsbosbeheer	N10.02 (Vochtig hooiland)
Heideherstel	Noord-Heidestein, Utrechtse Heuvelrug	Het Utrechts Landschap	No7.01 (Droge heide), N11.01 (Droog schraalland), N12.05 Kruiden- en faunarijke akker), Lo1.06 (Struweelhaag)
Ontwikkeling Nat schraalland	Tienhoven	Particulier	N10.01 (Nat schraalland)
Bosomvorming	Hoevensteyn, Langbroek	Particulier	No5.04 (Dynamisch moeras)

Tabel 9. Met subsidieregeling SKNL in 2021 t/m 2023 afgegeven beschikkingen.

2.3.4 Kleine landschapselementen

Voor de aanleg en het herstel van kleine landschapselementen bestaat sinds 2017 een subsidieregeling en een platform waarin betrokken partijen samenwerken. Dit platform is gegroeid van 9 partijen in 2017 naar 25 partijen in 2023. In het platform delen gemeenten en agrarische collectieven ervaringen en kennis. De agrarische collectieven ontzorgen de grondeigenaren bij aanleg en herstel van kleine landschapselementen.

De subsidieregeling is onderdeel van de Subsidieregeling Agenda Vitaal Platteland. In de periode 2020-2023 zijn ongeveer 300 landschapselementen aangelegd of hersteld. Daarbij gaat het onder andere om houtwallen, knotbomen, hoogstamboomgaarden en poelen. De nieuw aangelegde elementen hebben een oppervlakte van ongeveer 17 hectare. Op 11 hectare zijn landschapselementen hersteld waarbij ongeveer 20% van de oppervlakte van bijvoorbeeld oude boomgaarden opnieuw zijn ingeplant.

2.3.5 Kwaliteitsverbetering van bestaand bos

De provincie Utrecht werkt aan een vitaal, divers, weerbaar, veerkrachtig en toekomstbestendig bos. Maatregelen richten zich op:

- Het versterken van de biodiversiteit door de samenstelling van het bos actief te veranderen
- Zorgen dat het bos minder last heeft van de externe invloeden (mitigatie) door bijvoorbeeld de kans op bosbranden te verkleinen, effecten van verzuring te mitigeren en recreanten te verspreiden
- Zorgen dat het bos beter om kan gaan met de externe invloeden (adaptatie) door bijvoorbeeld te onderzoeken of er andere soorten bomen geplant kunnen worden of maatregelen te treffen zodat de kans op bosbranden kleiner wordt.

Het is belangrijk om tegelijkertijd met deze maatregelen ook de stikstofdepositie te verminderen die vanuit de omgeving in het bos terecht komt. Dan pas hebben deze maatregelen echt effect op de langere termijn. Omdat er nu al soorten verdwijnen uit het bos door de bodemverzuring als gevolg

van stikstofdepositie, is het belangrijk om nu maatregelen te nemen. Dit kan worden gezien als overbrugging naar de langere termijn waarin de stikstofdepositie sterk zal zijn afgenomen.

In 2023 en 2024 is een aantal stappen gezet om het bestaande bos te verbeteren, ook wel revitalisering genoemd. Op basis van een eerdere inventarisatie heeft de provincie aan de Bosgroep Midden Nederland en Stichting Probos opdracht gegeven om de huidige kwaliteit van de bestaande bossen op de Utrechtse Heuvelrug in beeld te brengen en benodigde maatregelen inclusief kostenraming te formuleren.

Uit de analyse blijkt dat de aanwezigheid van dood hout, de aanwezige menging van boomsoorten, de aanwezigheid van rijkstrooiselsoorten en de bosverjonging onvoldoende zijn. Het aandeel dikke bomen, de aanwezigheid van structuur en droogtetolerantie scoren beter, maar ook nog onvoldoende. Dat droogtetolerantie beter scoort, heeft vooral te maken met de grove den, die voor grote delen van het bos nog steeds de meest voorkomende boomsoort is en goed tegen droogte kan. De bossen waarin reguliere oogst plaatsvindt en de bossen waar maar heel beperkt oogst plaatsvindt, liggen qua score op de vitaliteitsindicatoren overigens dichtbij elkaar.

Bossen worden weer sterker gemaakt door bijvoorbeeld nieuwe bomen te planten die goed tegen droogte kunnen.

De provincie stimuleert boseigenaren daarom nu om maatregelen te nemen die de bodemverzuring verminderen, zoals het toevoegen van bufferstoffen of aanplanten van soorten die goed afbreekbaar strooisel produceren dat een positief effect heeft op de bodem. Daarnaast wil de provincie graag de aanplant van boomsoorten die goed bestand zijn tegen droogte en wil ze meer dood hout in het bos dat de biodiversiteit vergroot. Tenslotte stimuleert de provincie natuurlijke bosverjonging door bijvoorbeeld bospercelen tijdelijk uit te rasteren om vraat tegen te gaan. Die laatste maatregel werkt ook goed om de rijkstrooiselsoorten die al aanwezig zijn een kans te geven uit te groeien tot een volwassen boom. Om meer zicht te krijgen in de kwaliteit van de bosbodems, gaat de provincie onderzoeken hoe in een bodemmeetnet dit onderzoek kan worden uitgevoerd.

Door verzuring van de bodem zijn veel bossen er slecht aan toe. Dit komt door neerslag van stikstof. Hierdoor verdwijnen planten en dieren en bijvoorbeeld ook paddenstoelen.

2.3.6 Verduurzaming pacht

De provincie is op dit moment (tijdelijk) eigenaar van 860 ha te verpachten agrarische grond (circa 40% van het bezit) en natuurgrond (circa 60% van het bezit). Deze gronden worden jaarlijks in pacht uitgegeven voor het (agrarisch) beheer. Waar mogelijk worden de gronden met ingang van 2025 voor meerdere jaren aan een pachter toebedeeld.

De provincie Utrecht hanteert bij de uitgifte van pacht verschillende gebruiksvoorwaarden en een vaste pachtprijs. Voor 2025 is een aantal gebruiksvoorwaarden aangepast aan de doelstelling van de percelen. Deze doelstelling hangt samen met de natuurdoelen in een gebied. Waar voorheen alleen de keuze was 'gangbaar gebruik' of 'natuurpacht' is nu ook de categorie 'weidevogelkerngebied' toegevoegd. Voor deze drie categorieën zijn de gebruiksvoorwaarden per perceel kenbaar gemaakt bij inschrijving in het pachtportaal.

De puntentelling die in 2022 is ingevoerd en in 2023 is aangepast, is inmiddels geëvalueerd en opnieuw aangepast. Zowel de puntentelling als de gebruiksvoorwaarden zijn bedoeld om duurzaam gebruik van de grond te bevorderen. De voorwaarden en puntentelling worden tegelijk met de te pachten percelen gepubliceerd op de website www.pachtportaal.nl.

Agrariërs die voldoen aan de algemene voorwaarden om in te schrijven en zich de afgelopen jaren, indien zij pachter waren, aan de provinciale gebruiksvoorwaarden hebben gehouden, komen in aanmerking om percelen te pachten. Ook nieuwe pachters kunnen zich inschrijven. Belangrijke voorwaarde is wel dat de pachter een agrariër is conform de pachtwet. Indien er voor een perceel meerdere belangstellenden zijn die ook allen aan de algemene selectiecriteria voldoen, wordt de grond toegewezen aan degene met de meeste punten. Houders van (duurzaamheids-)certificaten of

deelnemers aan bepaalde duurzaamheidsprogramma's (van afnemers) worden hiermee beloond en krijgen voorrang. De pachtprijs is hierbij geen selectie criterium. Dit motiveert de agrariërs om te doen aan bepaalde certificeringen, waarmee de duurzaamheid van grondgebruik meer geborgd is.

De gebruiksvoorwaarden, selectiecriteria en puntentelling zijn voor 2025 aangepast. Met ingang van volgend jaar zullen dan ook niet meer alle provinciale percelen jaarlijks worden uitgegeven maar pas weer na afloop van het meerjarige pachtcontract (3 jaar met verlenging van nog eens 3 jaar). Als de provincie aankoopt tijdens een pachtjaar, zal ze hiervoor een inschrijving op het pachtportaal tussentijds openzetten.

Het pachtbeleid is inmiddels voor een langere periode vastgelegd in de geactualiseerde Nota Grondbeleid 2024-2028. Deze nota sluit aan bij de ontwikkelingen in beleid en wetgeving, ook op het gebied van pacht. Het pachtportaal zal begin december 2024 tot begin januari 2025 worden opengesteld voor ondernemers die in willen schrijven. Na sluiting van de inschrijving zal de toewijzing plaatsvinden.

2.3.7 Verdrogingsbestrijding

In diverse gebieden van het Natuurnetwerk Nederland komen bijzondere, grondwaterafhankelijke vegetatietypen voor. De belangrijkste verdrogingsgevoelige natuurgebieden binnen de provincie Utrecht staan op de TOP-lijst verdroging. Het gaat om 9 Natura 2000-gebieden en 27 gebieden in het NNN met bijzondere grondwaterafhankelijke natuur. In het Bodem- en Waterprogramma 2022-2027 zijn de gebieden aangegeven waarvoor de hydrologische condities van belang zijn voor het behoud en verbeteren van de natuurkwaliteit. Voor kwaliteitsverbetering van natuur is naast verdrogingsbestrijding, ook de aanpak van andere drukfactoren noodzakelijk.

Sinds de jaren negentig is er aandacht voor de verdroging van natte natuur. In 2008 heeft de provincie Utrecht met diverse partners afspraken vastgelegd in het Convenant verdrogingsbestrijding voor de aanpak van verdroging in de meer dan 30 (SUB)TOP-gebieden. Twaalf TOP-gebieden, waaronder de Natura 2000-gebieden, hebben daarin prioriteit gekregen vanwege hun (inter)nationaal belang. Uit een evaluatie van de verdrogingsaanpak blijkt dat in de meeste van de (SUB)TOP-gebieden maatregelen zijn genomen. In meer dan de helft van deze gebieden is de hydrologie inmiddels redelijk tot goed. Voor diverse gebieden zijn regionale maatregelen nodig, dus buiten het natuurgebied.

Naar aanleiding van de evaluatie is in 2022 een plan van aanpak opgesteld voor het vervolg van de verdrogingsaanpak. De prioriteit ligt daarin bij de Natura 2000-gebieden. Dit plan van aanpak wordt meegenomen in de nieuw op te stellen Natura 2000-beheerplannen. Doel is om de hydrologie en het (grond)water kwantitatief en kwalitatief voldoende toe te rusten voor alle door de richtlijnen (VHR en Kaderrichtlijn Water) beschermde grondwaterafhankelijke plant- en diersoorten en habitats (doeljaar Kaderrichtlijn Water is 2027). Voor verdere kwaliteitsverbetering ziet de provincie kansen voor het verminderen van de verdroging door verbetering van de hydrologie op regionaal niveau.

2.3.8 Preventie natuurbranden

In 2023 is de verkenning afgerond naar de rol van de provincie bij natuurbrandbeheersing. De conclusie is dat zolang er op landelijk niveau nog discussie plaatsvindt over de rol van provincies bij natuurbrandpreventie, de provincie Utrecht samen met andere partijen een actieve rol pakt in de natuurbrandpreventie. Samen met de Veiligheidsregio Utrecht is een aanpak voor de natuurbrandbeheersing op de Utrechtse Heuvelrug opgesteld. Er wordt samengewerkt in een Stuurgroep natuurbrandbeheersing in oprichting, waarin ook de negen gemeenten op de Utrechtse Heuvelrug en de terreinbeheerders zijn vertegenwoordigd. Binnen deze brede aanpak is de provincie trekker van een verkenning hoe tot een goed functionerende hoofdcompartimentering op de Utrechtse Heuvelrug kan worden gekomen.

Een voorbeeld van agrarisch natuurbeheer is een 'natuurvriendelijke' oever met een geleidelijke overgang van land naar water waardoor dieren en planten meer ruimte krijgen.

2.3.9 Agrarisch Natuurbeheer

In 2016 is de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer vernieuwd en gedecentraliseerd naar de provincies. Kern van het vernieuwde agrarisch natuurbeheer (voluit aangeduid als agrarisch natuur- en landschapsbeheer, ANLb) is een collectieve gebiedsgerichte benadering met de inzet van agrarisch natuurbeheer, op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. De uitvoering gebeurt door agrarische collectieven. Dit zijn verenigingen van boeren en andere gebruikers van landbouwgrond. De collectieven ontvangen op aanvraag de subsidie voor het agrarisch natuurbeheer. De collectieven maken op basis van de ontvangen subsidie afspraken met de aangesloten leden over het uit te voeren beheer en de bijbehorende vergoeding. In Utrecht zijn 7 agrarische collectieven actief. Per 1 januari 2023 geldt een nieuwe subsidieperiode die loopt tot en met 31 december 2028. Het provinciale agrarisch natuurbeheer staat verwoord in de 'Visie agrarisch natuurbeheer', vastgesteld door Provinciale Staten op 11 mei 2022.

Voor de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer maakt de provincie een onderscheid in leefgebieden. In Utrecht zijn er twee subsidiabele leefgebieden: 'Open grasland' en 'Dooradering'¹. Er is in 2023 een landelijke monitoring naar de ecologische effectiviteit van het ANLb uitgevoerd, waarvan de resultaten in 2025 worden gepubliceerd. Hierin worden de doelsoorten uit Open grasland en Dooradering ook meegenomen. Verder worden de weidevogels in de provincie Utrecht elke 3 jaar gemonitord. De resultaten van de laatste telling verschijnen eind 2024.

Naast de leefgebieden Open grasland en Dooradering zijn er de categorieën 'Water' en 'Klimaat'. Deze laatste categorie is in 2023 ingevoerd. De categorieën 'Water' en 'Klimaat' zijn onder andere bedoeld om de doelen van de Kaderrichtlijn Water en klimaatdoelen in het agrarisch gebied te dienen.

Open grasland

¹ In de nieuwe subsidieperiode 2023-2028 zijn de twee leefgebieden 'Natte Dooradering' en 'Droge Dooradering' samengevoegd tot één leefgebied: 'Dooradering'. In deze rapportage is ervoor gekozen om, waar het de gegevens van 2020 betreft, de twee leefgebieden ook samen te voegen om zo een heldere vergelijking te kunnen maken.

Het leefgebied Open grasland bestaat uit open landschappen waarbinnen het weidevogelbeheer plaatsvindt. Het zwaar beheer bestaat uit hoger waterpeil, plas-dras en uitgesteld maaien. Dit wordt soms gecombineerd met kruidenrijk of botanisch grasland, zodat kuikens van weidevogels de tijd hebben om op te groeien en weg te vliegen voordat er gemaaid wordt. Licht beheer bestaat vooral uit nestbescherming en 'last minute-beheer': op percelen waar kuikens zijn gesignaleerd, wordt dan nog niet gemaaid.

Een plasdraspomp is een van de belangrijkste hulpmiddelen bij agrarisch weidevogelbeheer. Met deze pomp worden stukken weiland onder water gezet om een gunstig foerageergebied voor weidevogels te creëren.

De categorie Open grasland heeft in Utrecht 3 deelgebieden: 'Kerngebied Aanvalsplan Grutto', 'Overig weidevogelkerngebied' en 'Weidevogelrandzone'. De beste gebieden liggen in het 'Kerngebied Aanvalsplan Grutto'. Hier moet het zwaarste beheer leiden tot robuuste, optimale broedgebieden voor de grutto en andere weidevogels. De polders waar wel een hoge dichtheid aan weidevogels is, maar die meer geïsoleerd liggen in vergelijking met de 'Kerngebieden Aanvalsplan Grutto', zijn ondergebracht in het deelgebied 'Overig weidevogelkerngebied'.

De 'Weidevogelrandzone' is een zone rondom de kerngebieden waar de dichtheden lager liggen dan in de kerngebieden, maar waar wel in enige mate subsidie voor weidevogelbeheer mogelijk is om de aanwezige vogels toch te kunnen beschermen. Anders dan bij de andere twee deelgebieden is de weidevogelrandzone niet planologisch beschermd. Kaart 8 laat de ligging van de deelgebieden in het leefgebied Open grasland zien.

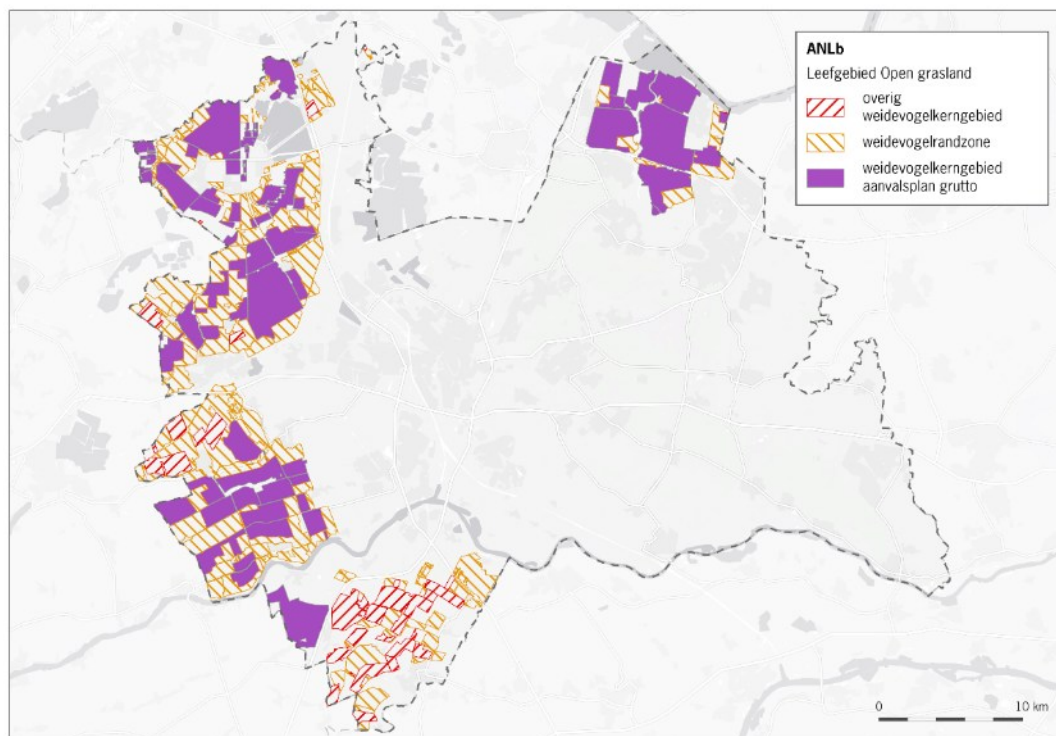
De beleidsdoelstelling voor het weidevogelbeheer, beschreven in de Weidevogelvisie in 2012, is 'het duurzaam behoud van ten minste 75% van de (toenmalige) Utrechtse kritische weidevogelpopulatie'. Deze doelstelling kon worden vertaald in het duurzaam behoud van 2.200 paar grutto's. In 2021 heeft een weidevogeltelling in de weidevogelkerngebieden en de weidevogelrandzone plaatsgevonden. Er

waren toen circa 2.000 paar broedende grutto's in deze gebieden. Deze telling was exclusief de weidevogelreservaten in het NNN. Er lijkt sprake van een voorzichtige stabilisatie van de weidevogelstand in Utrecht en het aantal broedparen grutto lijkt licht toegenomen. Het is echter nog te vroeg om definitieve uitspraken over de Utrechtse weidevogelpopulatie te doen. Mogelijk dat de toename van het aantal zware beheerpakketten en de hogere deelnamebereidheid aan het agrarisch natuurbeheer hebben bijgedragen aan deze positieve ontwikkeling. Kaart 8 geeft een beeld van het uitgevoerde beheer in het leefgebied Open grasland in 2023.

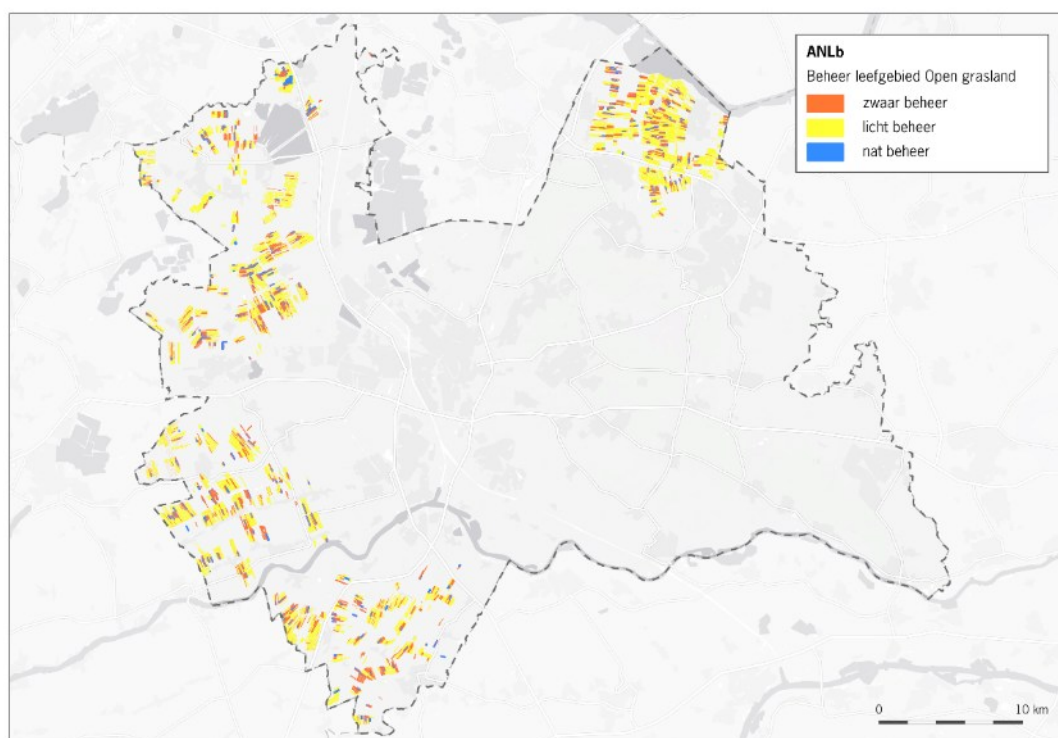
Agrarisch collectief	Jaar 2020 (in ha)	Jaar 2023 (in ha)
ANV Lopikerwaard	1.523	1.682
Hollandse Venen	81	50
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	1.547	1.341
Utrecht Oost	0	0
Rijn, Vecht en Venen	2.793	3.152
Rijn & Gouwe Wiericke	153	180
Eemland	2.300	2.817
Totaal	8.419	9.222

Tabel
9.

Beheerde oppervlaktes in het leefgebied Open grasland per collectief

Kaart 7. Deelgebieden leefgebied Open grasland 2023

Kaart 8. Afgesloten pakketten in het leefgebied Open grasland 2023

Dooradering

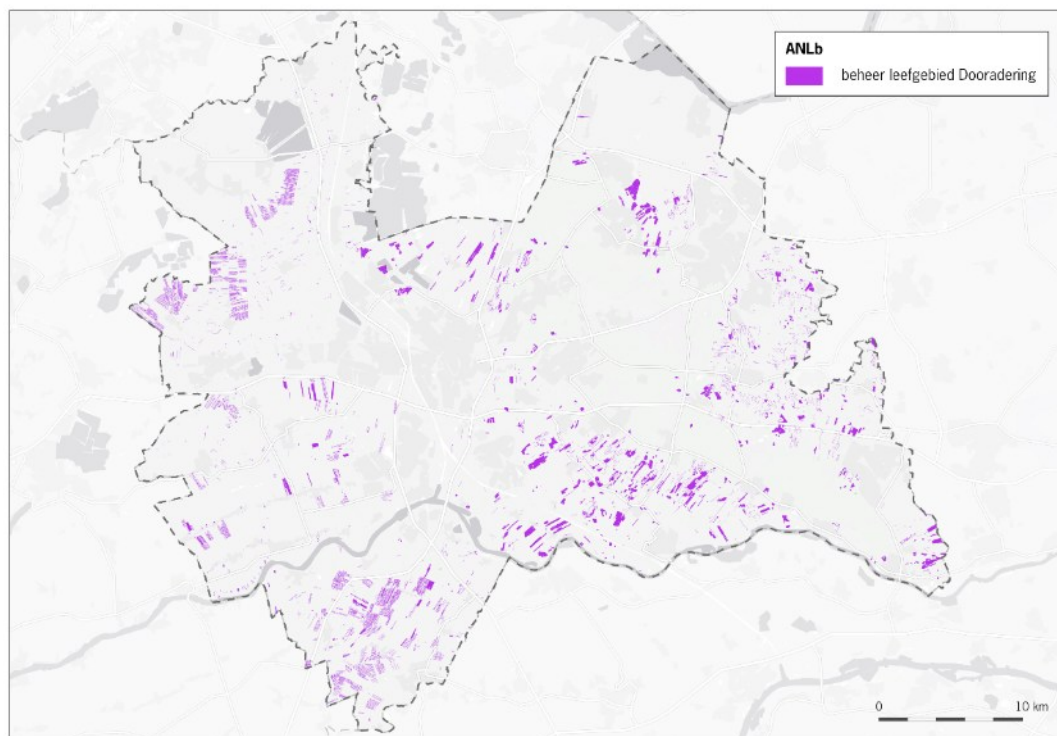
In het leefgebied 'Dooradering' wordt het onderhoud van landschapselementen gesubsidieerd zoals lanen, elzensingels, houtwallen, heggen, knotbomen en poelen. Vooral in Utrecht-Oost zijn er veel landschapselementen en wordt er volop gebruik gemaakt van deze subsidie. In Utrecht-West blijft het areaal landschapselementen grotendeels beperkt tot knotbomen, boerengeriefbosjes en houtkaden.

Daarnaast horen akkers en grasland zonder bemesting tot dit leefgebied. Botanisch grasland en soortenrijk akkerland worden alleen gesubsidieerd op landbouwgrond in het NNN en in de Groene Contour. Hiermee wordt dit relatief dure beheer gericht ingezet ter versterking van het NNN. Voor akkerranden is een aantal extra gebieden aangewezen, met name op de flanken van de Heuvelrug.

Sinds 2023 valt ook de 'Natte dooradering', zoals die bestond in de voorgaande subsidieperiode (2016-2022) onder het leefgebied 'Dooradering'. Dit beslaat een aantal beheerpakketten voor de instandhouding van soorten die gebonden zijn aan de blauwe dooradering in het agrarisch gebied, zoals de groene glazenmaker, zwarte stern en de purperreiger. Deze pakketten worden met name afgesloten in het werkgebied van respectievelijk Rijn, Vecht en Venen en Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Tabel 10 en kaart 9 geven een beeld van de beheerde hectares dooradering.

Agrarisch collectief	Jaar 2020 (in ha)	Jaar 2023 (in ha)
ANV Lopikerwaard	15	150
Hollandse Venen	2	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	162	158
Utrecht Oost	650	1.210
Rijn, Vecht en Venen	105	120
Rijn & Gouwe Wiericke	1	11
Eemland	0	0
Totaal	936	1.650

Tabel 10. Beheerde oppervlaktes in het leefgebied Dooradering per collectief

Kaart 9. Beheerde oppervlaktes in het leefgebied Dooradering 2023

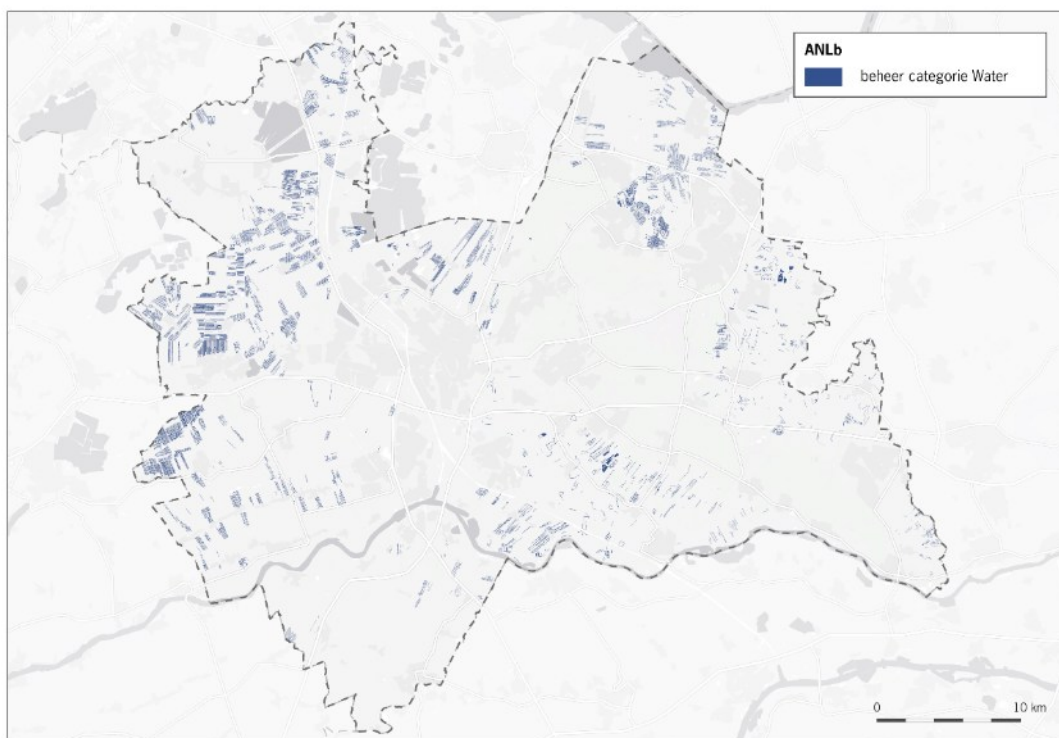
Water

Ook voor natuurvriendelijke manieren van slootschonen kunnen agrariërs subsidie krijgen. Doel is het bereiken van een betere chemische en ecologische waterkwaliteit. Een voorbeeld van agrarisch waterbeheer zijn de 'Prachtsloten' in Vijfheerenlanden. Bijna nergens in de wereld is de dichtheid aan sloten zo groot als in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. De biodiversiteit krijgt een enorme impuls door de sloten en oevers in dit fijnmazige groenblauwe netwerk ecologisch te beheren. In de pilot Prachtsloten worden 10 sloottrajecten in dit gebied sinds 2020 door agrariërs optimaal ecologisch beheerd, waarbij zij de ANLb-pakketten voor ecologisch sloot- en oeverbeheer combineren. De effecten van het beheer zijn gedurende 3 jaar gemonitord en geanalyseerd. Met name in gebieden met kweldruk (komt in Vijfheerenlanden veel voor) levert dit veel winst op voor de biodiversiteit.

De categorie Water van het ANLb wordt voor 31% betaald door de waterschappen. In tabel 11 en kaart 10 staan de beheerde hectares water.

Agrarisch collectief	Jaar 2020 (in ha)	Jaar 2023 (in ha)
ANV Lopikerwaard	50	45
Hollandse Venen	0	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	9	4,5
Utrecht Oost	210	325
Rijn, Vecht en Venen	208	298
Rijn & Gouwe Wiericke	35	36
Eemland	31	55
Totaal	544	764

Tabel 11. Beheerde oppervlaktes in de categorie Water per collectief

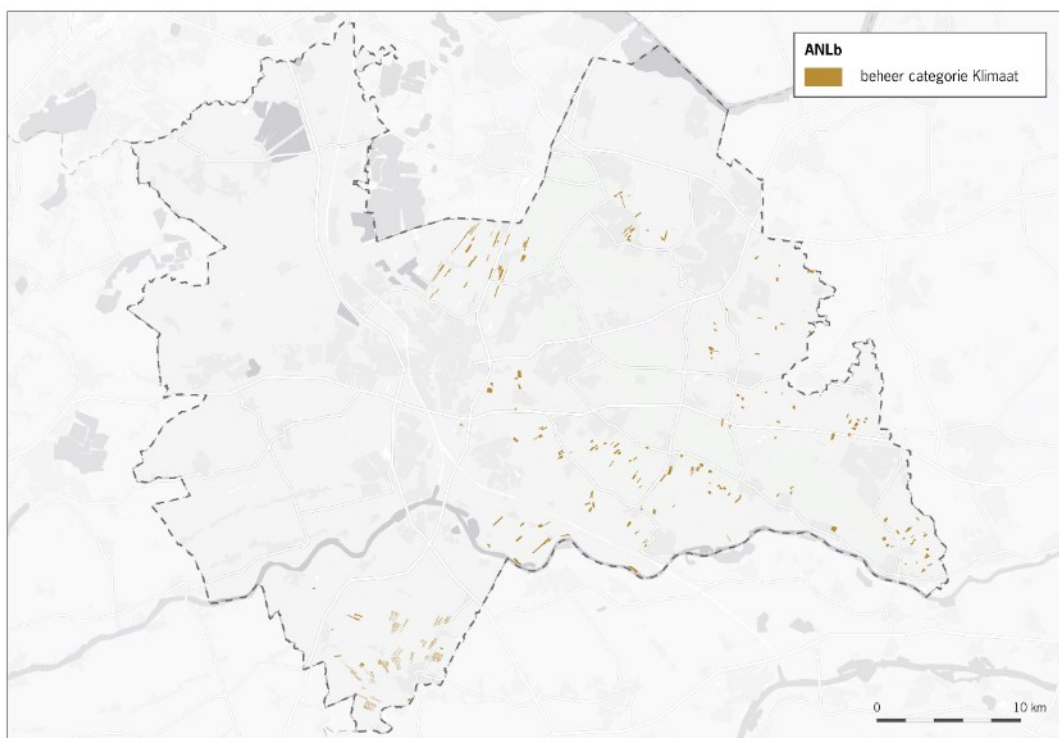
Kaart 10. Beheerde oppervlaktes in de categorie Water 2023.

Klimaat

De categorie Klimaat bestaat sinds 2023. Utrecht heeft er voor gekozen om beheer in deze categorie te concentreren op de agrarische gebieden op en rond de Utrechtse Heuvelrug. Collectief Utrecht Oost heeft daarom het leeuwendeel van deze categorie in beheer. Hierbij gaat het vooral om het vastleggen van CO₂ via het gebruik van ruige mest. Tabel 12 en kaart 11 geven een beeld van de beheerde hectares in de categorie Klimaat.

Agrarisch collectief	Jaar 2020 (in ha)	Jaar 2023 (in ha)
ANV Lopikerwaard	0	0
Hollandse Venen	0	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	0	41
Utrecht Oost	0	555
Rijn, Vecht en Venen	0	0
Rijn & Gouwe Wiericke	0	0
Eemland	0	0
Totaal	0	596

Tabel 12. Beheerde oppervlaktes in de categorie Klimaat per collectief

Kaart 11. Beheerde oppervlaktes in de categorie Klimaat 2023

2.4 Conclusies agrarisch natuurbeheer

Uit tabel 13 blijkt dat het areaal waarop agrarisch natuurbeheer wordt toegepast tussen 2020 en 2023 is toegenomen. Dit komt mede dankzij een nieuwe GLB-periode die vanaf 2023 is ingegaan. Daarmee kwam extra geld beschikbaar om het ANLb uit te breiden. Toch zijn de hectares en bedragen niet evenredig gegroeid. De tarieven voor het ANLb waren sinds 2016 niet meer geïndexeerd, waardoor ze lange tijd te laag waren. In 2023 heeft er dus een indexatiecorrectie plaatsgevonden. In combinatie met het feit dat er meer zwaar en duur beheer wordt gevraagd in Open grasland, zorgt dit ervoor dat de gemiddelde subsidie per hectare voor het ANLb flink is gestegen. In totaal werd in 2023 circa 19% van het agrarisch areaal beheerd via het ANLb. Dit is een van de hoogste percentages van alle provincies.

Leefgebied	2020 (hectare)	2023 (hectare)	2020 (euro)	2023 (euro)
Open grasland	8.419	9.222	€3.613.389	€5.666.546
Dooradering	936	1.650	€2.612.431	€4.449.915
Totaal leefgebieden	9.355	10.872	€6.225.820	€10.116.461
Water	544	764	€856.211	€1.558.984
Klimaat	0	596	€0	€326.236
Totaal leefgebieden en categorieën	9.899	12.234	€7.082.032	€12.001.683

Tabel 13. Totale oppervlaktes (hectares) en verstrekte subsidies voor beheerjaar 2020 en beheerjaar 2023 in de provincie Utrecht per leefgebied (op basis van afgegeven beschikkingen eind 2019 en eind 2022).

In het leefgebied Open grasland heeft de toename van zwaar beheer en een professionalisering van de collectieven geleid tot mooie resultaten. Op een aantal plekken in Utrecht lijkt de weidevogelpopulatie zich te stabiliseren. Helaas zijn er ook nog veel gebieden waar de dalende trend nog niet is gekeerd. Omdat het op nationaal en provinciaal niveau over de gehele linie nog steeds slecht met de weidevogels gaat, is de Europese Commissie in 2024 een infractieprocedure tegen de Nederlandse overheid gestart. Volgens de Europese Commissie doet Nederlandse overheid op dit moment nog niet genoeg om de leefgebieden van de weidevogel te beschermen.

Op een aantal plekken in Utrecht lijkt de weidevogelpopulatie, waaronder die van de grutto, zich te stabiliseren.

Het beheer in het leefgebied Dooradering wordt minder monitoring uitgevoerd, maar de cijfers laten zien dat er genoeg animo onder boeren is om ook hierin te blijven groeien. In het kader van het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) is dit ook wel nodig om te voldoen aan de doelstellingen voor de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.

Ten opzichte van andere provincies loopt Utrecht voorop met agrarisch waterbeheer. Monitoring op dit gebied valt samen met die van de Kaderrichtlijn Water. Onder Utrechtse boeren en waterschappen is de deelnamebereidheid hoog. Met de aanvraag van het Utrechtse maatregelpakket 'Groenblauwe linten en scheggen en boerensloten', wordt ingezet op een verdubbeling in areaal van het agrarisch waterbeheer in de komende jaren. Voor de categorie Klimaat is het nog te vroeg om enige conclusies te trekken.

Financiering agrarisch natuurbeheer

De subsidies voor agrarisch natuurbeheer komen uit het Gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EU en van de provincies. Bij de invoering van het nieuwe stelsel in 2023 hebben provincies en het ministerie van LNV afgesproken om het agrarisch natuurbeheer voor 65% te financieren met het Europees geld en 35% met provinciale middelen. In Utrecht is met de waterschappen afgesproken dat het agrarisch waterbeheer (de categorie water) voor 69% uit het GLB komt en de waterschappen 31% betalen. In 2023 is direct al het beschikbare budget voor het ANLb opengesteld voor subsidie voor de

periode 2023-2028. Dit geldt is ook bijna volledig door de collectieven aangevraagd en door de provincie volledig verleend in subsidiebeschikkingen.

2.4.1 Ecologisch bermbeheer

De provincie Utrecht beheert de bermen langs de provinciale wegen, in totaal zo'n 7 km². Waar de verkeersveiligheid dit toelaat doen we dit beheer op ecologische wijze. Bij het maaien worden geen klepelmaaiers gebruikt en het maaisel wordt afgevoerd. Per maaibeurt worden delen van de vegetatie gespaard om nog voedsel en schuilmogelijkheden te bieden aan dieren. Bermen met heidevegetatie op delen van de Heuvelrug worden niet gemaaid. In 2020 zijn we gestart met het Praktijknetwerk Bloeiende Bermen, om ecologisch bermbeheer te stimuleren bij gemeenten, waterschappen, groenwerkgroepen en particulieren. We zijn gestart in de Lopikerwaard en hebben het netwerk in de daaropvolgende jaren verder uitgebreid over de provincie, onder andere naar het Kromme Rijngebied en rond de stad Utrecht.

De 300 kilometers berm langs provinciale wegen staan zomers volop in bloei en trekken veel insecten aan. Voor de verkeersveiligheid moeten we de bermen maaien, maar waar het kan doen we dat minder vaak of laten we een deel staan als schuilplaats voor insecten.

2.4.2 Conclusie Natuurkwaliteit verbeteren

Herstelmaatregelen Natura 2000

In de stikstofgevoelige Utrechtse Natura 2000-gebieden is er sprake van verslechtering dan wel dreigende verslechtering van soorten en habitattypen. De herstel- en instandhoudingsmaatregelen uit de vigerende beheerplannen zijn onvoldoende gebleken om deze verslechtering te voorkomen of terug te draaien. In de meeste gevallen worden instandhoudingsdoelen nog niet behaald. Voor een goede beoordeling van de instandhoudingsdoelen is er te weinig informatie op Natura 2000-gebiedsniveau beschikbaar. Voor alle gebieden wordt daarom meer ecologische monitoring

geadviseerd. Hiervoor gaat provincie Utrecht integrale monitoringsplannen opstellen. De Ecologische autoriteit adviseert Gedeputeerde Staten van Utrecht om, als bevoegd gezag, urgent passende maatregelen te treffen om verslechtering terug te draaien dan wel te voorkomen en om de instandhoudingsdoelen te halen. Het UPLG en Programma Natuur bieden hier mogelijkheden voor. De benodigde maatregelen zullen ook landen in de Natura 2000-beheerplannen die in 2025 geactualiseerd worden, hierin wordt ook het plan 'aanpak verdrogingsbestrijding top- en sub topgebieden' uit 2022 meegenomen.

Natuurbeheer en kwaliteitsverbetering bestaande natuur

Provincie Utrecht subsidieert het beheer van natuurterreinen via het Landelijke Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Per 1-1-2023 is er 21.645 ha van de natuurterreinen onder SNL-natuurbeheersubsidie. Dit is 81% van de NNN- hectares die open staan voor een beheersubsidie. In 2019 was dit 78%. Sinds 2021 is landelijk het subsidiepercentage verhoogd van 75% naar 84% van de standaardkostprijs.

De kwaliteitsverbetering van bestaande natuurterreinen gaat via de subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). In de periode 2021 t/m 2023 zijn er 14 beschikkingen afgegeven voor kwaliteitsverbetering in bestaande natuur door middel van inrichting. Sinds 2022 is het subsidiepercentage verhoogd van 95% naar 100%. Specifiek voor bos is er via de SKNL mogelijkheid om subsidie aan te vragen voor revitaliseren van bos. Deze maatregelen zijn voornamelijk gericht op het mitigeren van de verzurende en vermestende effecten van de hoge stikstofdepositie op de Utrechtse Heuvelrug. Dit is echter geen duurzame oplossing. Daarvoor zal de stikstofdepositie moeten afnemen. De nu te nemen maatregelen kunnen gezien worden als overbrugging totdat de stikstofdepositie afneemt.

Kleine landschapselementen

Voor de aanleg en het herstel van kleine landschapselementen bestaat sinds 2017 een subsidieregeling en een platform waarin betrokken partijen samenwerken. Dit platform is gegroeid van 9 partijen in 2017 naar 25 partijen in 2023. In de periode 2020-2023 zijn ongeveer 300 landschapselementen aangelegd of hersteld.

Agrarisch natuurbeheer

Het areaal waarop agrarisch natuurbeheer wordt toegepast is tussen 2020 en 2023 toegenomen. Op een aantal plekken in Utrecht lijkt de weidevogelpopulatie zich te stabiliseren. De tijdreeks van de monitoring is echter nog te kort om hierover zekere conclusies te trekken. Ook zijn er nog gebieden waar de dalende trend nog niet is gekeerd. Omdat het op nationaal en provinciaal niveau nog steeds slecht gaat met de weidevogels, is de Europese Commissie in 2024 een infractieprocedure tegen de Nederlandse overheid gestart. Volgens de Europese Commissie doet de Nederlandse overheid op dit moment nog niet genoeg om de leefgebieden van weidevogels te beschermen.

De animo onder boeren om met agrarisch natuurbeheer deel te nemen in leefgebied dooradering is groot. Dit is van belang in het kader van de uitvoering van het UPLG en de doelstellingen voor de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.

Overige

De provincie heeft haar **pachtbeleid** in 2023 verduurzaamd. Hieraan zijn een puntentelling en gebruiksvoorwaarden verbonden, doel is om duurzaam gebruik van de grond te bevorderen. Het pachtbeleid is inmiddels voor een langere periode vastgelegd in de geactualiseerde Nota Grondbeleid 2024-2028. Samen met andere partijen heeft de provincie een actieve rol opgepakt in de **natuurbrandpreventie**. De provincie **beheert de bermen** langs de provinciale wegen, in totaal zo'n 7 km². Waar de verkeersveiligheid dit toelaat gebeurt dit op ecologische wijze. In 2020 is de provincie gestart met het Praktijknetwerk Bloeiende Bermen, om **ecologisch bermbeheer te stimuleren** bij gemeenten, waterschappen, groenwerkgroepen en particulieren. De start was in de Lopikerwaard

het netwerk is in de daaropvolgende jaren verder uitgebreid over de provincie, onder andere naar het Kromme Rijngebied en rond de stad Utrecht.

2.5 Soortenbescherming en trends van soorten

In dit hoofdstuk gebruiken we de Living Planet Index (LPI) voor het bepalen van veranderingen door de tijd van soortgroepen. De LPI geeft een globaal beeld van hoe het gaat met een soortgroep. Om de ontwikkeling van een soortgroep inzichtelijk te maken is het startpunt (meestal 1990) op 100 gezet. Sinds dat jaar zijn er voldoende betrouwbare gegevens beschikbaar over het voorkomen van soorten.

Alle vervolgwaares boven de 100 wijzen op een positieve ontwikkeling en alle vervolgwaares onder 100 op een negatieve ontwikkeling. Alleen soorten waarvan langjarige en eenduidige monitoringsgegevens beschikbaar zijn, kunnen meegenomen worden in de berekening van de LPI's. Voor veel soorten zijn deze gegevens nog niet beschikbaar. Om deze soorten in de toekomst toch mee te kunnen nemen in de berekening van de LPI's, moeten deze soorten meer en met regelmaat gemonitord worden. Om trends van soortgroepen te duiden is het goed onderstaande punten in het achterhoofd te houden.

Trend soortgroep zegt niets over individuele soorten

Terwijl stijgers en dalers bij elkaar genomen een stabiel beeld laten zien, kan de trend van individuele soorten hier sterk van afwijken. Het duurzaam voorkomen van individuele soorten kan dus ook bij een stabiele LPI-trend in gevaar zijn. Zo geeft de Utrechtse LPI voor dagvlinders voor de afgelopen 12 jaar een stabiele trend weer terwijl op de (nationale) Rode lijst meer dan de helft van de vlindersoorten als bedreigd, ernstig bedreigd of verdwenen zijn aangemerkt.

Soorten ontbreken

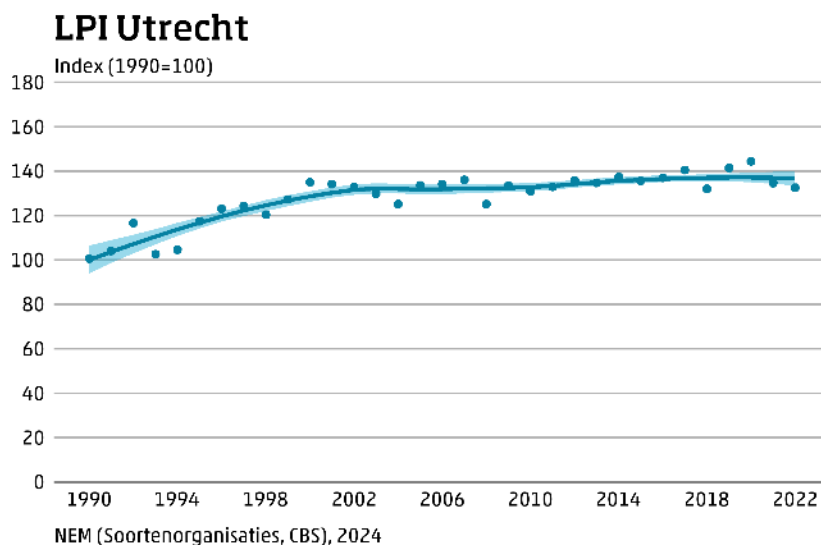
Voor het bepalen van de trendlijn kunnen op dit moment alleen (vrij) algemene soorten meegenomen worden. Van veel zeldzame soorten, die juist in aantal of verspreiding achteruitgaan, zijn er op provinciaal niveau te weinig gegevens. Deze soorten ontbreken dan ook in de LPI's en daarvan kunnen we niet vaststellen hoe het er op provinciaal niveau mee gaat. Ook zijn soortgroepen waarover minder of geen gegevens zijn niet vertegenwoordigd in deze indicator, zoals sprinkhanen, haften, mollusken, bijen, kevers, paddenstoelen, mossen, korstmossen en vaatplanten. Deze soortgroepen zijn natuurlijk wel zeer relevant zijn voor de biodiversiteit en de natuurkwaliteit.

Achteruitgang voor 1990

Die LPI's hebben als startjaar 1990 omdat vanaf dat jaar betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Maar juist voor 1990 is de biodiversiteit sterk achteruitgegaan. Veel soorten zijn lokaal en regionaal verdwenen of hebben onvoldoende duurzame populaties. Om het doel voor biodiversiteit uit de Utrechtse Omgevingsvisie te behalen, is stabilisatie op het niveau van 1990 daarom onvoldoende. Voor duurzaam behoud van de in Utrecht thuishorende biodiversiteit is herstel nodig, wat een grote inspanning vergt.

In deze rapportage komen de Utrechtse LPI's aan de orde van alle groepen in Utrecht, broedvogels, reptielen, amfibieën, dagvlinders, libellen, zoetwatervissen, zoogdieren en boerenlandvogels. Omdat de LPI niets zegt over hoe het gaat met individuele soorten, geven we ook de ontwikkeling per soort weer.

2.5.1 Living Planet Index Utrecht

Figuur 1. LPI Utrecht van alle soorten (218) waarvoor een trend kon worden berekend. Sterke stijgers zijn bever, nachtzwaluw, brandgans, cetti's zanger en braamsluiper. Sterke dalers zijn boerenlandvogels en vlinders en libellen van open natuur, patrijs, veldleeuwerik, zwartsprietdikkopje, zwarte heidelibel, watersnuffel.

De LPI Utrecht is berekend over alle soorten in Utrecht waarover voldoende gegevens beschikbaar zijn. Over de hele looptijd is de een matige toename te zien. Hierbij zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen:

- Sommige soortgroepen zijn niet vertegenwoordigd in de LPI zoals planten, paddenstoelen, korstmossen, weekdieren en bijen;
- De meeste meegenomen soorten zijn (vrij) algemeen, van de zeldzame soorten die juist achteruit gaan zijn meestal onvoldoende meetgegevens op provinciaal niveau;
- Vogels maken het grootste deel uit van de meegenomen soorten, waardoor deze groep een grotere invloed heeft op de algemene trend dan andere soortgroepen;
- Ondanks de positieve trend laat bijna een kwart van de meegenomen soorten een negatieve trend zien.

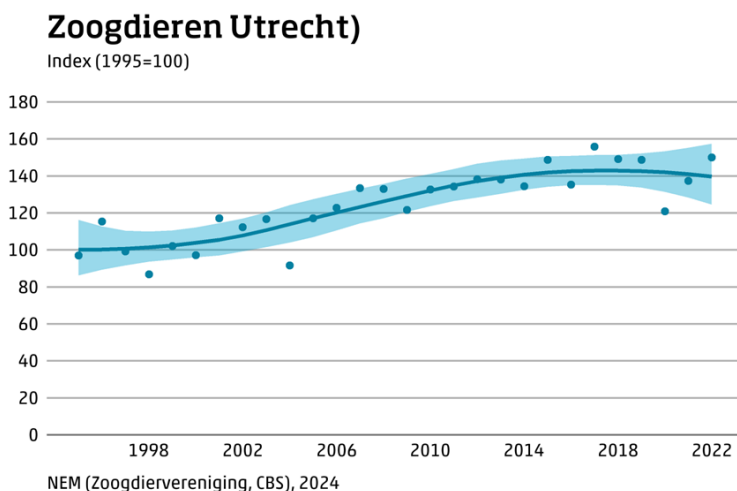

De patrijs is een van de vogels waar het binnen de provincie Utrecht niet goed mee gaat.

De LPI Utrecht is daarom niet representatief voor de hele biodiversiteit in de provincie. Er kan dus ondanks de positieve trend van de LPI-Utrecht niet gezegd worden dat het goed gaat met de biodiversiteit in Utrecht. De LPI van de Boerenlandvogels laat dit ook duidelijk zien.

Met actief soortenbeleid helpt provincie Utrecht bedreigde soorten dit wordt in paragraaf 2.4.10 verder toegelicht.

2.5.2 Zoogdieren

Meegenomen soorten Utrechtse trends zoogdieren (1995/96 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
bever, baardvleermuis, <i>franjestart</i> , watervleermuis	grootoorvleermuis	aardmuis, haas

Onzeker:
dwergspitsmuis, huisspitsmuis, rosse woelmuis, veldmuis, dwergmuis, bosmuis

De LPI-zoogdieren Utrecht is gebaseerd op 7 soorten. Deze soortgroep is op lange termijn matig toegenomen, en is de laatste 12 jaar stabiel. Veel soorten zoals icoonsoort Noordse woelmuis zijn te zeldzaam voor een statistisch betrouwbare uitspraak en deze zijn daarom niet in de berekening meegenomen. De provincie doet zelf aanvullend verspreidingsonderzoek (zie kader). Icoonsoort franjestaart gaat vooruit en profiteert van gerichte bescherming van zomer- en winterverblijven en van het ouder worden van de bossen. De kwaliteit van het leefgebied van haas en kleine marters (bunzing, hermelijn en wezel) gaat achteruit. Zij zijn afhankelijk van kleinschalige landschappen met rommelige overhoekjes en een gevarieerde kruidenrijke begroeiing. De langjarige trend van de haas laat een achteruitgang zien.

De oorzaak ligt waarschijnlijk in het verdwijnen van geschikt leefgebied, intensivering van gebruik van het agrarisch landschap, en een hogere mortaliteit onder jonge hazen. Landelijk gaan hermelijn, wezel, bunzing en konijn achteruit en zijn net als de haas Rode lijstsoorten.

Het konijn heeft last van virusziekten waardoor aantallen in populaties lager worden. De geschiktheid van het habitat gaat achteruitgaan doordat korte kruidenrijke vegetaties dichtgroeien door een overmaat aan stikstof. Per 1 september 2024 is de provinciale vrijstelling voor ruimtelijke ingrepen voor deze al deze soorten dan ook niet meer van kracht. Van de nieuwkomer wolf zijn nog onvoldoende gegevens voor het weergeven van een trend.

Noordse woelmuis

De Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus* subsp. *Arenicola*) is een prioritaire Habitatrichtlijnsoort en een rode lijst soort. In Nederland leeft een ondersoort die uitsluitend hier voorkomt. De Noordse woelmuis leeft in hoge, grasachtige of kruidenrijke vegetaties zoals rietlanden, moeras en vochtige ruige graslanden. De soort heeft baat bij wisselende waterstanden, in drogere gebieden wordt de soort snel weggeconcentreerd door de veel algemenere aardmuis of veldmuis. De landelijke staat van instandhouding van de Noordse woelmuis is zeer ongunstig. Dit geldt vooral voor het Utrechts-Hollandse veenweidegebied. De soort verdwijnt niet alleen op tal van plaatsen maar in de terreinen waar de soort voorkomt nemen ook de aantallen af. Utrecht is

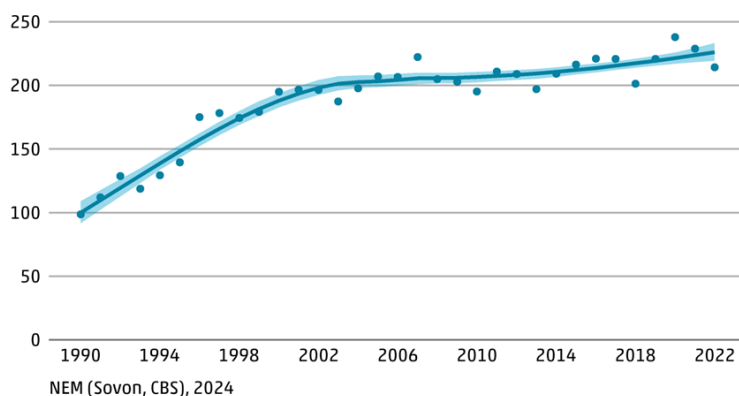
van groot belang voor het voorkomen van de Noordse woelmuis. In 2021 is de provincie gestart met het langjarig monitoren van de verspreiding van de Noordse woelmuis in volgende vijf gebieden: Oostelijke polder van Tienhoven, Polder Westbroek, Kamerikse Nessen, Noorder Lagebroek en Polder de Gagel. De monitoring gebeurt op basis van eDNA analyse uit keutels. Het meetnet loopt nog maar kort waardoor er nog geen gefundeerde conclusies kunnen worden getrokken. Maar het

eDNA-onderzoek naar het voorkomen van Noordse woelmuis in Utrecht in 2023 laat zien dat de situatie, in vergelijking met de recente eDNA-bemonstering in 2021, grotendeels stabiel lijkt te zijn. We onderzoeken in 2025 of het mogelijk is om ook een aantalsmonitoring uit te laten voeren. Aantalsmonitoring is gevoeliger dan verspreidingsmonitoring en laat sneller zien of het goed of slecht gaat met een populatie.

2.5.3 Broedvogels

Broedvogels Utrecht

Index (1990=100)

Meegenomen soorten Utrechtse trends Broedvogels (1990/2007 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
winterkoning, blauwborst , roodborsttapuit, snor , rietzanger, kleine karekiet, spotvogel , braamsluiper, grasmus, tuinfluiter, zwartkop, tijftjaf, fitis, goudhaan, vuurgoudhaan, pimpelmees, boomklever, boomkruiper, ekster, grauwe gans, vink, putter, kneu, goudvink, appelvink, bergeend, krakeend, fazant, meerkoet, holenduif, groene specht, zwarte specht , grote bonte specht, fuut, huiswaluw, purperreiger , lepelaar , kleine mantelmeeuw, zwarte stern , aalscholver, oeverwaluw, cetti's zanger, ooievaar , raaf, brandgans , krooneend , bruine kiekendief, kluut , kleine plevier, kerkuil, nachtwaluw , ijsvogel	witte kwikstaart, heggemus, roodborst, gekraagde roodstaart, zanglijster, grote lijster , sprinkhaanzanger, grauwe vliegenvanger , bonte vliegenvanger, staartmees, glanskop, koolmees, gaai, kauw, zwarte kraai, huismus, wintertaling , wilde eend, rietgors, slobeend , kuifeend, sperwer, buizerd, waterhoen, houtduif, koekoek , bosuil, kleine bonte specht, boerenwaluw, visdief , grote karekiet , roerdomp	graspieper , merel, bosrietzanger, matkop , kuifmees, knobbelzwaan, spreeuw, ringmus , groenling, zomertaling , torenvalk , patrijs , waterral, scholekster, kievit , grutto , tureluur , turkse tortel, zomertortel, ransuil , veldleeuwerik , blauwe reiger, roek, kokmeeuw, steenuil , kuifleeuwerik
Onzeker:		
boompieper, boomvalk , kwartel, kleinst waterhoen		

De LPI-broedvogels Utrecht is gebaseerd op 114 soorten en laat sinds 1990 een matige toename zien. De laatste 12 jaar is de trend stabiel. Er is echter een grote verscheidenheid in trends tussen soorten. In de laatste 12 jaar zijn 52 soorten vooruitgegaan, 36 soorten zijn achteruitgegaan en 32 soorten zijn stabiel. Over het algemeen gaat het beter met moerassoorten en bossoorten en slechter met boerenlandvogels en vogels van open natuur. Ondanks dat er sprake lijkt van een voorzichtige stabilisatie van de weidevogelstand in Utrecht en het aantal broedparen grutto de laatste 3 jaren licht is toegenomen (zie par 2.3.9 Agrarisch natuurbeheer Open grasland), vertaalt zich dat nog niet in een stabiele of positieve langjarige trend. Alle weidevogels gaan achteruit of zijn niet meegenomen vanwege te weinig gegevens voor een betrouwbare provinciale trend. De icoonsoort veldleeuwerik neemt provinciaal en landelijk in aantal af, waardoor het relatieve belang van de restpopulatie op Park Vliegbasis Soesterberg blijft toenemen.

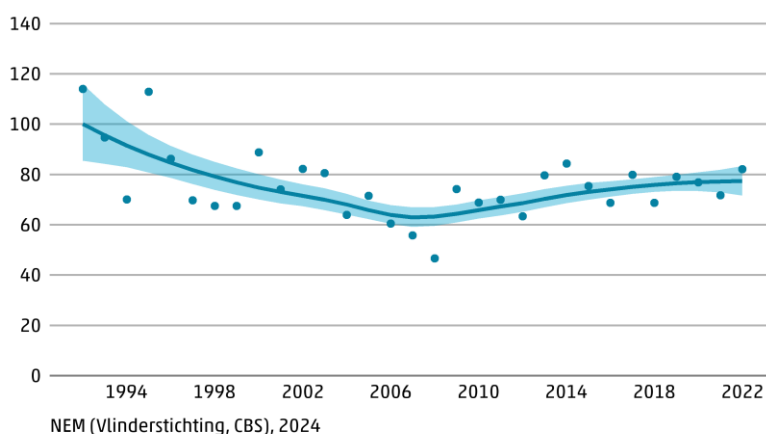

Volgens de Living Planet Index gaat het met de rietzanger beter de laatste jaren en wordt hij meer waargenomen.

2.5.4 Dagvlinders

Dagvlinders Utrecht

Index (1992=100)

Meegenomen soorten Utrechtse trends Dagvlinders (1992/98 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
oranjetipje, groentje, boomblauwtje, groot dikkopje, bont zandoogje	bruin zandoogje, groot koolwitje, klein koolwitje, klein geaderd witje, eikenpage, kleine vuurvinder, icarusblauwtje, atalanta, kleine vos, gehakkelde aurelia, koevinkje	heivlinder, geelsprietdikkopje, zwartsprietdikkopje, distelvlinder, dagpauwoog, landkaartje, zilveren maan , hooibeestje

Onzeker:

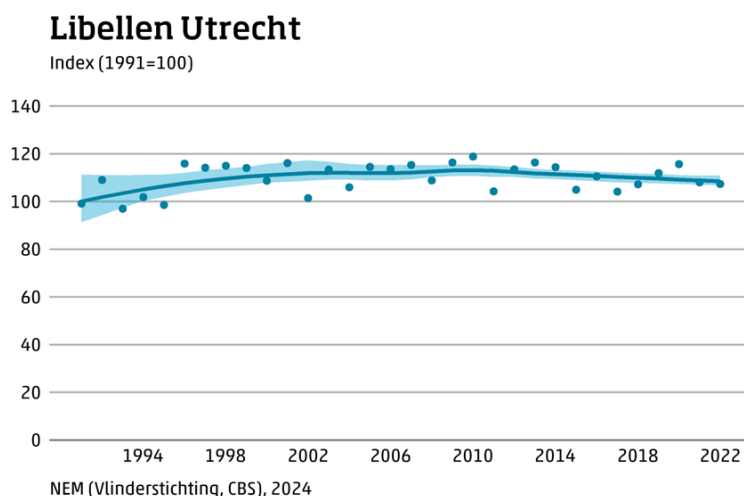
Koninginnenpage, citroenvlinder, **bruin blauwtje**, argusvlinder

De LPI-dagvlinders van Utrecht is gebaseerd op 24 soorten. De langetermijntrend is een matige afname, maar in de laatste 12 jaar is deze soortgroep stabiel en lijkt de negatieve trend afgebogen. Sinds een jaar of tien neemt een aantal (algemenere) soorten weer toe, zoals het bont zandoogje, atalanta, het oranjetipje en de kleine vuurvinder. Zeldzamere soorten zoals heivlinder en groentje gaan achteruit, net als de algemenere soorten die minder eisen stellen aan hun habitat zoals kleine vos en klein geaderd witje. Van de bedreigde icoonsoorten sleedoornpage en kommavinder zijn geen Utrechtse trends beschikbaar. Utrecht is hiervoor van belang omdat op vliegbasis Soesterberg een belangrijke populatie kommavinder leeft. Sinds het begin van de tellingen gaan de vlinders van open stikstofgevoelige natuur, zoals heivlinder, of bermsoorten zoals het zwartsprietdikkopje die slecht tegen intensief maaibeheer kunnen, sterk achteruit. Soorten die profiteren van een warmer klimaat zoals het hooibeestje gaan de laatste 10 jaar weer vooruit.

Het voorkomen van het groot koolwitje binnen onze provincie blijft de laatste jaren stabiel.

2.5.5 Libellen

Meegenomen soorten Utrechtse trends libellen (1995/96 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

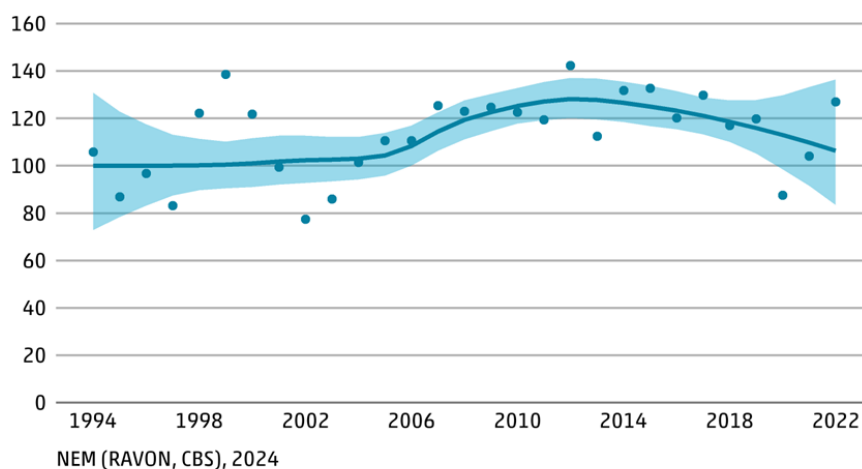
Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
weidebeekjuffer, zwervende pantserjuffer, lantaarntje, azuurwaterjuffer, glassnijder, vroege glazenmaker, bruine korenbout, gewone oeverlibel, bloedrode heidelibel, bruinrode heidelibel, steenrode heidelibel	bruine winterjuffer, houtpantserjuffer, variabele waterjuffer, kleine roodoogjuffer, smaragdlibel, metaalglanslibel, platbuik	gewone pantserjuffer, vuurjuffer, watersnuffel, grote roodoogjuffer, blauwe glazenmaker, bruine glazenmaker, paardenbijter, grote keizerlibel, viervlek, zwarte heidelibel

De LPI-libellen is gebaseerd op 28 soorten en is zowel op korte als lange termijn stabiel. In de berekening van deze trendlijn is echter geen enkele Rode lijstsoort opgenomen, omdat die veelal te zeldzaam zijn voor een statistisch betrouwbare trend op provinciaal niveau. Zo hebben we geen provinciale trend van icoonsoorten en habitatrichtlijnsoorten gevlekte witsnuitlibel en groene glazenmaker. Landelijk gaat de groene glazenmaker sterk achteruit. Er is geen reden om aan te nemen dat dit in de provincie Utrecht anders zou zijn, gezien de sterke achteruitgang van krabbenscheer waarvan de groene glazenmaker afhankelijk is (zie ook par. 2.1.1). Verder is het opvallend dat redelijk algemene en weinig kritische soorten als blauwe glazenmaker en grote roodoogjuffer de laatste 10 jaar achteruitgaan. Dit zegt iets over de kwaliteit van gewone sloten en plassen buiten de natuurgebieden. Oorzaken zijn mogelijk de waterkwaliteit in combinatie met grote dichtheden Amerikaanse rivierkreeft.

2.5.6 Reptielen

Reptielen Utrecht

Index (1994=100)

Meegenomen soorten Utrechtse trends reptielen (1995/96 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: ***Icoonsoort***, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
hazelworm		levendbarende hagedis, <i>ringslang</i>

Onzeker:

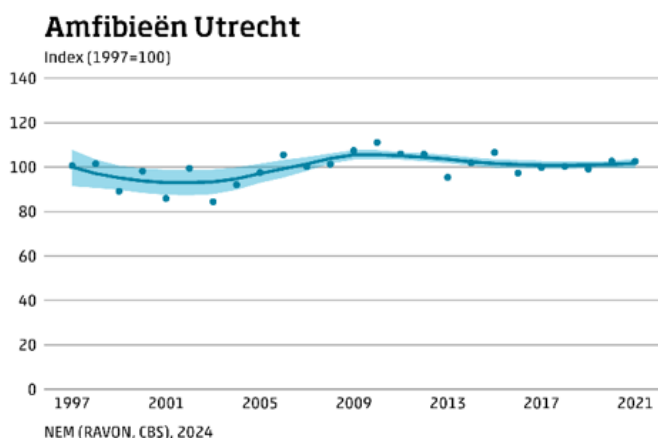
zandhagedis

De ringslang

De LPI-reptielen is, gebaseerd op vier soorten, voor de lange termijn stabiel. Op de kortere termijn laten levendbarende hagedis en ringslang een achteruitgang zien. De levendbarende hagedis komt in Utrecht voor op de Heuvelrug op vochtige heiden, open bossen en bosranden. Zowel provinciaal als landelijk gaat de levendbarende hagedis achteruit. Vermoedelijk speelt een mix van, elkaar deels versterkende, factoren een rol bij de afname van levendbarende hagedis. Intensivering van het landgebruik leidt tot versnippering en het verdwijnen van de kleinschalige structuren en dus de dooradering van het landschap. Klimaatverandering en verdroging pakken negatief uit voor deze vocht- en koelteminnende soort. Ook het achterwege blijven van beheer, dat is gericht op het tegengaan van de effecten van stikstof, speelt een rol. Verder speelt mee dat de levendbarende hagedis steeds minder voedsel kan vinden door de achteruitgang van het aantal insecten.

2.5.7 Amfibieën

Meegenomen soorten Utrechtse trends amfibieën (1995/96 - 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
	gewone pad, <i>rugstreeppad</i> , heikikker , poelkikker , meerkikker, groene kikker complex	kamsalamander , kleine watersalamander, bruine kikker

De LPI voor amfibieën Utrecht is gebaseerd op alle 9 in Utrecht voorkomende soorten en laat over de lange termijn 1997-2021 een matige toename zien, maar in de laatste termijn is er een juist een matige afname.

In 2022 heeft RAVON in opdracht van de provincie onderzoek gedaan de verspreiding van de kamsalamander, een icoon-, en habitatrichtlijnsoort. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het niet goed gaat met de kamsalamander. Bijna een derde van de eerder bekende populaties is waarschijnlijk uitgestorven. In sommige kerngebieden voor de kamsalamander, zoals de flanken van de zuidelijke Utrechtse Heuvelrug lijkt de soort sterk achteruit te zijn gegaan.

Ook op veel plekken langs de rivieren is de soort achteruitgegaan. Deels door herinrichting in het kader van Ruimte voor de Rivier zijn geschikte leefgebieden verdwenen. Ook in de uiterwaarden die als Natura 2000-gebieden zijn aangewezen voor kamsalamander komt de soort slechts sporadisch voor. Buitendijks is de kamsalamander in hele lage dichtheden gezien bij Willige Langerak, Lexmond,

de Bosscherwaarden, de Lunenburgerwaard en de Palmerswaard. Door zeer intensieve landbouw en veelal rigoureuze schoning van sloten is het leefgebied ook direct binnendijs ongeschikt geraakt.

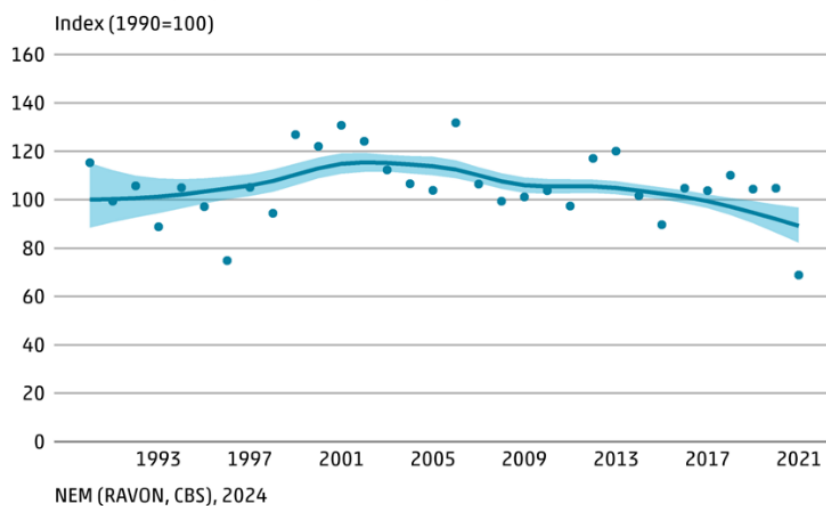

De heikikker

Opvallend is ook de lange termijn achteruitgang van de gewone pad, hoewel deze recent juist wat stabiel is. De oorzaak van de achteruitgang is voornamelijk onduidelijk. Kleine watersalamander is een soort die afhankelijk is van watervegetaties, haar achteruitgang houdt mogelijk verband met de achteruitgang van watervegetatie in het landelijk gebied zie ook par 2.1.1. biodiversiteit provinciebreed.

2.5.8 Zoetwatervissen

Zoetwatervissen Utrecht

Meegenomen soorten Utrechtse trends zoetwatervissen (2010- 2021):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **Icoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
ruisvoorn	pos, aal, driedoornige stekelbaars, brasem, snoek, vetje, blankvoorn, zeelt, karper	bittervoorn, tiendoornige stekelbaars, bermpje, riviergrondel, winde, baars, kleine modderkruiper

De LPI vissen (gebaseerd op 22 soorten) is voor de lange termijn stabiel. De Rode lijstsoorten zijn hierin echter niet meegerekend, omdat er te weinig waarnemingen van zijn voor een statistisch betrouwbare uitspraak. De trend in de afgelopen 12 jaar is afnemend. De waterkwaliteit is de afgelopen decennia verbeterd. Toch voldoen de meeste wateren nog niet aan de eisen van de Kaderrichtlijn water. Door klimaatverandering is er een factor bijgekomen die de waterkwaliteit beïnvloedt: droogte. Hierdoor kan de waterkwaliteit dalen. Niet alleen door een dalend zuurstofgehalte en een stijgende temperatuur, maar in toenemende mate ook door de accumulatie van toxische stoffen als medicijnresten en microplastics.

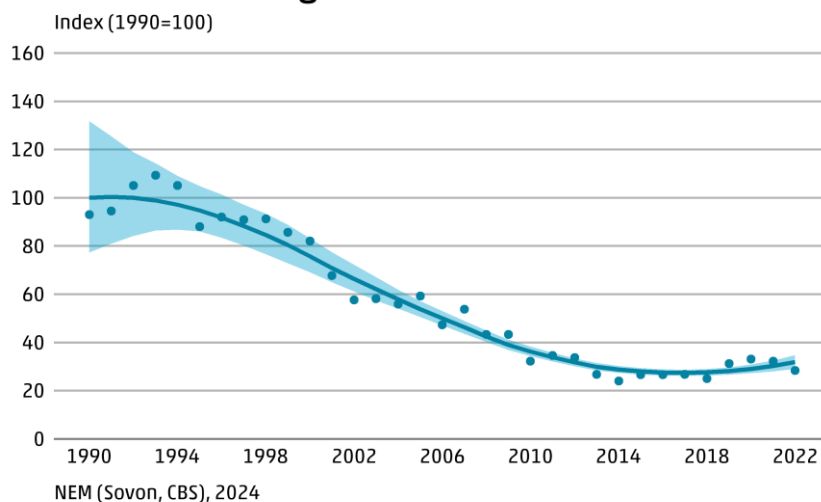
De soorten die voorkomen in schoon water, vaak met waterplanten erin, gingen aanvankelijk sterker vooruit, maar nemen de laatste 12 jaar ook juist sneller af. Die groep bestaat uit bermpje, bittervoorn, kleine modderkruiper, tiendoornige stekelbaars, riviergrondel, baars en winde. Rivieronderpad gaat sterk achteruit omdat deze soort wordt verdrongen door exotische grondels, met name de zwartbekgrondel. Ook habitatrichtlijnsoorten als bittervoorn, kleine en grote modderkruiper gaan de laatste 12 jaar achteruitgaan. Dit vraagt om extra aandacht voor deze soorten.

Icoonsoort kwabaal is een specialistische koudeminnende soort en komt voor in de Vinkeveense plassen. De actuele habitatkwaliteit in de Vinkeveense plassen en omliggende gebieden is momenteel hooguit matig te noemen, voornamelijk door de afwezigheid van paai- en opgroeiplaatsen (grote overstromingsvlaktes met een natuurlijk waterpeilverloop). De diepe plas is bijzonder, omdat deze op diepte jaarrond kouder is dan 18°C. Dit is erg belangrijk voor de conditie van volwassen dieren. In de Spiegelplas (Noord-Holland) is de zuurstofhuishouding mogelijk een probleem voor kwabaal. De chemische waterkwaliteit in beide plassen is waarschijnlijk problematisch voor de vitaliteit van de populaties. Het behoud van structuurrijke oevers als schuilplaats is belangrijk.

De Vinkeveense plassen staan in open verbinding met een deel van de omliggende gebieden (Demmerik, Nellestein) maar veel potentieel habitat is door kades, stuwen, gemalen en sluizen onbereikbaar. Ook de verbinding tussen het leefgebied in de Vinkeveense plassen, de Spiegelplas en ander potentiële leefgebieden is hierdoor onvoldoende. Uitwisseling van individuen is belangrijk voor de instandhouding van de populaties.

2.5.9 Boerenlandvogels

Boerenlandvogels, Utrecht

Meegenomen soorten Utrechtse trends boerenlandvogels (1990- 2022):

(Vet: **Utrechtse aandachtsoort**, Vet en cursief: **lcoonsoort**, Rood: **Rode Lijst-soort**)

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
	slobeend, tureluur	graspieper, zomertaling, torenvalk, patrijs, scholekster, kievit, grutto, veldleeuwerik, roek, steenuil

Utrecht bestaat voor 57% uit boerenland. De natuur op dit boerenland blijft achteruitgaan. De langetermijntrend voor de boerenlandvogels laat een afname zien. Wel lijkt de trend voor scholekster, kievit, slobeend en tureluur de laatste 10 jaar op een laag niveau gestabiliseerd.

Verreweg de belangrijkste oorzaak voor de afname aan boerenlandvogels is de intensivering van de landbouw met schaalvergroting, toename van veldbewerkingen, verdroging en bestrijdingsmiddelen. Hierdoor verslechteren de voedselsituatie, nestgelegenheid en kuikenoverleving. Agrarisch natuurbeheer is tot dusverre niet in staat gebleken om deze effecten te compenseren. Daarnaast worden eieren en jongen van op de grond broedende vogels gegeten door bijvoorbeeld vossen, marterachtigen en roofvogels. Dit heeft ook weer te maken met de intensivering van de landbouw, omdat nesten en kuikens beter zichtbaar zijn in de eenvormige begroeiing. Duidelijke winnaars in het boerenland zijn de ganzen, zoals de grauwe gans. Zij profiteren van de door bemesting toegenomen voedingswaarde van gras en gewassen.

2.5.10 Soorten helpen

De provincie heeft als wettelijke taak om met actief soortenbeleid voor de gunstige staat van instandhouding te zorgen voor in het wild voorkomende flora en fauna. Ook is dit doel omschreven in de Utrechtse omgevingsvisie. De Omgevingswet schrijft voor om de bescherming vooral te richten op soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn en op soorten die 'met uitroeiing zijn bedreigd of speciaal gevaar lopen'. Deze laatste groep betreft soorten van de landelijke Rode lijst. De provincie heeft

uitgezocht welke soorten dit voor Utrecht zijn. Dit heeft geresulteerd in een lijst van 517 Utrechtse aandachtsoorten, waarvan we er 41 tot icoonsoort benoemd hebben. Voor icoonsoorten heeft de provincie Utrecht een bijzondere betekenis omdat een belangrijk deel van de Nederlandse populatie in Utrecht voorkomt. Paragraaf 2.4.2 gaat in op hoe het gaat met soorten en soortgroepen in Utrecht en hoe deze toestand in de loop van de tijd is veranderd. Hier is van een aantal icoonsoorten, aandachtsoorten en Rode lijstsoorten de provinciale trends te zien.

Voor het actieve soortenbeleid werkt de provincie via vier sporen:

1. realisatie, inrichting, beheer en kwaliteitsverbetering binnen het NNN, inclusief Natura 2000 (zie 1.1, 1.2 en 2.3)
2. agrarisch natuurbeheer buiten NNN (zie 2.3.8)
3. informatieverstrekking aan eigenaren/beheerders van terreinen met bedreigde soorten
4. extra inspanning leefgebieden en biotopen die onvoldoende worden bediend via 1, 2 en 3 en waarvoor de provincie Utrecht bovengemiddelde verantwoordelijkheid draagt.

Voor spoor 4 heeft de provincie in 2019 de Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit (USB) gelanceerd, en zijn er voor Subsidie Kwaliteit Natuur en Landschap extra mogelijkheden voor bedreigde soorten. Projecten worden uitgevoerd binnen en buiten het NNN. Ook worden er in dat kader opdrachten verleend voor onderzoek. De effectiviteit van de USB als instrument voor actief soortenbeleid wordt in 2025 geëvalueerd.

Gesubsidieerde projecten actief soortenbeleid 2021 -2023

Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit (USB):

- Aanleg akkerranden Lopikerwaard, Kromme Rijn, de Schaffelaar en Noorderpark
- Herstel broedbiotoop voor purperreiger op perceel in Lopikerwaard
- Behoud en uitbreiding biotoop zwarte sachembij in Kwintelooijen tussen Rhenen en Veenendaal
- Behoud en uitbreiding biotoop blauwe metselbij op landgoed Bredius in Woerden
- Onderzoek paaiactiviteit kwabaal Vinkeveense Plassen

Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) – projecten actief soortenbeleid:

- Optimalisatie leefgebied voor diverse weidevogelsoorten, argusvlinder, zwarte stern en groene glazenmaker in de Bovenlanden Mijdrecht
- Maatregelen om verstoring kolonie zwarte stern in de Zouweboezem te voorkomen
- Vergroten openheid weidevogelgebied Botshol
- Nieuw leefgebied voor moerasvogels, noordse woelmuis, heikikker en ringslang in Tienhoven

USB-project: purperreiger Lopikerwaard

De purperreiger staat op de Rode lijst en is een icoonsoort van de provincie Utrecht. Het is een soort die voornamelijk broedt in Natura 2000-gebieden zoals Zouweboezem, Oostelijke Vechtplassen en Nieuwkoopse plassen, en daarbuiten vaak langs watergangen foerageert. Onder begeleiding van adviesbureau de Polderprof is een particulier landschapselement in de Lopikerwaard langdurig geschikt gemaakt als ideale broed-, en foerageerlocatie voor de soort. Hierbij is een grotendeels verlandde en deels overwoekerde waterplas uitgegraven en uitgebaggerd. Het waterriet in het midden van de plas is hierdoor weer omringd door beschermend water waardoor purperreiger veilig kan broeden. Bij een veldbezoek in het voorjaar van 2024 aan dit rietmoeras waren de resultaten zichtbaar met een groot aantal broedparen.

Uitbaggeren en uitgraven van verlandde waterplas in Lopikerwaard. Foto: Klaas-Hemke van Meekeren (Polderprof).

USB-project: zwarte sachembij van Landschap Erfgoed Utrecht

De voormalige zandgroeve Kwinteloijen, tussen Rhenen en Veenendaal, is het biotoop voor de unieke populatie zwarte sachembij in de provincie Utrecht. De enige andere populaties van deze wilde bijensoort in Nederland zijn te vinden in provincie Limburg. Kwinteloijen is zeer geschikt voor de soort vanwege de steile leembult in het gebied waar de vrouwtjes in nestelen. De populatie is echter zeer kwetsbaar. De soort staat op de Rode lijst en is een iconsoort van de provincie. Behoud en herstel van de populatie is daarom van groot belang. Onder begeleiding van Landschap Erfgoed Utrecht is de populatie nauwkeurig in beeld gebracht en zijn maatregelen uitgevoerd om de populatie te behouden en meer robuust te maken. Zo zijn er bijvoorbeeld meerdere open plekken gemaakt voor extra nestgelegenheid en zijn drachtplanten ingezaaid. Van deze maatregelen profiteren ook andere kwetsbare wilde bijensoorten. Met de Natuurgroep Kwinteloijen is het beheer afgestemd voor duurzaam behoud van deze maatregelen.

Extra nestgelegenheid voor zwarte sachembij in Kwinteloijen. Foto: provincie Utrecht

Conclusie soorten helpen

Actief soortenbeleid is gericht op VHR-, en Rode lijstsoorten en wordt uitgevoerd door middel van realisatie en beheer van het NNN, Agrarisch natuurbeheer en informatievoorziening aan beheerders. Voor soorten die hiermee onvoldoende bediend worden is een extra inspanning nodig. Hiervoor is de onder andere Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit (USB) ingezet. De USB als instrument wordt in 2025 geëvalueerd.

2.5.11 Soorten beschermen

De provincie is niet alleen verantwoordelijk voor het ruimtelijk beschermen van natuurgebieden om daarmee soorten te beschermen, maar ook voor het beschermen van individuele dieren en planten volgens de gebods- en verbodsbepalingen uit de Omgevingswet: de passieve soortenbescherming. Dit komt aan de orde in grote projecten, maar ook bij kleine ingrepen aan bebouwing, zoals renovatie en na-isolatie. Hierbij kunnen verblijfplaatsen van beschermde dieren worden beschadigd en vernield, en kunnen dieren worden verstoord en groeiplaatsen van planten verloren gaan. Dat is volgens de Omgevingswet verboden en deze activiteiten zijn dus alleen mogelijk met een vergunning.

Om een vergunning te krijgen moet de initiatiefnemer aantonen dat het project geen negatief effect heeft op de staat van instandhouding van de betreffende soorten, dat het project een belang dient zoals is omschreven in de Omgevingswet, en dat er geen bevredigende alternatieven voorhanden zijn waarbij de beschermde soorten minder of niet geraakt worden. In de afgelopen periode zijn er in 2021, 2022 en 2023 respectievelijk 117, 129 en 147 vergunningen voor afgegeven. Daarnaast is er drie keer een Verklaring van Geen Bedenkingen (VVGB) als onderdeel van een gemeentelijke omgevingsvergunning afgegeven. Een gemeente vraagt een VVGB aan bij de provincie voor het onderdeel natuur. Het besluit van de provincie wordt als onderdeel toegevoegd aan de door de gemeente af te geven omgevingsvergunning (en maakt daar een onlosmakelijk onderdeel van uit).

In 2024 is naar aanleiding van de rapportage natuur 2017-2020 de lijst met soorten die in aanmerking komen voor de uitzondering vergunningplicht overige soorten aangepast en zijn wezel, bunzing, hermelijn, haas en konijn van deze lijst verwijderd. BIJ12 heeft dit jaar ook een kennisdocument voor wezel, bunzing en hermelijn gepubliceerd. Per 1 september 2024 is de provinciale vrijstelling voor deze soorten niet meer van kracht, en is de vergunningplicht bij ruimtelijke ingrepen/handelingen met mogelijk effect op deze soorten van kracht.

Veel van de vergunningaanvragen voor beschermde soorten betreffen werkzaamheden die gebouwbewonende soorten raken binnen het stedelijk gebied. Om de administratieve lasten zo veel mogelijk te verlichten maar wel te zorgen voor voldoende bescherming van deze soorten, stimuleert de provincie Utrecht de gebiedgerichte vergunning op basis van een Soortenmanagementplannen.

Gemeentelijke soortenmanagementplannen

Binnen de aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp (2021) wordt het opstellen van en werken met gemeentelijke Soortenmanagementplannen (SMP) gestimuleerd. Hiervoor is een subsidieregeling beschikbaar, waarbij (financieel) wordt samengewerkt met de teams Energietransitie en Versnelling Woningbouw. Op basis van een SMP kan een gebiedsgerichte omgevingsvergunning worden verleend, waardoor voor ruimtelijke ingrepen niet steeds losse omgevingsvergunningen hoeven te worden aangevraagd. Dit helpt bij de uitvoering van de verduurzamings-/isolatie opgave en woningbouw, waarbij de soortenbescherming het uitgangspunt is. Om tijdens het opstellen van een SMP (2 jaar) de gebouwbewonende soorten te beschermen bij de isolatieopgave van grondgebonden particuliere woningen, is het pre-SMP met Natuurvriendelijk Isoleren ontwikkeld. Dit is voor gemeenten het laatste zetje geweest om met een SMP aan de slag te gaan.

Gemeente Leusden was de eerste gemeente in Utrecht (en dus heel Nederland) met een pre-SMP, dat inmiddels is overgegaan in een volwaardig SMP. Eind 2024 waren vrijwel alle gemeenten bij de werkwijze aangesloten, acht gemeenten hebben een SMP ontheffing/vergunning, 16 gemeenten hebben een pre-SMP ontheffing/vergunning, en twee gemeenten hebben de vergunningsaanvraag ingediend, maar deze treden pas begin 2025 in werking.

Na het succes in Utrecht hebben inmiddels zes andere provincies het Utrechts beleid 1 op 1 overgenomen, en zijn drie andere provincies hiermee bezig. Om de periode te overbruggen tot er overall pre-SMP's kunnen zijn, heeft het Rijk besloten onze methodiek van het Natuurvriendelijk Isoleren landelijk toe te staan. Hiermee wordt de methodiek die Utrecht heeft ontwikkeld, landelijk de norm. Het mag toegepast worden in alle Nederlandse gemeenten en zorgt voor een van de grootste transitie op het gebied van verduurzaming in de isolatiebranche. En het betekent een enorme stap voorwaarts in de soortenbescherming, want op afzienbare termijn zal er waarschijnlijk in alle gemeenten een SMP zijn.

De uitvoering van het SMP moet zorgen voor een positieve trend voor de beschermde soorten die geraakt worden door de ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor een vergunning wordt verleend. De

voorwaarden zoals monitoring en het realiseren van meer en beter leefgebied voor deze soorten, worden in de vergunning vastgelegd. Dit is een nieuwe en grote inspanning voor gemeenten.

2.5.12 Conclusie Soortenbescherming en trends van soorten

Living Planet Index

Om de toestand van de Utrechtse soorten in beeld te brengen is gebruik gemaakt van de Living Planet Index (LPI) voor Utrecht. CBS heeft hiervoor de provinciale trends van soorten berekend. Met de provinciale LPI worden grote trends in beeld gebracht. Een LPI geeft het gemiddelde van de onderliggende soorten weer. Terwijl stijgers en dalers bij elkaar genomen een stabiel beeld kunnen laten zien, kan de trend van individuele soorten hier sterk van afwijken. Het duurzaam voorkomen van individuele soorten kan dus ook bij een stabiele LPI-trend in gevaar zijn. Alleen soorten waarvan voldoende meetgegevens zijn, worden in de LPI's meegenomen. Dat zijn lang niet alle in Utrecht voorkomende soorten. Van zeldzame soorten zijn vaak te weinig gegevens bekend voor betrouwbare trends en deze zijn dus niet vertegenwoordigd in de LPI. Dit beïnvloedt de resultaten. Van een aantal soortgroepen, hoewel zeer relevant voor de biodiversiteit, is vanwege te weinig gegevens geen LPI beschikbaar zoals: sprinkhanen, haften, mollusken, bijen, kevers, paddenstoelen, mossen, korstmossen en vaatplanten.

Uit de matige toename voor de meegenomen soortgroepen als geheel (LPI- Utrecht) kan geconcludeerd worden dat het in Utrecht vooral goed gaat met een aantal algemene(re) goed onderzochte soorten. Als we hier nader naar kijken, kan echter niet geconcludeerd worden dat het goed gaat met de biodiversiteit in Utrecht. Inzoomend zien we dat individuele, meestal de kwetsbaardere soorten achteruitgaan.

Oorzaken van voor- of achteruitgang is niet voor elke soort even duidelijk. De bever heeft duidelijk geprofiteerd van herintroductie en natuurontwikkelingsprojecten. Met soorten van moerassen en bossen gaat het in het algemeen beter dan met soorten van open natuur zoals heide of met soorten van het agrarisch gebied. Bosvogels en boombewonende vleermuizen laten verbetering zien door de ouder wordende bomen in de bossen. Soorten van open stikstofgevoelige natuur zoals zwartsprietdikkopje en zwarte heidelibel, levendbarende hagedis gaan achteruit. De trend van de boerenlandvogels lijkt de laatste 10 jaar gestabiliseerd op een laag niveau.

Opvallend is de achteruitgang van weinig kritische soorten als haas, bruine kikker, kleine watersalamander, blauwe glazenmaker en grote roodoogjuffer. Oorzaken liggen in het intensieve landgebruik in het landelijk gebied en een te hoge stikstofdepositie op natuurgebieden. Hierdoor worden gebieden en ecosystemen veel kwetsbaarder voor invasieve exoten zoals Amerikaanse rivierkreeft die ook weer een negatieve invloed heeft op inheemse soorten. De achteruitgang van vissen van helder en plantenrijk water laten zien dat de waterkwaliteit van veel wateren nog niet voldoet aan de eisen van de Kader Richtlijn Water.

De LPI's hebben als startjaar 1990 omdat vanaf dat jaar betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Maar juist voor 1990 is de biodiversiteit al sterk achteruitgegaan. Veel soorten zijn lokaal en regionaal verdwenen of hebben onvoldoende duurzame populaties. Om het doel voor biodiversiteit uit de Utrechtse Omgevingsvisie te behalen, is stabilisatie op het niveau van 1990 daarom onvoldoende. Voor duurzaam behoud van de in Utrecht thuishorende biodiversiteit is herstel nodig, wat een grote inspanning vergt.

Actief soortenbeleid

De provincie Utrecht levert met het actief soortenbeleid een inspanning om bedreigde soorten duurzaam te behouden. Dit loopt via de realisatie, inrichting en beheer van het NNN, en daarbuiten

via agrarisch natuurbeheer deze worden in Pijler 1 en 2 beschreven. In dit hoofdstuk is ingezoomd op de extra maatregelen voor soorten die dat nodig hebben. De bekendheid met extra subsidiemogelijkheden voor bedreigde soorten via USB en SKNL wordt vanaf invoering in 2019 groter. In de periode 2021-2023 zijn er 9 projecten met soortgerichte maatregelen voor bedreigde soorten uitgevoerd waarvan de subsidiebedragen varieerden tussen de € 5.000,- en € 260.000,-. In 2025 wordt de effectiviteit van de USB als instrument geëvalueerd.

Soorten beschermen

Naast actieve soortenbescherming is de provincie ook bevoegd gezag voor de passieve soortenbescherming: vergunningverlening voor ruimtelijke ingrepen waarbij beschermde soorten worden geraakt. Hiervoor zijn in de periode 2021-2023, 393 vergunningen verleend en 3 verklaringen van geen bedenking afgegeven als onderdeel van een gemeentelijke omgevingsvergunning.

Omdat het niet goed gaat met de staat van instandhouding van wezel, bunzing, hermelijn en haas, zijn deze soorten per 1 september 2024 van de provinciale vrijstellingslijst gehaald. Vanaf die datum geldt een vergunningplicht bij ruimtelijke ingrepen of handelingen met mogelijk effect op deze soorten.

De Omgevingswet biedt de mogelijkheid om op basis van een soortenmanagementplan een gebiedsgerichte vergunning te verlenen. De uitvoering van het SMP moet zorgen voor een positieve trend voor de beschermde soorten die geraakt worden door de ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor een vergunning wordt verleend. De voorwaarden zoals monitoring en het realiseren van meer en beter leefgebied voor deze soorten, worden in de vergunning vastgelegd. Dit is een nieuwe en grote inspanning voor gemeenten. De subsidieregeling en de aanpak via de SMP's door de provincie Utrecht is succesvol: bijna alle gemeenten in Utrecht zijn aangehaakt bij deze aanpak en hebben inmiddels een gebiedsgerichte ontheffing. De RUD houdt een vinger aan de pols of de voorwaarden in de vergunning worden nageleefd.

3 Pijler 3: Beleven en Betrekken

Visie

Natuur is van belang voor het welbevinden van mensen en verbetert het lichamelijke en geestelijke welzijn. De bevolking van Utrecht groeit en er is dus steeds meer behoefte aan rust, natuurbeleving en recreatie. We willen de mogelijkheden voor recreatief gebruik van natuurgebieden beter benutten en we investeren in kansen om natuur en recreatie te koppelen. Uiteraard zonder dat dit ten koste gaat van de ecologische waarden van de Utrechtse natuur. Daarnaast zetten we in op behoud en versterken van biodiversiteit en natuurbeleving in de gebouwde omgeving.

3.1 Toegankelijkheid natuur en landschap

De meeste natuurgebieden zijn opgesteld voor bezoek. De terreinbeheerders krijgen daarvoor een toeslag op de beheersubsidie. Alleen als de ecologische omstandigheden dusdanig zijn dat de natuur er schade aan zou ondervinden, mag een terrein (gedeeltelijk) worden afgesloten. Ook de fiscale voordelen van de Natuurschoonwet voor landgoederen vereisen openstelling.

Terreinbeheerders en organisaties als Landschap Erfgoed Utrecht en IVN Natuureducatie dragen met hun activiteiten bij aan het vergroten van de toegankelijkheid en beleefbaarheid van natuur en landschap. De provincie stimuleert openstelling van terreinen voor publiek, het ontwikkelen van recreatieve routenetwerken, het maken van voorzieningen en uitvoeren van activiteiten voor het publiek. De groene organisaties maken natuur en landschap zo beleefbaar en bieden mensen de gelegenheid om naar buiten te gaan. Bezoekerscentra zijn de toegangspoort naar natuurgebieden en door het organiseren van excursies worden bezoekers gestimuleerd van de natuur te genieten en er van te leren.

Landgoed Den Treek. Tijdens de lockdowns in corona-tijd hebben veel mensen de weg naar de natuur en landschap (her)ontdekt.

Tijdens de lockdowns als gevolg van de corona-epidemie hebben veel mensen de weg naar de natuur en landschap (her)ontdekt. Dat is een positieve ontwikkeling die ook na corona lijkt aan te houden. Deze toegenomen recreatiedruk leidt in toenemende mate tot conflicten met het beschermen van natuur. In 2024 is er een onderzoek uitgevoerd naar de recreatiedruk in natuurgebieden. Een van de adviezen om recreatiedruk op natuurgebieden te verminderen, is het instellen van een recreatiezonering in natuurgebieden. Wat de consequenties hiervan zijn voor ons beleid, wordt nog uitgewerkt.

De recreatiedruk op natuurgebieden is de laatste jaren toegenomen.

3.2 Routes

Specifiek voor het beleven van de landschappelijke kwaliteit zijn de klompenpaden. Landschap Erfgoed Utrecht onderhoudt samen met ongeveer 350 vrijwilligers 34 klompenpaden in de provincie Utrecht. Daar komen dan binnenkort nog de klompenpaden in Vijfheerenlanden en bij Amersfoort bij. De klompenpaden gaan zowel over agrarische terreinen als over natuurterreinen en geven wandelaars de mogelijkheid te genieten van het mooie landelijke gebied. Via de website <https://klompenpaden.nl/> en via een app kunnen wandelaars de route bekijken en informatie krijgen over wat er onderweg te zien is.

Landschap Erfgoed Utrecht onderhoudt samen met ongeveer 350 vrijwilligers 34 klompenpaden in de provincie Utrecht.

3.3 Stedelijke natuurbeleving vergroten

In 2021 is de Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp vastgesteld. Deze aanpak is gericht op behoud en versterken van de biodiversiteit en natuurbeleving in de gebouwde omgeving. Naast de geijkte natuurpartners werken we hierbij nauw samen met de programma's Klimaatadaptatie, Gezonde Leefomgeving en Versnelling Woningbouw. Met de gezamenlijke subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen is ongeveer 3,4 voetbalveld aan verhard oppervlak omgezet naar groen. Daarnaast zijn 30 schoolpleinen vergroend.

Alle gemeenten in de provincie hebben in 2022 inzicht gekregen in de locatie van de meest versteende wijken. Ze kregen toegang tot de uitkomsten van de Groene Stad Challenge, waar per wijk de mate van 'groen' en 'grijs' is bepaald. Een kwart van de uitgevoerde projecten vond plaats in de meest versteende wijken. Hier krijgen de projecten een hoger percentage van de begroting vergoed. Zo kunnen tijd en middelen gericht ingezet worden voor biodiversiteitswinst.

Daarnaast richt de provincie zich op gemeenten en bouwende partijen om hen te enthousiasmeren voor, informeren over en helpen bij het natuurinclusief bouwen. In de periode 2023-2024 hebben we tien 'ontwerpateliers natuurinclusief' georganiseerd voor gebiedsontwikkelingen, nieuwbouw- en renovatieprojecten en diverse kennisbijeenkomsten voor gemeenten en woningcorporaties. Ook hebben we in 2024 een training 'Natuurinclusief beleid maken en inrichten' en het werken met een toetsingskader natuurinclusief bouwen georganiseerd voor gemeenten. Medewerkers van 18 gemeenten hebben hieraan deelgenomen. Van de training wordt een online versie gemaakt die voor alle gemeenten te volgen is. Verder waren provincie en gemeenten met een stand aanwezig bij informatiemarkten voor projectontwikkelaars, bedrijventerreinen en gemeenten.

Om de biodiversiteit en de gunstige staat van instandhouding te borgen, ook in het stedelijke gebied, stimuleren we de aanpak voor een gebiedsgerichte vergunning op basis van soortenmanagementplannen.

In 2021 is de Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp vastgesteld. Deze aanpak is gericht op behoud en versterken van de biodiversiteit en natuurbeleving in de gebouwde omgeving.

3.4 Betrokkenheid burgers

De vrijwillige inzet van inwoners in de natuur is voor de provincie een krachtig instrument om betrokkenheid te vergroten. Vrijwilligers krijgen een binding met natuur en landschap, en tegelijkertijd worden tegen relatief lage kosten, natuur en landschap beheerd en versterkt. Bovendien zijn vrijwilligers essentieel bij metingen en tellingen in de natuur die op hun beurt weer belangrijk zijn in het bepalen van de effecten van provinciaal beleid.

De inzet van 'groene' vrijwilligers bij de natuur is onmisbaar

Terreinbeheerders, Landschap Erfgoed Utrecht en IVN Natuureducatie werven en begeleiden intensief vrijwilligers. In totaal zijn ongeveer 5.000 vrijwilligers actief in de Utrechtse natuur, waarvan in 2023 2.115 mensen regelmatig aan natuur- en landschapsbeheer doen en de rest actief is als natuurgids, begeleider van excursies of vrijwilliger in een bezoekerscentrum. Het aantal groene vrijwilligers neemt jaarlijks toe met ongeveer 4%. Landschap Erfgoed Utrecht organiseert jaarlijks een Natuurwerkdag in november. Tijdens deze dag kunnen mensen kennismaken met groen vrijwilligerswerk. Op 3 en 4 november 2023 hebben 966 volwassenen en 104 kinderen meegedaan op 51 locaties.

Via het programma Groen doet Goed worden activiteiten uitgevoerd waarmee kinderen in de leeftijd van 2–12 jaar natuur kunnen beleven in NME-centra, stadspark of natuurgebied. Groen doet Goed is een samenwerkingsverband van de gemeenten Amersfoort, De Ronde Venen, Houten, Leusden, Nieuwegein, Utrecht, Wijk bij Duurstede, Woerden en Zeist, de provincie Utrecht en IVN. Het accent ligt op leuke en leerzame activiteiten in versteende wijken, voor kinderen die niet vanzelfsprekend veel in contact komen met natuur.

Ook kinderen worden meer betrokken bij de natuur

	2021	2022	2023
Aantal activiteiten	80	89	103
Kinderen 2-3 jaar	571	3.422	2.239
Kinderen 4-8 jaar	7.024	8.211	9.375
Kinderen 9-12 jaar	4.381	6.160	5.916
Ouders	2.365	3.804	5.728
Kinderen + ouders	14.377	21.597	23.248

Tabel 14. Aantal activiteiten per leeftijdscategorie.

Conclusie

Vrijwillige inzet van bewoners is zeer effectief om betrokkenheid bij de natuur te vergroten. Het is dan ook wenselijk om activiteiten in dat verband voort te zetten. Hetzelfde geldt voor de activiteiten met als doel het vergroten van beleving van natuur door kinderen.

Organisaties als IVN zetten zich in om inwoners meer te leren over de natuur, bijvoorbeeld via excursies.

3.5 Samenwerkingsverbanden

Samenwerking tussen de groene organisaties is een expliciet doel van de provincie Utrecht. Het Utrechts Landschap, Landschap Erfgoed Utrecht, IVN Natuureducatie, Natuur en Milieufederatie Utrecht, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten werken samen in het zogenaamde Oostbroekoverleg. Op 7 september 2023 hebben zij de Natuurvisie Utrecht 2050 gepresenteerd, een belangrijke inspiratiebron voor de ontwikkelingen op het gebied van natuur en landbouw in de provincie. Ook wordt samengewerkt op het gebied van begeleiden van vrijwilligers. Op de website van Landschap Erfgoed Utrecht staat een overzicht van cursussen en vacatures voor vrijwilligers. Alle groene organisaties kunnen hiervoor cursussen en vacatures aanmelden: <https://www.landschaperfgoedutrecht.nl/vrijwilligers/>. De organisaties houden ook de gezamenlijke Oostbroeklezingen over actuele groene onderwerpen.

Bij de opstelling van de subsidieaanvragen voor de exploitatiesubsidie 2025–2028 hebben de betreffende organisaties in overleg met de provincie kwalitatieve prestatie indicatoren (KPI's) geformuleerd die zijn vastgelegd in de beschikking.

3.6 Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

In Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug werken eigenaren van natuurterreinen, provincie Utrecht en gemeenten op en rond de Utrechtse Heuvelrug samen met andere organisaties en gebiedspartijen aan de bescherming en ontwikkeling van natuur, landschap en (cultuurhistorisch) erfgoed. Doel van de Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug is de krachten te bundelen en zo te zorgen voor een gezonde toekomst voor natuur, landschap en erfgoed op en rond de Utrechtse Heuvelrug.

In de periode 2021-2024 is het bestuurlijk Heuvelrugoverleg gestart, en hebben Utrechts Particulier Grondbezit en Rijksvastgoedbedrijf/Defensie zich daarbij aangesloten. Zij hebben een samenwerkingsagenda tot en met 2028 opgesteld. Er zijn in het kader van de Blauwe Agenda pilotprojecten gestart in Amerongen, de Heuvelrugvallei, de Laagte van Pijnenburg en in Zeist. In 2023 is een aanvraag ingediend om het Nationaal park uit te breiden met het gebied tussen de A28 en de noordelijke provinciegrens. Twee waterschappen en Vitens dragen financieel bij aan de werkzaamheden van de stichting. De stichting coördineert het beheer, onderhoud en de boomveiligheid langs fiets- en wandelpaden voor gemeenten met grondgebied in of tegen het Nationaal park.

- Op voordragen van de stichting heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken de Utrechtse Heuvelrug als pilotlocatie uitgekozen voor een ontwerpend onderzoek binnen het Rijksprogramma Mooi Nederland.
- Er zijn 2 proefpercelen agroforestry gerealiseerd.
- 21 grondeigenaren (overheden, terreinbeheerders en particulieren) nemen deel aan het ruitervignet en besteden via de stichting nagenoeg allemaal het beheer, onderhoud en boomveiligheid uit. Met de bijdragen uit het MTB-vignet worden mountainbikepaden onderhouden. Het vignet is verplicht voor gebruikers. Een deel van de opbrengsten wordt gebruikt om natuurprojecten te financieren.
- Zestien scholen hebben deelgenomen aan HeuvelrugWijs.
- Via het project Heuvelrugtuinen worden bewoners gestimuleerd om hun tuinen te vergroenen. Het project voorziet in stappenplannen, advies, (cursus)bijeenkomsten en voorbeeldtuinen. In totaal zijn er 344 Heuvelrugtuinen gerealiseerd.
- In samenwerking met theater Figi in Zeist is een reeks van vijf theatercolleges georganiseerd. Hierbij gaven experts hun visie op diverse onderwerpen, met als doel het delen van kennis en inzichten over dit unieke gebied. Per college waren meer dan 100 toeschouwers en ieder college werd begeleid door een burgemeester uit de regio.
- De Jongerenraad is opgericht, waaraan 11 jongeren (16-26 jaar) uit de regio deelnemen.
- De medewerkers van verschillende handhavende instanties werken door de faciliterende rol van de stichting nauwer met elkaar samen.
- Als onderdeel van het Europese project MONA krijgt het Nationaal park een subsidie van €345.000 en investeert het zelf ruim €227.000 om te werken aan duurzame mobiliteit. Dit gebeurt in vier deelprojecten: regionale visie duurzame mobiliteit, mobiliteitshubs, interactieve startpuntenkaart en treinstations als 'groene entree'. Binnen dit project wordt lokaal samengewerkt met gemeentes, terreineigenaren, NS en GoedOpWeg.
- Er is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Universiteit Utrecht, waarbij de universiteit ook meerjarig financieel bijdraagt aan de Onderzoeks- en OnderwijsHub Utrechtse Heuvelrug. Met de gebiedspartijen is een samenwerkingsagenda opgesteld met 5 onderzoeksthema's. Ook de Hogeschool Utrecht en Wageningen University & Research zijn bij de hub betrokken. Een wetenschappelijke raad ondersteunt de hub. De opgedane kennis wordt gedeeld via de openbare kennisbank van de stichting.
- Vanuit het onderwijs zijn ongeveer 200 studenten betrokken geweest bij het Nationaal park.

- Het Nationaal Parkfonds Utrechtse Heuvelrug is opgericht. Hiermee worden grote en kleine projecten die ten goede komen aan natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed ondersteund. In 2023 ontvingen zes projecten een financiële bijdrage uit het fonds, gericht op onder andere natuurinclusieve landbouw, het natuurlijker inrichten van de achtertuin en de aanleg van een voedselbos.
- 17 bedrijven en organisaties hebben zich aangemeld als Hoeder van de Heuvelrug en dragen zo bij aan het behouden en versterken van natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed.

3.7 Conclusie Beleven en Betrekken

Terreinbeheerders en groene organisaties maken natuur en landschap beleefbaar door het openstellen van natuurgebieden, het organiseren van activiteiten en het maken van routes door natuur en landschap. De provincie stimuleert en faciliteert dit. Wel zorgt een toenemende recreatiedruk op de natuurgebieden soms voor conflicten met natuurbescherming. In 2024 is de recreatiedruk op de natuurgebieden onderzocht. Een aanbeveling uit het onderzoek is de zonering van recreatie. Dit wordt door de provincie verder uitgewerkt.

De vrijwillige inzet van inwoners in de natuur is voor de provincie een krachtig instrument om betrokkenheid te vergroten. Terreinbeheerders, Landschap Erfgoed Utrecht en IVN Natuureducatie werven en begeleiden vrijwilligers intensief. In totaal waren er in 2023 ongeveer 5.000 vrijwilligers actief in of voor de Utrechtse natuur. Dat het animo hiervoor is groot is, blijkt uit de jaarlijkse toename van groene vrijwilligers van 4% in de periode 2021-2023, maar ook de grote deelname aan de Natuurwerkdag (2023: 966 volwassenen en 104 kinderen op 51 locaties). In verschillende gemeenten hebben 47.299 kinderen (2021-2023) via het programma Groen doet Goed, in NME-centra, stadspark of natuurgebied aan vele natuuractiviteiten deelgenomen.

Via het project Heuvelrugtuinen worden bewoners gestimuleerd om hun tuinen te vergroenen. Hier bezoeken inwoners een voorbeeldtuin.

In 2021 is de Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp vastgesteld. Deze aanpak is gericht op behoud en versterken van de biodiversiteit en natuurbeleving in de gebouwde omgeving. Met de gezamenlijke subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen is ongeveer 3,4 voetbalveld aan verhard oppervlak omgezet naar groen. Daarnaast zijn 30 schoolpleinen vergroend. De provincie wil via dit programma het natuurinclusief bouwen stimuleren. Hiervoor zijn in 2023 en 2024 ontwerpateliers, kennisbijeenkomsten en een training georganiseerd voor gemeenten en woningcorporaties. Verder waren provincie en gemeenten met een stand aanwezig bij informatiemarkten voor projectontwikkelaars, bedrijventerreinen en gemeenten. Het programma loopt nog te kort om de effectiviteit te beoordelen. Het programma stimuleert de soortenmanagementplan-aanpak, waarmee gemeenten een gebiedgerichte vergunning kunnen aanvragen. Deze aanpak is succesvol en bijna alle Utrechtse gemeenten zijn aangesloten bij deze aanpak.

Samenwerking tussen de groene organisaties is een doel voor de provincie. Het Utrechts Landschap, Landschap Erfgoed Utrecht, IVN Natuureducatie, Natuur en Milieufederatie Utrecht, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten werken samen in het zogenaamde Oostbroekoverleg. Op 7 september 2023 hebben zij de Natuurvisie Utrecht 2050 gepresenteerd. Bij de opstelling van de subsidieaanvragen voor de exploitatiesubsidie 2025–2028 hebben de betreffende organisaties in overleg met de provincie kwalitatieve prestatie indicatoren (KPI's) geformuleerd die zijn vastgelegd in de beschikking.

Doel van de Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug is de krachten te bundelen en zo te zorgen voor een gezonde toekomst voor natuur, landschap en erfgoed op en rond de Utrechtse Heuvelrug. In dat kader zijn er door de aangesloten partijen tussen 2021-2024 vele projecten en activiteiten uitgevoerd. Ook is in deze periode het bestuurlijk Heuvelrugoverleg gestart, en hebben Utrechts Particulier Grondbezit en Rijksvastgoedbedrijf/Defensie zich daarbij aangesloten. Zij hebben een samenwerkingsagenda tot en met 2028 opgesteld.

4 Pijler 4: Naar duurzame financiering

Visie

We zoeken naar manieren om de financiering van het natuurbeleid te verduurzamen en zo mogelijk minder afhankelijk te maken van de overheid.

Tot nog toe is het niet gelukt om het natuurbeleid minder afhankelijk te maken van overheidsfinanciering. Voor landgoed-, en andere terreineigenaren wordt het steeds lastiger om natuurbeheer gefinancierd te krijgen. Ook voor realisatie van de Groene Contour is het niet gelukt financiering uit andere bronnen aan te boren. Wel hebben we vanuit de Rijksoverheid veel extra geld gekregen om de natuurkwaliteit in Utrecht te verbeteren in het kader van de UPLG-maatregelpakketten.

4.1 UPLG-maatregelpakketten

Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) stuurde ons september 2024 een brief met daarin goed nieuws. Het geld voor de UPLG-maatregelpakketten is definitief toegezegd. Dit betekent een enorme impuls voor ons werk voor water, natuur, klimaat en landbouw. We kunnen samen met onze gebiedspartners voortvarend verder.

Het gaat in totaal om €249.425.000 voor de jaren 2024 t/m 2026. In deze periode moet het geld uitgegeven zijn aan concrete projecten of 'verplicht' daaraan toegewezen zijn. We hebben tot eind 2028 om de maatregelen daadwerkelijk uit te voeren.

Met geld vanuit de maatregelpakketten wordt de natuur hersteld en opnieuw ingericht, zoals in de Elster Buitenwaarden.

Waar gaat dit over?

Op 5 juli 2023 diende Utrecht tegelijk met het concept Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) zes maatregelpakketten in bij het Rijk. Deze maatregelpakketten zijn bedoeld om geld van het Rijk te

krijgen voor de eerste jaren van de uitvoering van het UPLG. De pakketten bevatten maatregelen die op korte termijn uitgevoerd kunnen worden én die bijdragen aan de UPLG-opgaven.

Het is veel geld waar we volop mee aan de slag kunnen. Toch heeft het Rijk niet overal geld aan toegekend. Zo zijn voor het maatregelpakket 5 (Heuvelrug & flanken) en 6 (Beekdalen) heel weinig of zelfs geen middelen toegekend. Realisatie daarvan is alleen mogelijk als we aanvullende middelen weten te vinden.

Overzicht van de UPLG-maatregelpakketten met de hoeveelheid geld per pakket.

UPLG-maatregelpakket	Totaal bevestigd conform besluit Ministerraad incl. btw (in mln. euro)
Maatregelpakket 1 Groenblauwe linten, scheggen en boerensloten	€ 59,37
Maatregelpakket 2 Veenweiden	€ 75,32
Maatregelpakket 3 Landbouw	€ 37,48
Maatregelpakket 4 Natura 2000-gebieden met overgangszones	€ 75,09
Maatregelpakket 5 Heuvelrug & flanken	€ 2,16
Maatregelpakket 6 Beekdalen	€ -
Totaal	€ 249,43

Meer informatie over de UPLG maatregelpakketten is te vinden op onze website:

<https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/toekomst-landelijk-gebied/maatregelpakketten-utrechts-programma-landelijk-gebied>

5 Pijler 5: De balans bewaken

Visie

De provincie zoekt in het natuurbeleid voortdurend naar een balans tussen instandhoudingsdoelen en het toestaan van ingrepen, naar een goed evenwicht tussen onze soortenpopulaties en naar een goede balans tussen de verschillende typen natuur. Zo zien we de omgevingswet als een basis voor het behoud van onze natuurkwaliteit maar zien we tegelijkertijd dat activiteiten die vanwege het natuurbelang in principe niet zijn toegestaan, soms toch om andere redenen wenselijk zijn. En als er dan ergens natuurwaarden verdwijnen heeft de provincie via het instrument van de compensatie mogelijkheden om de schade elders te compenseren.

5.1 Natuurcompensatie: nieuwe natuur voor verdwenen natuur

Om een goede balans te vinden tussen de bescherming van het NNN enerzijds en het toestaan van ontwikkelingen binnen het NNN anderzijds, is adequate compensatie van groot belang. Het principe hierachter is dat natuur in sommige gevallen mag worden aangetast, als tegelijkertijd degene die de aantasting veroorzaakt, de verloren gegane natuurwaarden compenseert door nieuwe natuur aan te leggen. Per saldo verdwijnt er op deze manier geen natuur, komt er zelfs meer natuur bij en zal de natuur in en rond de compensatielocatie worden versterkt.

Natuurcompensatiebank

De provincie Utrecht heeft op meerdere locaties in de provincie gronden aangekocht of aangewezen voor de natuurcompensatiebank. In de natuurcompensatiebank houdt de provincie gronden op 'voorraad' voor de realisatie van natuur- en boscompensatieverplichtingen. Organisaties met een natuur- en boscompensatieverplichting kunnen op de compensatielocaties, tegen betaling, hun compensatieverplichting realiseren. Hiermee versnelt de provincie niet alleen de realisatie, maar wordt de kwaliteit van de natuurcompensatie beter.

Op dit moment heeft de provincie drie locaties in eigendom waarop natuurcompensatieverplichtingen worden gerealiseerd. Dit betreft de locatie Bijleveld in de gemeente Woerden, Autenasekade in de gemeente Vijfheerenlanden en de locatie Valkenheide in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. In totaal gaat het om 38,6 hectare. Deze gronden grenzen aan bestaande en te ontwikkelen natuur in het NNN. Door de realisatie van compensatieverplichtingen op de aangekochte gronden kan het NNN worden versterkt. En daarmee wordt ook de kwaliteit van de compensatie verbeterd ten opzichte van vele kleine en losse locaties. De gronden die zijn aangekocht liggen deels in de Groene Contour en deels daarbuiten. De locatie Valkenheide bestaat deels uit bestaande natuur en agrarische gronden binnen het NNN-agrarisch, waar alleen boscompensatieverplichtingen worden gerealiseerd.

Over de stand van zaken van de natuurcompensatiebank wordt jaarlijks gerapporteerd in de rapportage natuur- en boscompensatie provincie Utrecht. De meest recente rapportage natuur- en boscompensatie is de rapportage over 2023. In deze rapportages is onder meer opgenomen welk deel van de compensatielocaties al zijn belegd met compensatieverplichtingen. Ook wordt ingegaan op de realisatie en de verkoop van de compensatielocaties en de compensatie van houtopstanden naar aanleiding van verleende ontheffingen op grond van het Besluit activiteiten leefomgeving.

Monitoring natuurcompensatie

Om zicht te houden op de realisatie en de instandhouding van de natuurcompensatie, worden privaatrechtelijke overeenkomsten met de initiatiefnemers afgesloten. Dit wordt aanvullend gedaan op de voorschriften en regels die gemeenten opnemen in het omgevingsplan of de omgevingsvergunning. In de overeenkomsten worden eisen gesteld aan de frequentie en de vorm van rapporteren over de realisatie van de natuurcompensatie. Deze gegevens worden verzameld en verschijnen jaarlijks in samengevatte vorm in de rapportage natuur- en boscompensatie provincie Utrecht.

5.2 Evenwicht in soortenpopulaties bevorderen

Gezonde populaties van diersoorten zijn belangrijk. Dat betekent dat de overheid maatregelen zal treffen die aandachtsoorten helpen herstellen (zie verder pijler 2). Maar ook is het van belang dat de maatschappij geen onevenredige schade (aan landbouw, verkeer, waterkeringen) ondervindt van beschermde diersoorten die in groten getale voorkomen. Daarom staat de provincie Utrecht de schadebestrijding en het populatiebeheer toe voor een aantal soorten. De uitvoering daarvan ligt bij grondgebruikers, terwijl de coördinatie bij de Faunabeheereenheid Utrecht ligt. In deze organisatie zijn grondgebruikers (jagers, agrariërs, grondbezitters) en maatschappelijke organisaties die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren vertegenwoordigd. In sommige gevallen is bestrijding en beheer niet mogelijk, bijvoorbeeld omdat de staat van instandhouding niet gunstig is. Of is het beheer ontoereikend om schade te voorkomen. In die gevallen kan diegene die schade ondervindt, onder voorwaarden, in aanmerking komen voor een tegemoetkoming in schade. Dit betreft in principe alleen bepaalde schade aan landbouw. De uitvoering van de schaderegeling hebben de 12 provincies belegd bij BIJ12-Unit faunazaken.

In 2024 is besloten om niet meer op konijnen te jagen, omdat hun aantallen sterk zijn gedaald. Ook is het konijn van de vrijstellingslijst voor vergunningplicht gehaald, omdat het in de provincie niet goed gaat met deze soort.

5.2.1 Onevenredige schade door wilde diersoorten voorkomen en bestrijden

De grondgebruiker is eerstverantwoordelijke om maatregelen te nemen om schade te voorkomen. Dit kan zijn het plaatsen van rasters, ecoducten, het verjagen met lasers (ganzen) maar ook het doden van dieren. De provincie heeft in 2021, 2022 en 2023 in totaal 30 vergunningen voor beheer en schadebestrijding afgegeven. Binnen de provincie Utrecht is er ook ruimte (geweest) voor het doden van bepaalde diersoorten onder de provinciale vrijstellingen in de omgevingsverordening. Ook is er de opdracht om bepaalde invasieve exoten en verwilderde dieren te bestrijden. En zijn er de landelijk

vastgestelde vrijstellingen en de voor jacht aangewezen soorten (haas, konijn, fazant, houtduif, wilde eend) binnen de Omgevingswet. De jacht op haas en konijn heeft het Rijk sinds het seizoen 2022/2023 binnen de provincie Utrecht verboden omdat de staat van instandhouding niet gunstig is. De Faunabeheereenheid Utrecht houdt bij hoeveel dieren gedood worden en rapporteert hierover in haar jaarverslagen (faunabeheereenheid.nl).

Nulstandgebieden-beleid grote hoefdieren

Voor een aantal soorten hanteert de provincie een zogenaamd 'nulstandgebieden'-beleid. Dit betekent dat ze niet (wild zwijn) of alleen in bepaalde leefgebieden (edelhert en damhert op delen van de Utrechtse Heuvelrug) voor mogen komen. Dit is gedaan met het oog op het voorkomen van landbouw- en verkeersschade.

Voor het wild zwijn was voor het uitvoeren van de nulstand een vergunning afgegeven, maar deze is door de rechtbank Midden-Nederland vernietigd. De provincie vindt echter dat het wild zwijn veel landbouwschade veroorzaakt en het beheren van een eenmaal gevestigde populatie heel veel inspanning en afschot vereist. Dit beheer heeft vaak zelfs beperkt succes en dus is de provincie in hoger beroep gegaan. Er is nog geen uitspraak gedaan. Vooralsnog heeft dit er niet toe geleid dat er een populatie wilde zwijnen en schade is ontstaan. In 2023 is er een waarneming in de NDFF ingevoerd, in de buurt van Rhenen. In 2021, 2022 en 2024 zijn er geen waarnemingen bekend.

Om landbouw- en verkeersschade te beperken mogen reeën alleen in bepaalde gebieden voorkomen.

Omdat er vooralsnog nauwelijks edelherten worden waargenomen, is er geen vergunning voor populatiebeheer verleend. In de NDFF zijn in de periode 2021-2023 drie waarnemingen geregistreerd van losse individuen op de Utrechtse Heuvelrug. In 2024 zijn er 12 waarnemingen gemeld in de provincie Utrecht, maar daarvan lijken er zeker 11 (van 1 of meerdere individuen) niet juist. Gezien de locatie, ten zuiden van Leerdam, lijkt dit om groepjes reeën te gaan.

Voor damherten geldt dat zij mogen voorkomen op Plantage Willem III en de Remmerdenseheide tot een bepaalde dichtheid (max. 80 exemplaren). Daarbuiten geldt de nulstand ter voorkoming van

aanrijdingen en natuurschade binnen het natuurgebied. Er heeft beperkt afschot plaatsgevonden in de afgelopen 3 jaar (2021: 23, 2022: 25 en 2023: 3). Het aantal jaarlijks geteld ligt inmiddels ver onder de maximale dichtheid (2021: 65, 2022: 72 en 2023: 35). Het is niet bekend waarom het aantal gedode dieren in 2023 zo veel lager was. Mogelijk zijn er meer natuurlijke doodsoorzaken bij gekomen zoals predatie door de wolf, minder zichtbaarheid door de komst van de wolf of stroperij. In elk geval is het aantal aanrijdingen zeer beperkt gebleven (maximaal 3 per jaar).

5.2.2 Het verminderen van verkeersschade

Voor reeën is er een vergunning voor het afschot om verkeersschade te beperken. Het doel is om de aantallen terug te brengen naar 1500-2200 getelde dieren, omdat uit de gegevens blijkt dat dit leidt tot minder aanrijdingen. De faunabeheereenheid coördineert de jaarlijkse tellingen, uitgevoerd door de wildbeheereenheden. Het blijkt dat de afgelopen 3 jaar de populatie stabiel is gebleven (tussen de 3.000 tot 3.330 dieren geteld). Het aantal aanrijdingen is stabiel rond de 300 gebleven. Het jaarlijks uitgevoerde afschot lijkt daarom te leiden tot een stabilisatie van het aantal dieren en het aantal aanrijdingen. Daarmee is het doel om minder aanrijdingen te realiseren, niet behaald.

5.2.3 Een nieuwe speler in het veld: de wolf

Wolven komen sinds 2015, na 150 jaar afwezigheid, weer voor in Nederland. De 12 provincies hebben in IPO-verband in 2019 een wolvenplan opgesteld, waarin staat hoe wolven gemonitord worden, hoe schade aan vee getaxeerd en uitgekeerd wordt en welke preventieve maatregelen mogelijk zijn om schade te voorkomen. Omdat de komst van de wolf veel vragen uit de maatschappij oproept, hebben de provincies in 2021 een studie laten uitvoeren waarin wetenschappelijke feiten bijeen zijn gebracht. Ook hebben de provincies een juridische analyse over de bescherming van de wolf laten doen. Het wolvenplan uit 2019 is in 2023 aangevuld met een addendum en nieuwe interventierichtlijnen.

Sinds mei 2023 is de wolf gevestigd in de provincie Utrecht. In 2024 heeft de eerste roedel zich gevestigd en zijn er inmiddels ook welpen.

Sinds mei 2023 is de wolf gevestigd in de provincie Utrecht. In 2024 heeft de eerste roedel met welpen zich gevestigd. De terugkeer van wolven geeft aan dat natuurbeschermingsmaatregelen goed werken. In die zin is er sprake van succes. Maar dat brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee. Zo neemt het aantal schademeldingen aan gehouden dieren (met name schapen) toe. Ook het

aantal incidenten tussen mens-wolf en hond-wolf neemt toe. In 2023 zijn 15 meldingen van schade aan vee gedaan, waarbij de wolf als veroorzaker is vastgesteld aan de hand van DNA-analyses (13x), of vermoedelijk is vastgesteld (2x) aan de hand van de verwondingen en sporen. BIJ12-faunazaken verzorgt namens alle provincies de taxaties, tegemoetkoming en monitoring van de wolf en doet hiervan regelmatig verslag in voortgangsrapportages.

De provincie heeft op basis van het interprovinciale wolvenplan een rastersubsidie beschikbaar voor hoefdierhouders. De provincie blijft zich inzetten om samenleven met wolven mogelijk te maken. De wolf wordt ook opgenomen in het nieuwe Faunabeheerplan waaraan de Faunabeheereenheid werkt. Daarbij komt de focus waarschijnlijk te liggen op het stimuleren van preventieve maatregelen bij grondgebruikers en de impact van de wolf op grote hoefdieren en het eventueel effect op het faunabeheer van die soorten.

5.2.4 Voorkomen van schade aan waterkeringen

Een van de belangen die geschaad kunnen worden door wilde dieren, is waterveiligheid. Denk daarbij aan hollen die dieren kunnen graven in dijken en waterkeringen. Om die reden is het binnen de provincie Utrecht mogelijk om muskusratten en beverratten te bestrijden en om bevers te verstoren. De muskus- en beverrattenbestrijding is in handen van waterschappen. Zij rapporteren jaarlijks hun voortgang. Ook het herstellen van schade in waterkeringen door bevers en het eventueel verstoren van bevers gebeurt door waterschappen en eventueel door Rijkswaterstaat. Om dit te mogen doen is een vergunning afgegeven, waaraan een in 2021 vastgesteld beverprotocol is gekoppeld als voorschrift. Dit beverprotocol is een product van de vier waterschappen, Rijkswaterstaat, Unie van Waterschappen, Faunabeheereenheid Utrecht en de Zoogdiervereniging. In de afgelopen rapportageperiode is het slechts een keer voorgekomen dat er gebruik gemaakt moest worden van de ontheffing.

5.2.5 Verminderen van fruitschade door vogels

Vogels eten graag mee met de fruitopbrengsten. Om dit te beperken en acceptabel te houden voor de fruitteiler, mocht in de afgelopen jaren een aantal vogelsoorten gedood worden. Meestal is daarvoor eerst de inzet van niet dodende maatregelen vereist. Het gaat om de verwilderde duif, houtduif, ekster, gaai, kauw, halsbandparkiet, spreeuw en zwarte kraai. Overigens worden kauw, kraai en houtduif ook gedood om schade aan andere gewassen te beperken. Een overzicht is terug te vinden in de jaarverslagen van de Faunabeheereenheid.

Verminderen van schade aan overige belangen

Binnen de provincie Utrecht wordt een aantal diersoorten middels vergunningen gedood om schade aan bijvoorbeeld sportvelden (konijn), begraafplaatsen (konijn) en voedselopslag al dan niet op agrarische bedrijven (zwarte en bruine rat) te verminderen. De aantallen gedode dieren staan in de bijlagen van de jaarverslagen van de Faunabeheereenheid.

Naast alle habitatmaatregelen die plaatsvinden om het herstel van aandachtsoorten te verbeteren, zijn er ook maatregelen gericht op het bestrijden van soorten die aandachtsoorten verdringen. Dit betreft het doden van vossen binnen weidevogelkerngebied, en het vangen en neutraliseren (sterilisatie/castratie) van verwilderde katten. De provincie heeft hiervoor een ontheffing verleend.

Gemiddeld werden er 400 katten per jaar gedood met het geweer ter voorkoming van schade aan inheemse fauna. Tot 2 april 2021 mochten verwilderde katten gedood worden. In de periode januari t/m maart zijn er 51 katten gedood. Daarna was dit vanwege een aangenomen motie van Provinciale Staten niet meer toegestaan. In mei 2022 is een driejarige pilot gestart, gecoördineerd door Faunabeheereenheid, waarin een vergelijkbaar aantal katten (400) gevangen, geneutraliseerd en weer teruggezet zijn. Deze methode zal in 2025 worden geëvalueerd.

Conclusie

Verdringing van aandachtsoorten door soorten als vos en verwildeerde kat heeft de aandacht van de provincie. Een evaluatie (2025) zal moeten uitwijzen of het vangen, steriliseren en weer uitzetten van verwildeerde katten een werkbare methode is als alternatief voor het doden van de katten.

5.2.6 Verminderen van schade aan gras

In de provincie Utrecht is er veel schade aan gras door verschillende ganzensoorten. Daarom mogen diverse ganzensoorten worden gedood. Gedurende de periode 2021-2023 golden voor het ganzenbeheer nog de afspraken uit 2014. Voor de grauwe, brand- en Canadese gans is in 2014 namelijk het 'Utrechtse ganzenakkoord' van kracht geworden. Dit is bedoeld om de ganzenstand en daarmee de grasschade te reduceren en om het behoud van winterrust voor trekganzen te garanderen.

Het doel is om het schadeniveau terug te brengen naar het niveau uit 2005 voor grauwe gans (57.855 euro voorjaarsnede en 7.729 euro zomersnede) en terug naar het schadeniveau uit 2011 voor brandgans (2.278 euro). Aan die schadebedragen werden vervolgens doelstanden voor de standganzen gekoppeld. Voor brandganzen geldt inmiddels wel dat de zomerstand onder het doel ligt. Dat betekent dat het afschot van standbrandganzen ten behoeve van populatiebeheer sinds 2022 niet meer uitgevoerd mag worden. Voor grauwe ganzen geldt dat de zomerstand weliswaar stabiel is maar ver boven het doel ligt, net als de hoeveelheid schade. Dit ondanks dat er jaarlijks rond de 30.000 ganzen gedood worden. Daarmee lijkt het afschot, nestbeheer en het vergassen van ruiende ganzen de populatie wel te kunnen stabiliseren.

In 2021 hebben provincies met elkaar afgesproken om het Afrikaans Euro-Aziatisch Watervogelverdrag leidend te laten zijn voor het beheer van grauwe ganzen en brandganzen. Deze afspraken zijn meegenomen in het nieuwe beleid dat sinds 9 juli 2024 van kracht is. De Faunabeheereenheid Utrecht zal dit verwerken in het nieuwe Faunabeheerplan dat januari 2026 in werking zal treden.

In de provincie veroorzaken ganzen – vooral de grauwe gans – veel vraatschade aan gras.

5.2.7 Grasschade voorkomen met niet-dodende maatregelen

De provincie Utrecht wil graag dat grondgebruikers in eerste instantie proberen grasschade te voorkomen met niet-dodende maatregelen. Om te weten welke methoden effectief en niet te duur zijn, zijn in 2026 kleinschalige proeven gestart. Daarover is in de vorige rapportage (2017-2020) uitgebreid gerapporteerd. Sinds die tijd zijn er diverse aanvullende projecten uitgevoerd, vaak in samenwerking met de Faunabeheereenheid. Zo hebben de Natuurverdubbelers, Sovon en Altenburg & Wymenga begin 2023 in kaart gebracht welke innovatieve mogelijkheden er voor ganzenwering en -verjaging zijn. Ook hebben ze een blauwdruk gebiedsgerichte verjaging opgesteld. Effectieve maatregelen zijn bijvoorbeeld de innovatieve vogelverschrikker BirdAlert, bordercollies, lasers en objectassociatie (waarbij ganzen geleerd wordt dat een bepaald object gevaar oplevert).

Ook heeft de provincie laten uitzoeken of het mogelijk is om ganzenschade aan grasland te verminderen via de inzet van drones, op het moment dat ganzen gedetecteerd worden via sensoren. Ook dit bleek een succesvolle methode om lokaal schade te verminderen. Om een deel van deze methoden grootschaliger te testen, werd in de eerste helft van 2023 een pilot voor een gebiedsgerichte aanpak verjagen ganzen in Eemland uitgevoerd. In een deel van de polder Eemland (3000 ha) zijn ganzen gecoördineerd ver- en bejaagd binnen de bestaande wettelijke ruimte. Wezenlijk anders dan vorige jaren is het tijdelijk inhuren van een hoofdverjager, die de uitvoering van verjaging door vrijwilligers, hemzelf en de inzet van bejaging coördineerde. Hierdoor werd de uitvoering beter afgestemd en is veel meer ingezet op verjaging (door boeren op de huiskavels, in het veld door het weidevogelcollectief en hoofdverjager met drones en laser).

Het resultaat is een lokale schadereductie van 52%. Dit heeft in de provincie als geheel echter nog niet geleid tot veel minder schade. In de rest van Utrecht was namelijk een toename in schade van 12% te zien ten opzichte van het voorgaande jaar. Daarvan kwam een groter deel terecht in de ganzenrustgebieden waar schade beleidsmatig gezien acceptabel is (18% meer), dan in de rest van Utrecht (8% meer). Over het geheel van Utrecht, dus pilotgebied Eemland plus overig gebied tezamen, kwam de schade 5% lager uit (vergelijkbaar met omliggende provincies) in vergelijking met het jaar daarvoor.

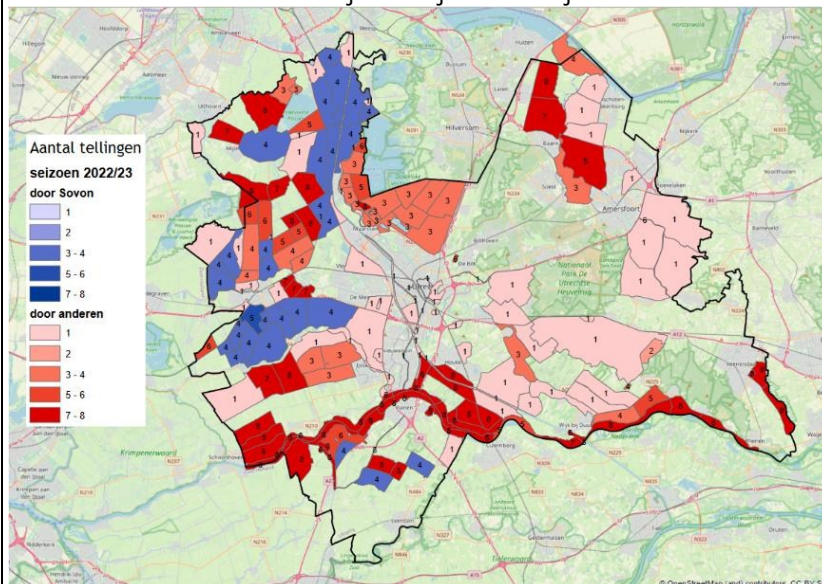
De uitkomsten van deze onderzoeken zijn meegenomen in het nieuwe beleid dat vanaf 9 juli 2024 van kracht is en zullen verwerkt worden door de Faunabeheereenheid Utrecht in het nieuwe Faunabeheerplan dat vanaf januari 2026 in werking zal moeten treden.

5.2.8 Ganzenrustgebieden

Eind 2022 is de effectiviteit van ganzenrustgebieden geëvalueerd. Hieruit bleek dat als de provincie alle overwinterende ganzen op zou willen vangen in rustgebieden, deze gebieden bijna 4 keer zo groot zouden moeten worden. Ook bleek dat 2 van de 3 gebieden op dit moment niet optimaal benut worden door ganzen. Kijkend naar de internationale taakstelling op het gebied van ganzenbescherming, heeft de provincie in theorie wel voldoende oppervlakte aangewezen als ganzenrustgebied.

Ganzen-/zwanen- en smiententellingen in Utrecht 2022-23

Het NEM Meetnet Watervogels verzamelt gegevens over de aantallen en verspreiding van watervogels buiten de broedtijd. Gecombineerd met de gegevens die vrijwilligers verzamelen levert dat waardevolle informatie op over de aantallen en de verspreiding van ganzen, zwanen en smienten. De talrijkste soorten in Utrecht zijn kolgans en smient, gevolgd door grauwe gans en brandgans. Op de korte termijn (sinds 2011) laat alleen de knobbelzwaan nog een toename van de aantallen zien in provincie Utrecht. Zeven soorten zijn in aantal afgenomen, waaronder talrijke zoals de grauwe gans en smient. Dit beeld sluit redelijk aan bij het landelijke beeld.

Kaart 12. De telgebieden uit het Watervogelmeetnet, die in 2022-2023 minimaal één keer zijn geteld. In blauw zijn weergegeven de telgebieden waar de aanwezige ganzen, zwanen en smienten zijn geteld door Sovon-medewerkers. In rood zijn de telgebieden weergegeven die zijn geteld door vrijwilligers op (een selectie van) watervogels.

Soortnaam	Utrecht		Nederland		Aantalsschatting Utrecht 2016-21	%NL (winter)
	Trend lang	Trend kort	Trend lang	Trend kort		
Knobbelzwaan	+	+	+	+	5200	11
Wilde zwaan	?	-	+	0	61	2
Kleine zwaan	-	--	-	--	550	10
Kleine rietgans	+	?	-	--	49	<1
Toendrarietgans	-	-	+	0	1000	<1
Kolgans	++	?	+	0	68100	8
Grauwe gans	++	-	++	+	45900	7
Soepgans	-	--	0	--	990	8
Grote Canadese gans	++	?	++	+	3900	4
Kleine Canadese gans	?	--	++	-	?	
Brandgans	++	?	++	+	22000	7
Nijlgans	++	?	++	0	4400	11
Smient	+	-	+	0	68100	8

Samenvattend overzicht van trends (vanaf 1980 en laatste 12 jaar) en aantallen van ganzen, zwanen en smienten in Utrecht en Nederland, en het aantalsaandeel in de Nederlandse winterpopulatie.

5.2.9 Omgevingsprogramma Faunabeleid en Monitoring

Sinds 9 juli 2024 heeft de provincie een nieuw beleid voor het faunabeheer en monitoring. Het beleid is geactualiseerd en de monitoring verbeterd. Ten behoeve van dit nieuwe beleid heeft de Werkgroep ganzenbeheer Utrecht een advies gegeven over een toekomstbestendig ganzenbeheer. Daarnaast heeft de provincie gebruikt gemaakt van de gerechtelijke uitspraken over faunabeheer. Wanneer is dodelijk faunabeheer juridisch houdbaar en welke gegevens zijn daarvoor nodig? Ook heeft de provincie advies gevraagd over hoe om te gaan met hoefdieren binnen de provincie Utrecht. Om Provinciale Staten goed geïnformeerd te houden over het faunabeleid, rapporteert Gedeputeerde Staten ongeveer elke 1½ tot 2 jaar de voortgang.

5.2.10 Faunaschade

Voor een aantal diersoorten geldt dat zij niet gedood mogen worden, omdat:

- de staat van instandhouding niet gunstig is en niet geborgd kan worden dat de dodende maatregel de staat van instandhouding niet verder verslechtert (smienten op gras bijvoorbeeld)
- niet aantoonbaar is dat preventieve maatregelen onvoldoende werken
- het praktisch niet uitvoerbaar is (kleine zangvogels in fruitboomgaarden bijvoorbeeld)
- verstoring in het gebied in een bepaalde periode niet mag (ganzenrustgebieden bijvoorbeeld)

In deze gevallen kunnen grondgebruikers een tegemoetkoming in schade krijgen. Ook als de dodende maatregelen niet voldoende (al dan niet door beperkingen in de vrijstellingen en ontheffingen) werken om schade aan landbouw te voorkomen, is het mogelijk om daarvoor in aanmerking te komen.

De laatste jaren wordt, ook landelijk, steeds meer schade uitgekeerd. De kosten zijn onder andere afhankelijk van het beleid, het aantal aanvragen, het aantal schadeveroorzakende dieren, de hoogte van de schade en de gewasprijs. De laatste jaren is vooral de gewasprijs in kilogram droge stof op de

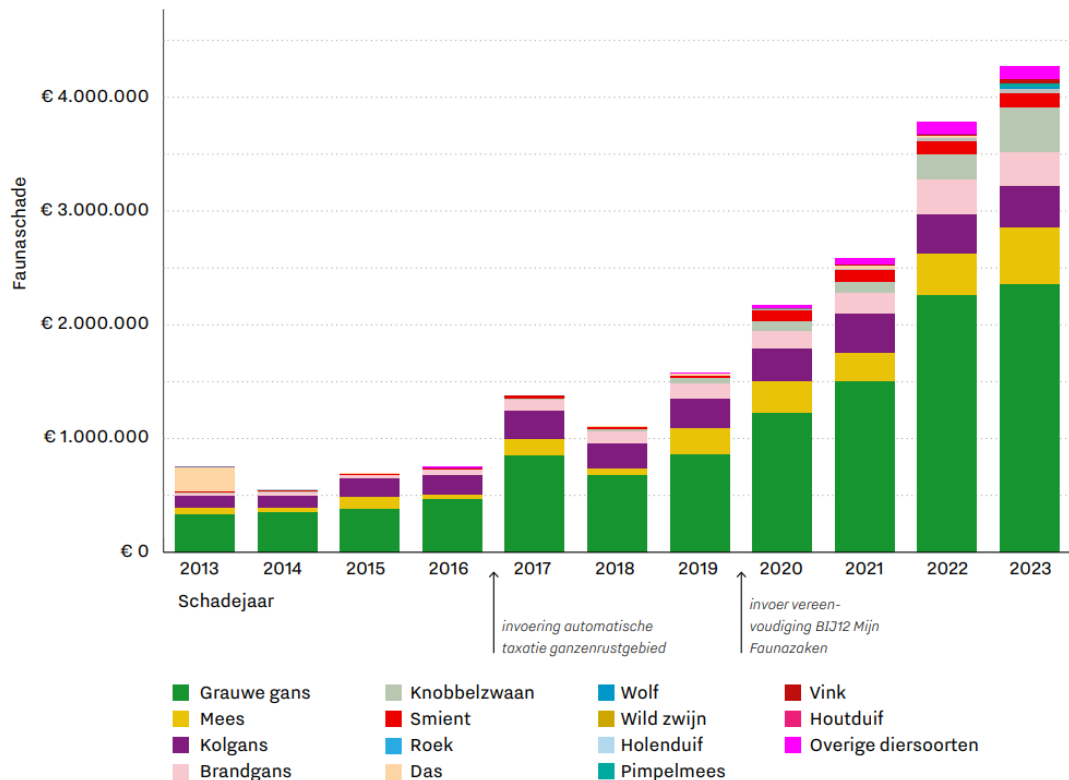
wereldmarkt de opstuwende factor van de schade-uitkeringen. Daar hebben de provincies weinig invloed op. Voor onze provincie is wel opvallend dat het aantal aanvragen jaarlijks nog behoorlijk toeneemt. Dit is waarschijnlijk door de nieuwe gebruikersvriendelijkere aanvraagapplicatie van BIJ12.

De top 5 van de meest schadeveroorzakende soorten (2022-2023) is de grauwe gans, gevolgd door mezen, knobbelzwaan, kolgans en brandgans. Van de in 2023 uitgekeerde schade aan gewassen en gehouden dieren in Utrecht van 4.271.580 euro betreft het voor 83% schade aan grasland (door ganzen) met een piek in het voorjaarsgras, gevolgd door peer, appel (zangvogels, met name mezen), snijmais en schaap (wolven). Op de website van BIJ12 staan de totale gegevens van Nederland onderverdeeld naar de provincies over verschillende jaargangen.

De laatste jaren zien we een flinke toename van de kosten bij deze top 5-soorten. Per jaar zijn de kosten in onze provincie met gemiddeld ongeveer 650.000 euro per jaar gestegen. In 2014 was de totale schade ruim een half miljoen euro, in 2024 is die gestegen tot ruim 4 miljoen euro.

Faunaschade per diersoort in Utrecht

Uitbetaalde faunaschade per diersoort in Utrecht

5.2.11 Invasieve exoten bestrijden

Er zijn soorten die niet van nature in ons land voorkomen maar die er door menselijk handelen terechtgekomen zijn. Vanwege bijvoorbeeld het ontbreken van natuurlijke vijanden hebben deze soorten zich soms exponentieel ontwikkeld en vormen ze inmiddels een bedreiging voor soorten die hier wel van nature voorkomen. In januari 2019 hebben Gedeputeerde Staten het eerste Programma Invasieve Exoten vastgesteld en is de uitvoering gestart. In 2019 werd de subsidiemogelijkheid voor bestrijding en beheersing van invasieve exoten voor het eerst opengesteld (binnen de uitvoeringsverordening subsidie biodiversiteit). In februari 2022 is het Uitvoeringsprogramma Invasieve Exoten 2022-2026 vastgesteld. Dit programma is in samenwerking met onder andere

terreinbeheerders en gemeenten tot stand gekomen en voorziet in een prioritering in de bestrijding en voortzetting van de subsidiemogelijkheden.

Wasbeer en wasbeerhond

In 2022 is er een wasbeer gezien in Nieuwegein. Deze wasbeer is gevangen en opgevangen. Hiermee is de vestiging van deze soort in de provincie Utrecht voorkomen. Van de wasbeerhond kwam een enkele melding vanuit het Vechtplassengebied, maar is daarna niet meer gezien.

Aziatische hoornaar

In 2022 zijn er geen meldingen geweest van Aziatische hoornaars in de provincie Utrecht. In 2023 zijn echter zeven nesten gevonden en verdelgd. Voor zover bekend zijn er geen nesten gemist. Wel was de verwijdering van één nest dermate laat in het seizoen, dat niet uitgesloten kan worden dat er vanuit dat nest nieuwe koninginnen uitgevlogen zijn. Deze potentiële uitvliegers en koninginnen die vanuit het zuiden noordwaarts trekken kunnen na 2023 voor nieuwe vestigingen en verdelgingsinspanningen zorgen. Vooralsnog blijft de inzet op voorkomen van vestiging en dus uitroeiing van ieder nest.

Amerikaanse rivierkreeften

De bestrijding en beheersing van Amerikaanse rivierkreeften is een bevoegdheid van het ministerie van LNV. Op initiatief van dit ministerie is in 2022 een (bestuurlijke) taakgroep opgericht om te onderzoeken welke juridische en praktische (on)mogelijkheden er zijn om de Amerikaanse rivierkreeften te bestrijden, nadat de waterschappen de problematiek bestuurlijk agendeerden. Vanuit het Uitvoeringsprogramma Invasieve Exoten draagt de provincie Utrecht daarom enkel bij aan onderzoek naar bestrijdingsmethoden.

De massale aanwezigheid van Amerikaanse rivierkreeften is een bedreiging voor de biodiversiteit.

In 2021 is gestart met de opschaling van het ecosysteemherstelonderzoek in een gebied dat nagenoeg de hele oppervlakte van de Molenpolder omvat. Doel van het onderzoek is om te testen of dominantie van rivierkreeften duurzaam kan worden voorkomen door het stimuleren van helder water door het aanpassen van de visstand en het enten van plantgemeenschappen. Roofdieren die

rivierkreeften eten, jagen immers op zicht (bijvoorbeeld aalscholvers, futen, reigerachtigen, otters) en hebben dus helder water nodig om de kreeftenstand te drukken. Het doel van het onderzoek is een ecosysteem waarin uitheemse rivierkreeften weliswaar in voorkomen, maar zonder dat zij dominant worden.

Met een subsidie is ook bijgedragen aan onderzoek naar het wegvangen van uitheemse rivierkreeften in polder Zegveld. Het rapport met onderzoeksresultaten en bevindingen is in december 2023 gepubliceerd door Wageningen Environmental Research.

Aziatische duizendknopen

Er is opdracht verleend voor het bestrijden van Aziatische duizendknopen op provinciale gronden, onder andere bij Sortie 16. Ook voor de bestrijding van uitheemse duizendknopen is subsidie beschikbaar. Met behulp van deze subsidie hebben terreinbeherende organisaties de Aziatische duizendknopen bestreden in hun natuurgebieden, zoals op de Valkenheide en in de Blauwe Kamer. Ook is er subsidie verleend voor het onderzoeken en verder ontwikkelen van een bestrijdingsmethode op basis van schimmelculturen.

De provincie stelt subsidie beschikbaar voor het bestrijden van invasieve exoten, zoals de Aziatische duizendknopen.

5.2.12 Conclusie de balans bewaken

Natuurcompensatiebank

In de natuurcompensatiebank houdt de provincie gronden op 'voorraad' voor de realisatie van natuur- en boscompensatieverplichtingen. Organisaties met een natuur- en boscompensatieverplichting kunnen op de compensatielocaties, tegen betaling, hun compensatieverplichting laten realiseren. Over de stand van zaken van de natuurcompensatiebank wordt jaarlijks gerapporteerd in de

rapportage natuur- en boscompensatie provincie Utrecht. De meest recente rapportage natuur- en boscompensatie is de rapportage over 2023.

Faunabeheer

Nulstand

Voor wild zwijn en edelhert hanteert de provincie een nulstandbeleid. Voor wild zwijn is de vergunning hiervoor door de rechtbank vernietigd. De provincie is hiertegen in hoger beroep gegaan, er is nog geen uitspraak. Tot nog toe is er overigens geen vestiging van wilde zwijnen in de provincie Utrecht. Ook voor edelherten is er geen vergunning verleend omdat ze tot nog toe niet zijn waargenomen in de provincie Utrecht. Damherten mogen in lage dichtheden voorkomen op Plantage Willem III en de Remmerdense heide. In 2023 lagen de getelde aantallen (35), ver onder de toegestane aantallen (80). Mogelijk speelt de komst van de wolf hierin een rol mogelijk stroperij, dat is nog niet duidelijk.

Ter voorkoming van verkeersschade is het doel om de reeënpopulatie op 1500-2200 getelde dieren te houden. Deze doelstelling is afgelopen 3 jaar ondanks afschot met een telling van 3000-3330 dieren niet gehaald. Ook is het aantal aanrijdingen met ongeveer 300 per jaar, stabiel en is de doelstelling van minder aanrijdingen niet gehaald.

Wolf

Sinds mei 2023 is de wolf gevestigd in de provincie Utrecht. In 2024 heeft de eerste roedel zich gevestigd en zijn er inmiddels ook welpen. Dit laat zien dat natuurbeschermingsmaatregelen goed werken. Het is een succes dat ook nieuwe uitdagingen met zich meebrengt. Zo neemt het aantal meldingen van schade aan gehouden dieren (met name schapen) toe. Ook het aantal incidenten tussen mens-wolf en hond-wolf nemen toe. De provincie stelt op basis van het interprovinciale wolvenplan een rastersubsidie beschikbaar voor hoefdierhouders. De provincie blijft zich inzetten om samenleven met de wolf mogelijk te maken. De wolf wordt opgenomen in het nieuwe Faunabeheerplan, waarbij de focus waarschijnlijk ligt op het nemen van preventieve maatregelen bij grondgebruikers, de impact van de wolf op grote hoefdieren en het eventueel effect op faunabeheer van die soorten.

Schade voorkomen

Om te voorkomen dat de maatschappij onevenredige schade ondervindt (aan landbouw, verkeer, waterkeringen, begraafplaatsen, sportvelden, voedselopslag en biodiversiteit) staat de provincie Utrecht schadebestrijding en of populatiebeheer toe voor een aantal soorten. Voor landbouwschade was het de afgelopen jaren toegestaan een aantal vogelsoorten te doden, meestal is daarvoor eerst de inzet van niet dodende middelen vereist. Het gaat bij fruitschade om verwilderde duif, houtduif, ekster, gaai, kauw, halsbandparkiet, spreeuw en zwarte kraai. Voor sportvelden, begraafplaatsen en voedselopslag ging het om konijn, zwarte en bruine rat. Voor schade aan biodiversiteit gaat het om doden van vos in weidevogelkerngebieden, en het vangen en neutraliseren (sterilisatie/castratie) van verwilderde katten. In 2025 wordt het vangen en neutraliseren van verwilderde katten geëvalueerd en besloten of voortzetting zinvol is.

In de provincie Utrecht is er veel schade aan gras door ganzen. In de periode 2021-2023 golden nog de afspraken uit het 'Utrechtse Ganzenakkoord' uit 2014. Hierin zijn afspraken gemaakt over grauwe gans, brand- en Canadese gans. Doel van het akkoord was de ganzenstand en daarmee de grasschade te reduceren en om het behoud van winterrust voor trekganzen te garanderen. In het akkoord werden doelstanden voor standganzen afgesproken. Voor brandganzen liggen de aantallen momenteel onder de doelstand en is populatiebeheer sinds 2022 niet meer toegestaan. Voor grauwe ganzen is de zomerstand stabiel maar liggen de aantallen hoger dan de doelstand. De provincie wil dat grondgebruikers in eerste instantie proberen grasschade te voorkomen met niet-dodende maatregelen. In de periode 2021-2023 heeft de provincie onderzoek en een pilot hiernaar uitgevoerd. Deze heeft succesvolle methoden opgeleverd, met als resultaat een lokale schadereductie van 52 %.

De resultaten van de onderzoeken en de pilot worden meegenomen in het nieuwe Faunabeheerplan dat in 2026 in werking treedt.

Ganzenrustgebieden

Een onderdeel van het ganzenakkoord was het instellen van de ganzenrustgebieden, om het behoud van winterrust voor trekganzen te garanderen. De effectiviteit van de ganzenrustgebieden is in 2022 geëvalueerd. Hieruit bleek dat voor het opvangen van alle overwinterende ganzen deze gebieden bijna 4 keer zo groot zouden moeten worden. Ook bleek dat 2 van de 3 gebieden niet optimaal benut worden door ganzen. De provincie Utrecht voldoet wel, met het aanwijzen van het oppervlak ganzenrustgebied, aan de internationale taakstelling.

Omgevingsprogramma Faunabeleid en Monitoring

Op 9 juli 2024 heeft de provincie met het Omgevingsprogramma Faunabeleid en Monitoring (OFM) nieuw beleid vastgesteld. Hiervoor heeft de Werkgroep ganzenbeheer Utrecht een advies gegeven over een toekomstbestendig ganzenbeheer. Daarnaast heeft de provincie gebruikt gemaakt van de gerechtelijke uitspraken rondom faunabeheer, wat het beleid juridisch houdbaar maakt. Op basis van het OFM maakt de Faunabeheereenheid het nieuwe faunabeheerplan dat in 2026 in werking treedt.

Schade

In een aantal gevallen kunnen grondgebruikers een tegemoetkoming in schade krijgen. De laatste jaren wordt steeds meer, ook landelijk, schade uitgekeerd. De kosten zijn onder andere afhankelijk van het beleid, het aantal aanvragen, het aantal schadeveroorzakende dieren, de hoogte van de schade en de gewasprijs. De laatste jaren is vooral de gewasprijs in kilogram droge stof op de wereldmarkt de opstuwende factor van de schade-uitkeringen. Daar hebben de provincies weinig invloed op. Voor de provincie Utrecht is wel opvallend dat het aantal aanvragen jaarlijks nog behoorlijk toeneemt. Dit komt waarschijnlijk door de nieuwe gebruikersvriendelijkere aanvraagapplicatie van BIJ12.

De top 5 van de meest schadeveroorzakende soorten (2022-2023) is: grauwe gans, gevolgd door mezen, knobbelzwaan, kolgans en brandgans. De laatste jaren zien we een flinke toename van de kosten bij deze top 5-soorten. Per jaar zijn de kosten in onze provincie met gemiddeld ongeveer 650.000 euro per jaar gestegen. In 2014 was de totale schade ruim een half miljoen euro, in 2024 is die gestegen tot ruim 4 miljoen euro. Dit betreft voor 83% schade aan grasland (door ganzen).

Invasieve exoten

De provincie is verantwoordelijk voor de bestrijding van (een aantal) invasieve exoten die de biodiversiteit bedreigen. In februari 2022 is het Uitvoeringsprogramma Invasieve Exoten 2022-2026 vastgesteld. Dit programma is in samenwerking met onder andere terreinbeheerders en gemeenten tot stand gekomen en voorziet in een prioritering in de bestrijding en voortzetting van de subsidiemogelijkheden. Met behulp van deze subsidie hebben terreinbeherende organisaties de Aziatische duizendknopen bestreden in hun natuurgebieden, zoals op de Valkenheide en in de Blauwe Kamer. Vestiging van wasbeer in 2022 in Nieuwegein is voorkomen, vestiging van Aziatische Hoornaar in 2022 is zeer waarschijnlijk voorkomen.

Bestrijding van Amerikaanse rivierkreeft is een verantwoording van LVVN, vanuit het Uitvoeringsprogramma Invasieve Exoten draagt de provincie Utrecht daarom enkel bij aan onderzoek naar bestrijdingsmethoden. De provincie draagt in dit kader bij aan het ecosysteemherstelonderzoek in de Molenpolder. Ook is er met een subsidie bijgedragen aan onderzoek naar het wegvangen van uitheemse rivierkreeften in polder Zegveld. Een van de conclusies is dat Amerikaanse rivierkreeft een van hoofdoorzaken is van het verdwijnen van waterplanten. Maar niet de enige, andere hoofdoorzaken zijn veranderde chemische samenstelling van het oppervlaktewater, landbouwbestrijdingsmiddelen/gewasbeschermingsmiddelen en slecht beheer van de watergangen.

Bijlagen

Bijlage 1. Evaluatie actiepunten realisatiestrategie natuur

In onderstaande tabel is per actiepunt uit de realisatiestrategie van december 2022 opgenomen wat de status is. Onder de tabel is ingegaan op het prioritaire gebiedenbeleid NNN.

§	Onderdeel	Nr.	Actie volgens realisatiestrategie	Voortgang	Status
5.1.1	Versterking samenwerking derden	1	Gerichte benadering: eigenaren en betrokkenen begeleiden.	Binnen projecten waar we werken aan onder andere natuurrealisatie zijn er regelmatig gesprekken met eigenaren over de mogelijkheden voor natuurrealisatie op hun percelen. Voor die percelen waar geen projecten lopen, wordt dit gedaan in het kader van de gebiedsprocessen.	Afgerond/ doorlopen d
5.1.1	Versterking samenwerking derden	2	Aanwijzen van accounthouders per terreinbeherende organisatie (TBO).	Voor SBB is een accounthouder aangesteld mede vanwege de grote versnellingsopgave van de inrichting van bestaande natuur. Uit een eerste verkenning blijkt dat dit als zeer helpend wordt ervaren. Voor andere TBO's zijn geen accounthouders aangewezen maar zijn de contacten geïntensiveerd.	Afgerond/ doorlopen d
5.1.1	Versterking samenwerking derden	3	Samenwerking gemeenten	Waar procedures lopen voor aanpassing van omgevingsplannen of vergunningen ten behoeve van natuurrealisatie zijn de contacten met gemeenten aangehaald en als het nodig is om procedures vlot te trekken ondersteunen wij deze gemeenten.	Afgerond/ doorlopen d
5.1.2	Ondersteuning partners	4	In gesprek met het Rijk over financiering SBB	Provincie is hierover met SBB in gesprek.	Lopend
5.1.2	Ondersteuning partners	5	Overleg met het Rijk en IPO: inzetten om geld/capaciteit ter beschikking te stellen om partners te ondersteunen.	In het kader van het UPLG wordt met partners gesproken over hoe wij hun kunnen ondersteunen bij deelname in gebiedsprocessen.	Afgerond/ doorlopen d
5.1.2	Ondersteuning partners	6	Beschikbaar stellen projectleider aan SBB voor versnelling van de natuuropgave	1e fase afgerond naar tevredenheid beide partijen.	Afgerond/ doorlopen d

§	Onderdeel	Nr.	Actie volgens realisatiestrategie	Voortgang	Status
5.1.2	Ondersteuning partners	7	Onderzoeken mogelijkheden subsidie functieverandering en inrichting voor gemeenten en waterschappen	In de SKNL is een mogelijkheid voor waterschappen en gemeenten om subsidie functieverandering en inrichting aan te vragen.	Afgerond
5.1.3	Combinatievormen natuur en landbouw	8	Combinatievormen van natuur en landbouw mogelijk maken	We zijn in afwachting van de reactie van de Europese Commissie op de wijziging van de catalogus Groen Blauwe Diensten die door LVVN ingediend is.	Gestart
5.2.1	Pachtinstrumentari om beter benutten	9	NNN-voorwaarden voor geliberaliseerde pacht ook toepassen binnen de GC	Bij de pachtuitgifte worden gronden binnen de GC in natuurpacht uitgegeven. Ook wordt gekeken of het mogelijk is om de percelen meerjarig te verpachten.	Afgerond
5.2.1	Pachtinstrumentari om beter benutten	10	TBO's faciliteren in het pachtvrij krijgen van voor natuur beoogde percelen.	Wij stellen ontpachtingssubsidie beschikbaar en zetten onze ruilgronden in indien mogelijk en zetten onze experts in bij de onderhandelingen.	Afgerond
5.2.1	Pachtinstrumentari om beter benutten	11	Wij verkennen in 2023 de noodzaak en de mogelijkheden om ook die percelen die nog geen natuur zijn maar wel vallen binnen de begrenzings van het NNN te voorzien van natuurvoorwaarden bij de pacht.	Binnen PU geven we daar al invulling aan. We hebben een nieuwe nota grondbeleid opgesteld waarin pachtbeleid als apart onderdeel is opgenomen en waarin ook het uitgiftekader geconcretiseerd is. Wordt 4-jaarlijks geactualiseerd; tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk. Buiten de PU kunnen we overleggen met andere partijen en hen motiveren/stimuleren ook meer 'natuurvoorwaarden' in hun liberale pachtcontracten op te nemen op die percelen binnen de NNN. ASR en SBB hebben al eigen voorwaarden die verder gaan dan die van PU.	Afgerond
5.2.3	Opzetten en ontwikkelen provinciale grondbank en kavelruilbureau	12	Oprichten Grondbank/ beschikbaar stellen ruilgrond	Strategische grondbank is opgericht, meerdere kavelruilcoördinatoren aangetrokken.	Afgerond
5.2.3	Opzetten en ontwikkelen provinciale grondbank en kavelruilbureau	13	Herbegrenzings	Dit is een doorlopend proces. Doordat we nu met ruimere zoekgebieden werken zijn herbegrenzings minder vaak nodig.	Afgerond

§	Onderdeel	Nr.	Actie volgens realisatiestrategie	Voortgang	Status
5.2.4	Inzet dwingend instrumentarium	14	Toevoegen van percelen in de gemeente Vijfheerenlanden aan de kaart prioritaire gebieden NNN	Tegelijk met de vaststelling van de realisatiestrategie besloten en uitgevoerd.	Afgerond
5.2.4	Inzet dwingend instrumentarium	15	Evalueren prioritaire gebiedenbeleid	Zie tekst onder de tabel	Gestart
5.2.4	Inzet dwingend instrumentarium	16	Analyse van cruciale percelen	Zie tekst onder de tabel	Gestart
5.2.4	Inzet dwingend instrumentarium	17	Heropenstellen verplaatsingsregeling	Afgerond	Afgerond
5.3.1	Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN	18	Zoekgebieden toevoegen aan het Natuurbeheerplan 2023 en deze gewijzigd vaststellen.	Dit is meegenomen in het Natuurbeheerplan 2023.	Afgerond
5.3.1	Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN	19	Openstellingsbesluit voor SKNL en UVAN aanpassen op de mogelijkheden voor zoekgebieden en gewijzigd vaststellen	Dit is uitgevoerd.	Afgerond
5.3.1	Inzetten op natuurkwantiteit in plaats van natuurkwaliteit bij begrenzen en herbegrenzen NNN	20	UVAN aanpassen aan de zoekgebieden en aangepast Natuurbeheerplan	Dit is uitgevoerd.	Afgerond
5.3.2	Ontwikkelen fondsen	21	Verhogen beheervergoeding naar 84% van de SKP	Afgerond	Afgerond
5.3.2	Ontwikkelen fondsen	22	Verhogen beheervergoeding naar 100% van de SKP	Aangekaart in het landelijk overleg met de andere provincies. Gesprekken hierover lopen.	Gestart
5.3.2	Ontwikkelen fondsen	23	Schrappen eigen bijdrage bij inrichting	Afgerond	Afgerond
5.3.2	Ontwikkelen fondsen	24	Verkoop/ruil natuurgronden met kwalitatieve verplichtingen of overeenkomst borging natuur	Is reguliere werkwijze. Stappen zijn inmiddels beter uitgewerkt en bij grondzaken opgenomen in de werkwijze (als extra werkproces afgesproken).	Afgerond
5.3.3	Inrichting administratief eerder gereed melden	25	Verkennen welke percelen al ingericht kunnen worden	Samen met de ecologen van de eigenaren is gekeken welke percelen ingericht kunnen worden. Voor de betreffende percelen zijn projecten gestart.	Afgerond

§	Onderdeel	Nr.	Actie volgens realisatiestrategie	Voortgang	Status
5-3-3	Inrichting administratief eerder gereed melden	26	Versneld inrichten van beschikbare percelen	We dragen hier als PU aan bij door de voortgang te bespreken met TBO's en door voor SBB een PL beschikbaar te stellen om te ondersteunen bij de benodigde processen.	Gestart
5-3-4	Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt	27	Opzet dashboard	Het bestaande dashboard over de werkprocessen is na de vaststelling van de realisatiestrategie afgerond. Inmiddels wordt ook gewerkt aan een dashboard dat inzicht geeft in de voortgang van de realisatie van het NNN.	Afgerond
5-3-4	Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt	28	Opschonen/ vullen en gebruiken van het systeem P8, (waarmee provinciaal grondbezit in pacht kan worden uitgegeven en grondtransacties bijgehouden kunnen worden).	Is in gebruik genomen.	Afgerond
5-3-4	Opzet provinciaal coördinatieteam/aanspreekpunt	29	Extra mogelijkheden van P8 inventariseren	Doorlopend proces	Afgerond
5-3-5	Informatie en communicatie	30	De voortgang van de realisatie bijhouden in GIS	Doorlopende actie	Afgerond
5-3-5	Informatie en communicatie	31	Werkportaal opzetten voor het bijhouden van actuele informatie over projecten	Er is een GIS-omgeving ingericht	Afgerond
5-3-5	Informatie en communicatie	32	Aansluiten op het landelijke spoor voor versnellen natuurrealisatie	We zijn lid geworden van de landelijke taskforce realisatie NNN die vervolgens in juni 2024 opgeheven is.	Afgerond
5-3-5	Informatie en communicatie	33	NNN en GC-opgave actief onder de aandacht brengen bij andere opgaven, zoals Groen Groeit Mee en NPLG.	Continu proces, extra communicatie inzet wordt opgestart, zoals bij de klankbordgroep BGM en de kerngroep NPLG. Continu proces dat veel aandacht vergt nu de GGA's opgesteld worden	Afgerond
5-3-5	Informatie en communicatie	34	De NNN-opgave wordt integraal meegenomen in het ULG en NPLG	Lopend. Besluit in PS op 16 November 2022 Continu proces dat veel aandacht vergt nu de GGA's opgesteld worden	Afgerond

Toepassing instrumentarium prioritaire gebiedenbeleid NNN

In deze rapportage gaan we in op de feiten en cijfers van de toepassing van het prioritaire gebiedenbeleid NNN in de afgelopen jaren. Op basis van een analyse van de kaart prioritaire gebieden volgt nog een voorstel voor een aangepaste kaart met onderbouwing. Dat wordt voorgelegd op het moment dat ook het afwegingskader voor onteigening wordt voorgelegd aan PS (medio 2025).

In 2009 hebben PS de kaart voor prioritaire gebieden in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), inmiddels hernoemd in Natuurnetwerk Nederland (NNN), vastgesteld. Hierop staan de gebieden waar het tempo van verwerving en functieverandering te laag ligt om de doelen voor ontwikkeling van natuur en recreatierreinen tijdig te halen. Voor deze gebieden hebben PS aangegeven op termijn bereid te zijn een besluit over onteigening te nemen, daarom kan in deze zogenaamde prioritaire gebieden NNN onderhandeld worden op basis van schadeloosstelling. In 2010 hebben GS de uitvoering van het besluit opgeschort vanwege onduidelijkheid over de EHS en de beschikbare middelen. In 2011 is de ambitie van de provincie op het gebied van de EHS bijgesteld in het Akkoord van Utrecht. En in de jaren daarna zijn er nieuwe afspraken gemaakt met het rijk over financiering van de opgaven. In de Nota Grondstrategie uit 2014 is besloten het prioritaire gebiedenbeleid NNN te hervatten. GS hebben de kaart in 2016 en 2022 beleidsneutraal aangepast. In 2016 zijn een aantal gebieden van de kaart afgehaald, waar op basis van eerdere besluitvorming duidelijk was dat hier in de toekomst niet onteigend zou gaan worden, bijvoorbeeld het gebied Groot Mijdrecht Noord-oost. In 2022 zijn, bij de vaststelling van de realisatiestrategie natuur de percelen toegevoegd binnen de gemeente Vijfheerenlanden, die binnen de begrenzing van Natura 2000 vielen en op kaart stonden als 'te ontwikkelen natuur' in het Akkoord van Utrecht.

Cijfermatige evaluatie

Voor de jaren 2015 t/m 2023 is gekeken hoe vaak is aangekocht op basis van schadeloosstelling. In de tabel hieronder staan de getallen in aantallen, hectares en percentages. In de praktijk is gebleken dat in het geval van aankoop op basis van schadeloosstelling, een agrariër die op een andere plek verder wil met zijn bedrijf, op deze manier eerder in beweging brengt. Dat komt omdat de schadeloosstelling, bij aankoop van een heel agrarisch bedrijf, ervoor zorgt dat de agrariër in staat wordt gesteld om op een andere plek verder te gaan met zijn bedrijf. Hij krijgt niet alleen de marktwaarde van het bedrijf vergoed, maar bijvoorbeeld ook de kosten voor verhuizing, een adviseur, etc.

Het prioritair gebiedenbeleid heeft tot meer realisatie geleid en is daarmee helpend voor de versnelling van aankoop.

Totaal aantal aankopen	57
Totaal aantal aankopen op basis van schadeloosstelling	8
% aangekocht op basis van schadeloosstelling	14%
Totaal aantal ha aangekocht	539 ha
Aantal ha aangekocht o.b.v. schadeloosstelling	145 ha
% ha aangekocht op basis van schadeloosstelling	27%

Aankopen o.b.v. schadeloosstelling in de jaren 2015-2023 in aantallen, hectares en percentages.

Analyse van de kaart prioritaire gebieden

We voeren op dit moment een analyse uit welke percelen nog steeds prioritair zijn. De kaart met prioritaire gebieden moet hierop worden aangepast (op de kaart vervallen de gebieden waarbij niet aantoonbaar op die locatie natuur moeten worden gerealiseerd). Het gaat hierbij onder andere om gebieden waar al herbegrenzing heeft plaatsgevonden. Het verwijderen van deze gebieden van de kaart leidt tot een verkleining van de op de kaart aangegeven oppervlakte. Andersom kan vanuit de natuuropgaven zoals bijvoorbeeld GGA/VHR/EA en NDA's blijken dat voor andere gronden de prioriteit juist wel zou kunnen worden onderbouwd. Wij brengen in beeld voor welke percelen dit geldt en bezien of het beleid hierop moet worden aangepast.

Bijlage 2. Subsidie natuurbeheer

Subsidie natuurbeheer (2023) in vergelijking met 2019: gecontracteerde natuur- en landschapsbeheertypen in natuurgebieden.

Landschapsbeheertypen	Eenheid	2019	2023
Lo1.01 Poelen/klein historisch water	stuks	264	336
Lo1.02 Houtwal en houtsingel 1)	ha	176	99
Lo1.03 Elzensingel 1)	meter	12.840	9.200
Lo1.04 Bossingel en bosje 1)	ha	25	n.v.t.
Lo1.05 Knip-of scheerheg	meter	7.305	11.000
Lo1.06 Struweelhaag	meter	1.100	4.700
Lo1.07 Laan 2)	ha/m	368 ha	295.200 m
Lo1.08 Knotboom 3)	stuks	7.531	11.559
Lo1.09 Hoogstamboomgaard	ha	27	37
Lo1.16 Bossingel	ha	7	65
Lo2.01 Fortterrein	ha	121	137

Natuurbeheertypen	(Eenheid: ha)	2019	2023
No1.03 Rivier- en moeraslandschap		0,1	0
No2.01 Rivier		101	129
No3.01 Beek en bron		0	1
No4.01 Kranswierwater		190	150
No4.02 Zoete plas		349	529
No5.01 Moeras 1)		673	246
No5.02 Gemaaid rietland		35	38
No5.03 Veenmoeras (nieuw per 01-01-2021)		0	72
No5.04 Dynamisch moeras (nieuw per 01-01-2021)		0	142
No6.01 Veenmosrietland en moerasheide		70	96
No6.02 Trilveen		30	104
No6.04 Vochtige heide		127	110
No6.05 Zwakgebufferd ven		24	29
No6.06 Zuur ven en hoogveen ven		4	2
No7.01 Droge heide		656	659
No7.02 Zandverstuiving		128	121
N10.01 Nat schraalland		273	400
N10.02 Vochtig hooiland		501	460
N11.01 Droog schraalland		313	308
N12.01 Bloemdijk		3	0
N12.02 Kruiden-en faunarijkgasland		2.425	2.903
N12.03 Glanshaverhooiland		153	205
N12.04 Zilt- en overstromingsgasland 1)		172	0
N12.05 Kruiden-en faunarijke akker		259	264
N12.06 Ruigteveld		12	43
N13.01 Vochtig weidevogelgasland		905	853

Natuurbeheertypen	(Eenheid: ha)	2019	2023
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos		208	242
N14.02 Hoog- en laagveenbos		259	250
N14.03 Haagbeuken- en essenbos		463	653
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos		4.806	5.128
N16.01 Droog bos met productie	1)	948	0
N16.02 Vochtig bos met productie	1)	27	0
N16.03 Droog bos met productie		5.353	6.347
N16.04 Vochtig bos met productie		380	396
N17.01 Vochtig hakhout en middenbos	1)	161	0
N17.02 Droog hakhout		49	42
N17.03 Park- en stinzenbos 1)		352	285
N17.04 Eendenkooi		24	18
N17.05 Wilgengriend		143	170
N17.06 Vochtig- en hellinghakhout		220	251
Totaal Natuurtypen		20.796	21.645

- Afname in vergelijking met 2019 is (deels) het gevolg van gewijzigde intekenregels en/of: L-/N- type is komen te vervallen in SNL-systematiek en is gerangschikt onder een ander L-/N-type, óf is in het NBP op basis van gewijzigd inzicht in 2023 gerangschikt onder ander L-/N- type. Omdat de beschikking aan Staatsbosbeheer dateert van 2020 (voor de wijziging van het N-type 05.01 moeras) en deze beschikking nog doorloopt tot en met 2025 is bij No5.01 Moeras nog 246 hectare opgenomen.
- Lo1.07 Laan wordt na 2019 niet meer in ha gerapporteerd maar in lengte (meters)
- Toename als gevolg van fout in 2019. Knotbomen van Staatsbosbeheer ontbraken destijds in het overzicht.

Bijlage 3. Natuurkwaliteit in natuurterreinen

Heide

Vrijwel alle Droge heide in de provincie Utrecht komt op de Utrechtse heuvelrug voor. De botanische kwaliteit van de droge heide is matig, maar er is veel variatie in kwaliteit en op een aantal plekken is de kwaliteit goed. Vooral soorten van licht gebufferde bodems zijn als een gevolg van de verzuring verdwenen of zeer zeldzaam geworden, een trend die ook landelijk terug is te zien. Het vele plagwerk dat de laatste decennia is uitgevoerd, heeft de vergrassing (als gevolg van stikstofdepositie) succesvol bestreden en heeft veel stikstofverbindingen uit de bodem verwijderd. Wel hebben deze plagwerkzaamheden veel andere mineralen zoals fosfor uit de bodem verwijderd, net als het laatste restje buffering. Verder zijn veel soorten die de afgelopen periode, als een gevolg van herstelmaatregelen, sterk waren toegenomen, zoals klein warkruid, kruipbrem en stekelbrem nu sterk in aantal teruggelopen. Momenteel blijft de kwaliteit van de droge heide sterk onder druk staan aan als gevolg van de stikstofdepositie.

Voor Vochtige heide is de botanische kwaliteit goed en redelijk stabiel. Wel spelen hier dezelfde thema's die ook op droge heide van toepassing zijn. Zo wordt de kwaliteit van de vochtige heide bedreigt door de verzuring en vermesting veroorzaakt door atmosferische stikstofdepositie. Ook in de Vochtige heide zijn soorten van licht gebufferde bodems, zoals heidekartelblad en welriekende nachtorchis, verdwenen of zeer zeldzaam geworden. Soorten van zuurdere omstandigheden, zoals kleine zonnedaauw, doen het daarentegen juist redelijk, ook als een gevolg van recente herstelmaatregelen zoals het verwijderen van bos.

SNL-metsoorten beheertype **Droge heide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 100 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Dwergviltkruid	40	Kruipwilg	3
Stekelbrem	30	Grondster	3
Zandblauwtje	29	Liggende vleugeltjesbloem	2
Buntgras	27	Gewone eikvaren	1
Kruipbrem	26	Grote wolfsklauw	1
Klein warkruid	23	Blauwe knoop	1
Hondsviooltje	18	Gevlekte orchis / Bosorchis	1
Borstelgras	12	Verfbrem	1
Zilverhaver	12	Riempjes	0
Jeneverbes	10	Fraai hertshooi	0
Gaspeldoorn	4	Gewone vleugeltjesbloem	0
Klokjesgentiaan	4	Stijve ogentroost	0

SNL-metsoorten beheertype **Vochtige heide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 15 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Kleine zonnedaauw	10	Geelgroene zegge	3
Bruine snavelbies	9	Kleine veenbes	2
Veelstengelige waterbies	8	Blauwe knoop	2
Moeraswolfsklauw	8	Kruipbrem	2
Klokjesgentiaan	6	Wilde gagel	2
Veenbies	6	Kruipwilg	1

Witte snavelbies	6	WATERAARDBEI	1
Stekelbrem	5	Gevlekte orchis / Bosorchis	1
Ronde zonnedauw	4	Hondsviooltje	1
Beenbreek	3		

Droog schraalland en Glanshaverhooiland

De botanische kwaliteit van het Droog schraalland in Utrecht is matig en tevens is de kwaliteit ook afgenomen. Van de 27 Utrechtse gebieden met droog schraalland zijn er drie die goed scoren. Sommige soorten van zuurdere pionierssituaties, zoals dwergviltkruid, Duits viltkruid en zandblauwtje, doen het nog redelijk. Veel soorten die aan meer gebufferde situaties zijn gebonden, waren echter al zeldzaam en zijn als een gevolg van de voortschrijdende verzuring en vermessing juist verder verdwenen. Dit is zowel een gevolg van de verzuring door atmosferische stikstofdepositie als van het wegvallen van natuurlijke bronnen van buffering, zoals overstromingen door rivierwater. Daarnaast is de huidige lagere kwaliteit ook een gevolg van het toegenomen aantal gebieden van dit beheertype. Dit is deels een gevolg van de uitbreiding van de provincie Utrecht met de gemeente Vijfheerenlanden, maar ook door het realiseren van meer gebieden droog schraalland. Door de uitbreiding met meerdere gebieden met een lagere botanische kwaliteit, daalt ook de gemiddelde kwaliteit van dit beheertype.

Het beheertype Glanshaverhooiland scoort goed op botanische kwaliteit, maar laat een lichte achteruitgang in soorten zien. Glanshaverhooilanden zijn over het algemeen gebonden aan het rivierengebied en voedsel- en basenrijker dan droge schraallanden, waardoor verzuring hier een minder groot effect heeft dan op droge schraallanden. Wel kan verruiging als een gevolg van stikstofdepositie een negatief effect hebben op veel gevoeliger soorten. Glanshaverhooilanden zijn afhankelijk van beheer met maaien en afvoeren, maar dit is onvoldoende om de effecten van stikstofdepositie te mitigeren. Een verklaring voor de plotselinge daling in botanische kwaliteit is lastig te geven, hoewel ook hier een uitbreiding van het oppervlakte van dit beheertype een rol kan hebben gespeeld.

SNL-metsoorten beheertype **Droog schraalland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 27 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Dwergviltkruid	11	Betonie	1
Zandblauwtje	11	Bijenorchis	1
Kruipbrem	8	Blauwe bremraap	1
Zacht vetkruid	7	Brede ereprijs	1
Beyertjes	7	Duifkruid	1
Veldsalie	7	Echte gamander	1
Zilverhaver	6	Gelobde maanvaren	1
Hondsviooltje	6	Gestreepte klaver	1
Duits viltkruid	5	Grote centaurie	1
Kleine steentijm	4	Grote keverorchis	1
Rivierduinzegge	3	Gulden sleutelbloem	1
Grote tijm	2	Klavervreter	1
Kaal breukkruid	2	Kleine pimpinel / Moespimpinel	1
Borstelkrans	2	Kleine ruit	1
Dichte bermzegge	2	Kleine tijm	1

Rapunzelklokje	2	Knolsteenbreek	1
Steenanjer	2	Rode bremraap	1
Tripmadam	2	Verfbrem	1
Walstrobremraap	2	Voorjaarsganzerik	1
Wilde averuit	1	Bleek schildzaad	0

SNL-metsoorten beheertype **Glanshaverhooiland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 21 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Groot streepzaad	17	Ruige weegbree	3
Goudhaver	16	Veldsalie	3
Gele morgenster	13	Karwijvarkenskervel	2
Kattendoorn	11	Oosterse morgenster	2
Knolboterbloem	10	Beemdkroon	2
Geel walstro	9	Moeslook	2
Kleine ratelaar	8	Karwij	1
Grote bevernel	4	Borstelkrans	1
Bevertjes	4	Brede ereprijs	1
Grasklokje	4	Grote leeuwenklauw	1
Beemdooievaarsbek	4	Aardaker	0
Gewone vogelmelk	4	Bochtige klaver	0
Wilde marjolein	4	Kluwenklokje	0

Voedselrijk grasland

Kruiden- en faunairijk grasland is een van de meest voorkomende beheertype in Utrecht. Het gaat hierbij om natuurgrasland dat (nog) niet de bijzondere soorten van de andere graslandtypen heeft, maar in potentie wel tamelijk soortenrijk kan zijn. Het is ook het beheertype dat direct wordt toegekend na functieverandering van landbouw naar natuur. Daarnaast worden de wat beter ontwikkelde vochtige graslanden al snel tot vochtig hooiland gerekend. Hoewel de gemiddelde botanische kwaliteit van Kruiden- en faunairijk grasland desondanks matig tot goed is, zijn er veel gebieden met een lage botanische kwaliteit. Een deel van deze graslanden wordt nog ingericht voor hogere doeltypen. Graslanden die niet worden ingericht, moeten worden verschaald via maaien en afvoeren. Dat wordt helaas niet altijd gedaan. Hierdoor, en door de uitbreiding van het oppervlakte van dit beheertype met nieuwe graslanden van matige kwaliteit, is de kwaliteit van dit beheertype licht achteruitgegaan ten opzichte van de vorige periode.

SNL-metsoorten beheertype **Kruiden- en faunairijk grasland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 281 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Echte koekoeksbloem	128	Muizenoor	23
Knoopkruid	86	Klein vogelpootje	23
Grote ratelaar	85	Moerasstruisgras	18
Gewone brunel	82	Waterkruiskruid	15
Kamgras	81	Karwijvarkenskervel	6
Gewone margriet	71	Bochtige klaver	2

Zwarte zegge	40	Klavervreter	1
--------------	----	--------------	---

Voedselrijk moeras

Van de drie beheertypes die onder voedselrijk moeras te rekenen zijn, is de botanische kwaliteit van gemaaid rietland goed, en die van veenmoeras en dynamisch moeras matig. Veenmoeras en dynamisch moeras zijn beiden achteruitgegaan in kwaliteit. Opvallend is dat krabbenscheer redelijk algemeen was in veenmoeras en dynamisch moeras, maar in de periode 2008-2023 slechts één keer is waargenomen. Oorzaken van de matige kwaliteit en de achteruitgang zijn geëutrofeerde waterbodems, vaste of tegennatuurlijke waterpeilen, verdroging en mogelijk ook Amerikaanse rivierkreeften.

SNL-metsoorten beheertype **Gemaaid rietland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 9 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Gewone dotterbloem	7	Galigaan	2
Gevleugeld hertshooi	5	Waterscheerling	2
Moerasvaren	5	Grote boterbloem	1
Rietorchis	5	Ruwe bies	1
Kamvaren	4	Waterdrieblad	1
Poelruit	4	Blauwe knoop	0
Moerasmelkdistel	3	Moeraswolfsmelk	0
Moeraslathyrus	3		

SNL-metsoorten beheertype **Veenmoeras** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 27 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Moerasvaren	15	Waterdrieblad	2
Gewone dotterbloem	13	Kleine valeriaan	2
Waterscheerling	8	Krabbenscheer	1
Gevleugeld hertshooi	8	Slangenwortel	1
Poelruit	7	Draadzegge	1
Moerasmelkdistel	4	Klein blaasjeskruid	1
Moeraslathyrus	3	Moeraskartelblad	1
Rietorchis	3	Ruwe bies	1
Galigaan	3		

SNL-metsoorten beheertype **Dynamisch moeras** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 63 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Gewone dotterbloem	20	Moerasvaren	2
Poelruit	19	Rijstgras	2
Gevleugeld hertshooi	17	Waterdrieblad	2
Rietorchis	8	Doorgroeid fonteinkruid	1
Ruwe bies	7	Galigaan	1
Moeraskartelblad	6	Krabbenscheer	0
Moerasmelkdistel	5	Moeraslathyrus	0
Spindotterbloem	4	Driekantige bies	0

Waterscheerling	3	Vleeskleurige orchis	0
-----------------	---	----------------------	---

Voedselarm moeras

De botanische kwaliteit van zowel trilveen als veenmosrietland en moerasheide is goed te noemen. Trilveen is bijzonder soortenrijk en van (inter)nationale betekenis en daarom belangrijk in het natuurbeleid. Het is erg gevoelig voor eutrofiëring, verzuring en verdroging. Deze processen treden bovendien ook op door natuurlijke successie. Het beheertype erg schaars in de provincie maar heeft wel een groot aantal meetsoorten. Het meeste trilveen komt voor in de Westbroekse Zodden, De afgelopen 30 jaar zijn er in het Vechtplassengebied veel nieuwe petgaten gegraven, waarin het trilveen zich weer van voren af aan zou moeten ontwikkelen. De ontwikkeling van trilveen in deze petgaten komt maar moeilijk op gang, naar oorzaken wordt onderzoek gedaan. Mogelijke oorzaken zijn verminderde kwelinvloed, ganzenvraat en vraat door Amerikaanse rivierkreeft. In minder diep afgegraven percelen komen trilveenvegetaties zowel in de Oostelijke Vechtplassen als in het Binnenveld tot ontwikkeling.

SNL-meetsoorten beheertype **Trilveen** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 11 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Moeraskartelblad	8	Vleeskleurige orchis	4
Ronde zegge	8	Kleine valeriaan	2
Waterdrieblad	7	Slank wollegras	2
Draadzegge	7	Moeraswespenorchis	1
Klein blaasjeskruid	7	Spaanse ruiter	1

SNL-meetsoorten beheertype **Veenmosrietland en moerasheide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 12 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Moeraskartelblad	8	Blauwe knoop	2
Ronde zonnedauw	8	Slank wollegras	2
Rietorchis	7	Gewone dophei	2
Kamvaren	6	Wilde gagel	2
Gevleugeld hertshooi	6	Ruwe bies	1
Sterzegge	6	Struikhei	1
Waterdrieblad	5	Welriekende nachtorchis	1
Geelgroene zegge	3	Kleine valeriaan	0
Koningsvaren	3		

Vochtig schraalland

Van zowel de beheertypes nat schraalland als vochtig hooiland is de botanische kwaliteit laag, waarbij deze de afgelopen periode ook nog verder is afgenomen. Deze lage kwaliteit valt ook op uit de onderstaande tabellen, waarin uit op te maken is dat algemenere soorten als gevleugeld hertshooi en rietorchis het nog redelijk goed doen, maar dat de gevoeliger soorten erg zeldzaam zijn geworden of zijn verdwenen. Deze twee beheertypes zijn de afgelopen tijd wel in oppervlakte toegenomen door natuurontwikkeling en door het afplaggen van graslanden, maar veel van deze terreinen hebben nog geen hoge botanische kwaliteit. Hierbij speelt ook dat de provincie vaak het beheertype vochtig hooiland toekent aan een gebied nadat dit is afgegraven, om zo de kosten van deze inrichtingsmaatregelen en het daarop volgende beheer te dekken. In dit soort gevallen gaat het

dus om graslanden die wel als vochtig hooiland op de kaart staan, maar nog niet de daarvoor noodzakelijke botanische kwaliteit hebben.

Daarnaast zijn zowel nat schraalland als vochtig hooiland gevoelig voor verzuring en vermeting door atmosferische stikstofdepositie. Deze factoren worden nog versterkt door verdroging door het wegvallen van voedselarm basenrijk grondwater, wat vaak voor de benodigde buffering zorgde voor de basenminnende vegetaties. Daarnaast kan ook overstroming met voedselrijk oppervlaktewater negatieve effecten hebben op de kwaliteit van deze vochtige schraallanden.

SNL-metsoorten beheertype **Nat schraalland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 49 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Rietorchis	33	Brede orchis / Rietorchis	2
Moeraskartelblad	25	Ronde zegge	2
Blauwe knoop	21	Bevertjes	2
Sterzegge	16	Draadgentiaan	2
Schildereprijs	11	Parnassia	2
Klokjesgentiaan	9	Vetblad	2
Brede orchis	8	Welriekende nachtorchis	2
Kleine valeriaan	7	Bleke zegge	1
Spaanse ruiter	7	Bonte paardenstaart	1
Waterdrieblad	6	Dichte / Grote muggenorchis	1
Blonde zegge	6	Heidekartelblad	1
Moeraswespenorchis	6	Knots zegge	1
Gevlekte orchis / Bosorchis	5	Moesdistel	1
Vleeskleurige orchis	5	Armbloemige waterbies	0
Draadzegge	4	Melkviooltje	0
Vlozegge	4	Wijdbloeiende rus	0

SNL-metsoorten beheertype **Vochtig hooiland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 73 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Rietorchis	36	Bleke zegge	2
Gevleugeld hertschooi	35	Brede orchis / Rietorchis	2
Gewone dotterbloem	28	Zilte rus	2
Moeraskartelblad	20	Kleine valeriaan	1
Bosbies	14	Beemdooievaarsbek	1
Trosdravik	13	Bevertjes	1
Vleeskleurige orchis	8	Gevlekte orchis / Bosorchis	1
Waterkruiskruid	6	Grote pimperl	1
Rode ogentroost	4	Moesdistel	1
Brede orchis	3	Welriekende nachtorchis	1
Addertong	2		

Akker

De botanische kwaliteit van het beheertype kruiden- en faunarijke akker is laag. Het voorkomen van de verschillende SNL-metsoorten in de verschillende gebieden is echter nauwelijks gewijzigd ten

opzichte van de vorige periode, terwijl het aantal gebieden met dit beheertype wel is toegenomen. Waarschijnlijk is deze achteruitgang in kwaliteit dan ook een achteruitgang in gemiddelde kwaliteit, door de realisatie van nieuwe akkers met een lagere botanische kwaliteit.

De typische akkerflorasorten zijn tot het begin van deze eeuw sterk afgenomen door veranderingen in de landbouw. Hieronder vallen bijvoorbeeld intensivering, maar ook het beter schonen van zaden, waardoor akkeronkruiden geen kans meer krijgen op reguliere akkers. Tegenwoordig worden er weer pogingen gedaan om deze soorten te behouden op natuurakkers. Het succes van deze soorten is, in tegenstelling tot de andere beheertypes, dan ook niet zozeer afhankelijk van omgevingsfactoren als grondwaterstand of voedselrijkdom, maar vooral van het gevoerde agrarische beheer van de akkers. Er is een duidelijke toplocatie voor het beheertype bij Haarzuilens, hier zijn maatregelen genomen van de akkerflora, die hebben geleid tot een hoge botanische kwaliteit.

SNL-metsoorten beheertype **Kruiden- en faunarijke akker** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 44 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Korenbloem	40	Groot spiegelklokje	2
Valse kamille	16	Kleine wolfsmelk	1
Slofhak	14	Zilverhaver	1
Bolderik	14	Akkerboterbloem	1
Duits viltkruid	12	Akkerdoornzaad	1
Gele ganzenbloem	10	Akkerogentroost	1
Korensla	10	Akkerviltkruid	1
Gewone spurrie	8	Blauw guichelheil	1
Ruige klapproos	7	Blauw walstro	1
Rood guichelheil	5	Brede raai	1
Akkerleeuwenbek	5	Brede wolfsmelk	1
Dreps	5	Franse boekweit	1
Klein tasjeskruid	5	Franse silene	1
Grote leeuwenklauw	4	Geoorde veldsla	1
Akkerandoorn	4	Handjesereprijs	1
Bleekgele hennepnetel	4	Liggend hertshooi	1
Glad biggenkruid	4	Naakte lathyrus	1
Kleine leeuwenbek	4	Naaldenkervel	1
Driekleurig viooltje	3	Stinkende kamille	1
Spiesleeuwenbek	3	Vlasdolik	1
Hondspeterselie	2	Vlaswarkruid	1
Aardaker	2	Wilde ridderspoor	1
Bleek/Veelkleurig vergeet-mij-nietje	2	Wilde weit	1
Dwergviltkruid	2	Gewone veldsla	0
Eironde leeuwenbek	2		

Droog bos

De botanische kwaliteit van het beheertype dennen-, eiken- en beukenbos is laag en is de afgelopen periode verder afgenomen. Voor dit bostype, dat vaak op arme zandgronden te vinden is, spelen grotendeels dezelfde problemen als voor de droge heide. Zo is de bodem van deze bossen van nature basenarm en slecht gebufferd, waardoor deze erg gevoelig is voor verzuring door atmosferische stikstofdepositie. Veel meetsoorten van iets gebufferde bodems, zoals dalkruid, hengel, gewone salomonszegel, lelietje-van-dalen en valse salie, hebben hier dan ook sterk onder de verzuring te lijden. Dalkruid en salomonszegel zijn bovendien oud-bos indicatoren, maar van toename als gevolg van het ouder worden van het bos is geen sprake. Ook zuurminnende soorten, zoals wolfsklauwen, hebben het moeilijk. Dat is een gevolg van de vervuiling als gevolg van stikstofdepositie. Tenger, weinig concurrentiekrachtige soorten worden overwoekerd door bramen en stekelvarens, maar ook door stikstofminnende mossen, die optimaal van de depositie van stikstof weten te profiteren.

Daarnaast heeft de atmosferische stikstofdepositie een sterke negatieve invloed op de vitaliteit van de bomen op arme zandgronden. Allereerst doordat deze zelf lijden onder de verzuring en de daarmee samenhangende aluminiumtoxiciteit, die als een gevolg van de lage zuurgraad in de bodem vrij opneembaar wordt voor de planten. Als een gevolg hiervan, en als gevolg van de stikstofverzadiging van de bomen, nemen ook de mutualistische mycorrhizaschimmels in aantal af. Dit heeft als gevolg dat de bomen minder goed in staat zijn om andere elementen dan stikstof, zoals fosfor, op te nemen. Ook zijn ze hierdoor gevoeliger voor droogte, juist in periodes van klimaatverandering, waarin lange droge periodes juist vaker voor zullen komen.

SNL-metsoorten beheertype **Dennen-, eiken- en beukenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 171 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Gewone salomonszegel	59	Witte veldbies	3
Lelietje-van-dalen	46	Geschubde mannetjesvaren	3
Hengel	30	Dennenorchis	2
Dubbelloof	27	Fraai hertshooi	2
Dalkruid	21	Mispel	2
Valse salie	16	Schaduwkruiskruid	1
Koningsvaren	16	Wilde narcis	1
Witte klaverzuring	11	Stippelvaren	0
Bosanemoon	3		

Vochtig bos

De botanische kwaliteit van alle beheertypes van vochtig bos varieert. Rivier- en beekbegeleidend bos en Wilgengriend hebben een goede kwaliteit, waarbij wel rekening gehouden dient te worden dat deze beheertypes weinig meetsoorten hebben en het dus makkelijker is om een hoge score te behalen. De Hoog- en laagveenbos, Haagbeuken- en essenbos, en Vochtig en hellinghakhout hebben een lage tot matige botanische kwaliteit.

Alle bosbeheertypes laten een achteruitgang in botanische kwaliteit zien. Hoewel het om hier om verschillende beheertypes gaat, is de algemene trend bij vochtige bossen redelijk hetzelfde en hebben ze te maken met dezelfde bedreigingen. Door verdroging en atmosferische stikstofdepositie wordt de kruidlaag van veel vochtige bossen tegenwoordig gedomineerd door bramen en brandnetels en is er weinig ruimte meer voor de oorspronkelijk aan deze bostypes gebonden plantensoorten. In essenhakhout wordt dit proces nog eens versterkt door het afsterven van een groot deel van de essen door de essentaksterfte, waardoor veel licht de bosbodem bereikt. Daarnaast is er de afgelopen jaren ook veel nieuw vochtig bos gerealiseerd, wat nu nog een relatief lage kwaliteit heeft en daarmee de gemiddelde score naar beneden trekt.

SNL-metsoorten beheertype **Rivier- en beekbegeleidend bos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 12 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Moeraskruiskruid	3
Gewone vogelmelk	2
Kruisbladwalstro	2
Maarts viooltje	2
Rivierkruiskruid	1
Slangenlook	1
Wilde kievitsbloem	1

SNL-metsoorten beheertype **Hoog- en laagveenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 31 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Wateraardbei	11	Draadzegge	3
Poelruit	7	Stijve zegge	2
Wilde gagel	6	Sterzegge	2
Waterdrieblad	5	Kamvaren	1
Galigaan	5	Moeraslathyrus	1
Koningsvaren	5	Moeraswolfsmelk	1
Waterviolier	3	Paardenhaarzegge	0

SNL-metsoorten beheertype **Haagbeuken- en essenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 33 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Kruisbes	12	Gulden boterbloem	2
Boszegge	7	Gewone bermzegge	1
Grote keverorchis	6	Donkersporig bosviooltje	1
Daslook	6	Groene bermzegge	1
Bleeksporig bosviooltje	2	Kruisbladwalstro	1

SNL-metsoorten beheertype **Vochtig en hellinghakhout** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 17 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Gewone dotterbloem	3	Bosaardbei	0
Bosanemoon	2	Waterdrieblad	0
Boszegge	1	Moeraslathyrus	0
Bleke zegge	1	Moerasviooltje	0
Gevlekte aronskelk	1	Moeraswolfsmelk	0

SNL-metsoorten beheertype **Wilgengriend** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 29 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

Scherpe zegge	6
Gewone dotterbloem	3
Poelruit	3
Groot springzaad	0
Moeraskruiskruid	0

Referenties

BIJ 12 (2021) Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000 (versie 18052021)